

Бранко Тошић

**ГЛАВА У КЛАНЦУ
НОГЕ НА ВРАНЦУ**

I

Примиче се дан поласка у школу, а ја и мој стриц Илија све смо забринутији. Како и не би били, браћо моја! Обојица смо уписани у први разред основне школе. Сам ђаво зна шта нас чека тамо кад нас нагурају у простран разред, затворе врата, а пред нама се појави учитељица са мочугом у руци.

– Намртво смо погинули! – злослутно пророкује стриц Илија и бечи се на мене као печена овца. – Главе ћемо погубити.

Ја сам и без тога уплашен, а још кад чујем шта он говори, тек тада се престравим па да то прикријем, разгаламим се на њега:

– Тути, јер сад ћу те заклати и убити коцем!

Неко ће се чудити како сам ја тако храбар да се овако дерем на стрица. Нема ту ништа необично. Мој стриц Илија, очев полубрат, млађи је од менескоро пола године. Ту разлику у годинама ја марљиво искоришћавам и млатим стрица кад год ми се за то укаже прилика.

Често због тога имам грдних неприлика.

– Дођидер овамо – истом ти ме зовне мама. – Дедер, зашто си вукао стрица за уши?

– Украо је моју врану и сакрио је – већ се кмезим ја и шарам очима. – Ја синоћ нашао мртву врану и оставио је иза плота...

– Аха, теби је милија некаква тамо цркнута врана него твој жив живцат стриц! – дере се мама. а на то стриц Илија, зликовац један, стане тако да урла као да га пеку:

– Ајој мени, мајко моја, уши ми је откинуо, ништа не чујем! Ајој, оглувио сам!

– Видиш ли ти што си урадио од онога једног мученика! – виче мама. – Дедер, Илија душо, скокни до врбе па ми донеси добар прут.

Иако се жалио на глувоћу, мој стриц Икан ово је предобро чуо па само ђипи као зец. Док се пузао уз врбу, учини ми се као веверица, а кад поче пребирати витке прутове, претвори се у самог рогатог ђавола.

– Ево мене, сад ћу ја! – клицао је весело као да бере трешње.

Наравно, пронашао је најбољу шибу, ону што сијева, фијуче, пуца и пржи као муња. Док ме је мама воштила по туру, он је радосно командовао.

– Ожежи, ожежи!

Мрзио сам Илију све док ми је од прута горијела позадина, а кад би ми он вратио врану и још ми, као приде, додао какав крњатак огледала, опет би смо се помирили и заборавили на међусобне свађе.

Међутим, откад нас уписао у школу, заједничка невоља тако нас је зближила да се читаво то лето нисмо уопште ваљано потукли. Боље речено, ја ниједном нисам измлатио стрица. Имали смо пречих брига: чекали смо да нас у школи не само испребијају него, можда, и сасвим убију.

Сеоски чобани, пустопаше и веселе дјечачине, неуморно су нас плашили.

– Шта мислите, браћо, хоће ли ову двојицу најприје тући багремовом шибом, оном са бодљикама, или ће ту радити војнички опасач? – тобож забринуто пита чобанин Ђуро Векић.

Чупави говедар Бајтрак, сав у коси, игра свијетлим очицама и пуше:

– Уху, знам ја шта ће бити: ове најмлађе ђаке обично млацају копривом, оном старом високом, која расте иза ограда. Куку мени, то гори као ватра.

– Све ће то бити пјесма ако њих не одеру као два јарета – гуди са стране стари чобанин, ћић Перкан Бабић, вајкадашњи старјешина свих чобана, говедара, свињара, гушчара и других. – Да ће им откинути оба увета, то већ знам, а богами, и поп ће им језик одрезати, то им не гине.

Ћић Перкан то каже тако озбиљно и не дижући погледа с опанака опутњаша које поплиће опутом да нас двојица коначно престанемо да се смјешкамо и само се престрављено згледамо:

– Готово је, надрљали смо!

Страше нас и код наших кућа. Чим нешто скривимо, одмах се јавља неко од старијих укућана:

– Чек, чек, сад ћеш ти у школу, па ћеш платити за све своје лоповлуке. Богме, кад те учитељица повали преко клупе па прутином по туру: жвиц, жвиц!

– Није то ништа. Затвориће она њега у школску конобу, у мрак, а тамо све гамижу змије и акрепи – додаје неко други. – Само те гурне у помрчину и закључа, а змијурина уз ногавицу.

Веома забринути, стриц Илија и ја завучемо се у високу травуљину иза појате и договарамо се.

– Како би било да бјежимо у хајдуке? – питам га ја. – Хајдуци не уче школу.

– Па да идемо – слаже се он.

– А куда ћемо?

– У шуму – каже стриц.

– Богами, не смијем – велим ја. – У шуми има хајдука па ће нас убити. А има и вукова, и зецова, и миша.

– Онда идемо доље код потока – предлаже стриц. – Бићемо хајдуци и ваздан се купати.

– А шта ћемо обноћ? – бринем се ја. – По мраку се чује како нешто јечи у врбику. Ђуро Векић каже да то неког даве у потоку.

Стриц Илија поплашено затрепће, прогута пљувачку и тек онда извали:

– Онда је најљепше оvdје иза појате. Близу је кућа, па ако нас нешто зграби, можемо викати да дође дјед.

Ја бих скоро да пристанем, али се онда истом нешто досјетих:

– Ја сам неки дан, увече, видио нешто големо како се завукло овамо иза појате.

Стриц Илија се исправи у својој дугачкој кошуљи и поче се обазирати час на појату, час на високу живицу иза нас.

– А је л` то било репато, то големо?

– Јесте, репина к`о у међеда.
– А је л` имало роге?
– Оволике рожурде, гвоздене! – раширих ја руке па се и сам препадох од страшне авети која ми се сад учини трипут већа нег оно неки дан кад сам је назрео у сутону.

Стриц Илија одлучно зајаше кроз травуљину и довикну ми:

– Идемо испред појате, одатле се види кућа. Љепше је разговарати тамо на сунцу.

Кад се нађосмо на обасјаној ледини пред појатом, мени се нешто учини да оно непознато чудовиште од пре неки дан није било ни рогато, ни репато ни баш тако големо, али ипак оћутах. Та шта би ми рекао стриц Илија, сигурно би ми се ругао, знам ја то.

Како је стриц Илија још млад дјечарац, сви га у кући обично зову Икан. Понекад, ако је нарочито добар и послушан, тепају му још и Иле, Икета, Ицан, Ицика. Кад што скриви и заслужи батине, онда је већ Илијетина, Ицика и »проклети Ицикан«. Тад се он обично сакрије негде у високој травуљини близу куће и не јавља се докле год неко медено не зовне:

– Иленце, пиленце, дођи, не бој се.

Како нам, самима, на пустој ледини, убрзо постаје досадно, Икан предлаже:

– Хајде да начупамо кукурузових бркова па да пушимо. Кад у школу пођемо, нећемо смјети чак ни то да радимо, јадна нам мајка.

Има већ скоро година дана како смо научили да пушимо. Испробали смо већ неколико врста »дувана«: пушили смо суво лишће, кукурузну свилу (бркове), пилотину, чак и вуну. Вуна је најгора врста дувана, смрди као сам ђаво. Кукурузни бркови већ некако се и даду поднијети, особито кад имаш лулу.

Наравно, овакве делије и пушачи, као нас двојица, имају и луле. Начинили смо их од кукурузног кочања, а камише од орахове гране. Лулетине су нам поголеме и неспретне. Кад их увалимо у уста и задимимо, личимо на два циганска ковача.

– Ех, да нас дјед улови! – бечи се забринуто Икан док вадимо луле испод ниске стрехе старог свињца. Ту нам је наше лукаво изабрано скровиште.

Потежемо из лула, кашљемо, кишемо, сузимо и тако, бар закратко, заборављамо љуту невољу која нас за који дан чека – школу!

II

Ја и мој стриц Икета, пола године млађи од мене, како сам већ рекао, добро смо се сакрили од нашег дједа у високој трави иза баштованског плота, али сад ево нове невоље. Кад смо се најмање надали, открила нас је наша прва комшиница, наша вршњакиња, свевидећа, свезнајућа Миља.

– Ко вам је та Миља? – питате.

Ех, ко је! То вам је најрадозналије и најнемирније створење у читавој нашој околини, прави зврк, осица, сврака, врабац и ко би знао шта још.

– Аха, пушите! – злурадо циликне она нагињући се преко плота. – Богме ћу казати, нек знате.

– Ма коме ћеш казати? – накостијеш се Икан – Илијетина – Ицикаћ.

– Казаћу мојој мами, а моја мама дједу Перкану, а дјед Перкан вашем дједу Ради, а дјед Раде ће узети машице па вас по ногама: ожежи, ожежи!

– То тебе твоја мама жеже машицама – наруга се Илкан.

– Их, их, лажо лажива! Само ме је једном чвокнула прстом у чело – побуни се Миља.

– Ух, ух, прстом! Добила си ти сикиром у чело.

– Па да сам добила сикиром, била бих већ мртва! – кличе Миља.

– И јеси била мртва, ја сам те видио како лежиш под крушком – виче Икан и све се врпољи у својој дугачкој кошуљи.

– А како је сад опет жива? – зачудих се ја.

– Аха, аха, како сам онда жива, лаго лагава, кресо, крзава, дрељо дрељава?!

Миља све поскакује од побједничке злурадости, а Икан, видећи да сам ја прешао на њезину страну, окоми се право на мене:

– А шта ти њу браниш? Знам, знам, хоћеш да се жениш с њом. Уху–ху, млада и младожења, млада и младожења!

Овај његов напад дошао је тако изненада да смо се и ја и Миља грдно збунили и поцрвењели као булке у пољу. Замисли: млада и младожења, женидба! Таман би требало да то чују остала дјечурлија, па мој дјед, па мама, ух!

Нас двоје још се нисмо ни снашли, а подлац Икета већ је прескочио баштенски плот и одјурио пут наше куће урлајући:

– Ихај, ено га, оженио се иза плота! Ихај, ено младе и младожење!

Сад се нас двоје још више збунисмо. Готово је, сви ће сазнати за нашу бруку. Ипак, прва се снађе Миља.

– Прасац један, да би ли прасац! Е, баш ће се удати, њему упркос, нек зна, ето ти!

Она пркосно надиже носић, омахну широком сукњицом испред самог мог носа и просто ми окрену памет. Зурио сам за њом како хитро одмиче преко баште, лака и босонога, а по глави ми се мотало само једно:

– Ено је, моје младе!

Тога истога дана дође до још већег чуда.

Послије подне одједном се указа на друму Миљина мајка Марија, а за њом – Миља главом. Ишле су у правцу наше куће.

– Аха, ето ти младе! – пришапута ми стриц Икан па се подругљиво искези и замаче некуд иза хамбара. Бојао се батина.

На те његове ријечи ја се сав следих. Просто ми се одсјекоше ноге.

– Готово је, сад ће ме женити! Ето младе, већ долази, нема ми спаса.

Станем престашено звјерати лијево–десно куд бих умакао. Привукоше ме полуотворена врата свињца у дну нашег дворишта.

– Ено ми спаса!

Без размишљања сукнух низ авлију као прави змај и – хоп! – главачке упадох у свињац, међу прасад.

– Оке–роке, оке–роке! – узбунеше се престашено прасићи, али убрзо видјеше да придошлица није баш тако опасна па је добровољно примише у своје друштво уз једно пријатељско и сложено: роке–оке, што је на прасећем језику значило: нека остане, братац наш!

Провирих кроз пукотину између двије даске и спазих Миљу како са својом мамом пролази кроз двориште и улаз и нашу кућу. Мало касније зачух дозивање моје маме:

– Баја, о Баја!

– Аха, зову младожењу! – досјетих се ја и престрављено прилегох међу прасад.

– Баја! – сад се зачу и крештав глас мог црног душманина и разбојника, стрица Икете.

Ћутао сам као заливен, чак сам и прасад чешкао по трбуху да и она буду мирна. Кроз двориште се и даље орило Иканово магареће њекање:

– Баја, о Баја, хајде у кућу, дошла тетка Сава, донијела земичака!

– Хе–хе, превари ти своју бабу! – мислим ја. – хоћеш да ме навучеш на земичке па да ме горе у кући пограбе за врат и ожене.

Опет прислоних око уз пукотину. Ико – Иле – Илкан – Икета, пас ниједан, пентрао се уз празну купусну кацу под стрехом, вирио унутра и викао:

– Баја, излази, видим те!

Мало послѣје он се успентра и на орах у ћошку дворишта и повика одозго из густе крошње:

– Баја, силази брзо, нашао сам те!

– Нашао си мачка! – гунђао сам ја.

Убрзо се на мене сручи нова, неочекивана невоља.

На крову свињца преко ноћи су спавале наше кокоши па се због тога сва дрвенарија свињца била насула милионима кокошијих ушију, текути. Те ситне, једва видљиве животињице сад су читавим четама навалиле мени уз ноге, уз руке, за врат. Узалуд је било чешати се, отресати и врпољити се, одбране није било.

Ех, Икета, Икета, проклети мој стриче, зашто ти ниси на моме мјесту!

Дуго је Миља са мамом остала у нашој кући, а за то вријеме све нове и нове војске текути наваљивале су на мене. Најзад спазих кроз пукотину како гошће замичу путем према својој кући. Уздахнем с великим олакшањем.

– Готово је, однесе ђаво младу!

Гурнух вратанца и попут зеца искочих напоље, а онда се ступих преко плота па низ кукуруз према потоку. Збацих капу, кошуљу и гаће па у први вир – бућ!

Пљескао сам по води, ронио, превртао се преко главе све док се поток није замутио као да се у њему брљугао чопор старе крмади. Од таквог купања и

лупања страдала би и каква покрупнија звјерка а не само неке тамо кокошије текути.

Кад сам изишао из воде, добро истресох одјећу о прву врбу и тек се онда обукох. Кренуо сам кући лак и весео.

– Охо–хо, нема текути, нема младе, сад је добро.

Тек што уђох у наше двориште кад спазих свог стрица Икана како отвара врата на свињцу и завлачи главу унутра. Тражио је мене.

– Аха, сад ћеш ме баш наћи, зликовче један! – повиках ја у себи, па трком допадох до свињца и снажно гурнух Икана унутра. Он паде главачке међу прасад, а ја залупих вратанца и намакох споља јаку дрвену резу па без ријечи стругнух у кућу.

– Ајој, погибох! – зачу се из свињца његово очајничко урлање.

У кући није било никог, сви су се разишли послом. Узалудно је било Икети да се дерња.

– Кад су сви отишли, идем и ја – рекох самом себи и распалих узбрдо да тражим чобане. Иза себе сам чуо Икетино кукање:

– Ајој, изједоше ме мрави отварајте!

Послије читава два сата видио сам с брда свог стрикана како струже низ њиву према потоку. Журио је да се ријешу текути.

– Ехеј, срећан пут! – весело повиках ја, иако ме брзолетећи стриц није мога чути.

III

Ево га, најзад, освануо је и дан поласка у школу – дан Иканове и моје тешке погибије.

Било је око тога великог спремања и трке.

Морао сам најприје да се умијем, и то сасвим темељито: да оперем врат и оба ува, а не, као до тада, да поквасим само нос и очи. Морао сам чак и ноге да перем, и то скоро до кољена.

Страхота једна, па ето ти!

Мама ми је испробала нову личку капицу и кошуљу, а дјед лагане опанке опутњаше. Кад сам се тако уредио и накинђурио, личио сам на малог кочоперног пјетлића »ђуђана« црвене кресте.

Неки старији сељак, пролазећи поред наше куће, зачуди се толиком спремању и зачуђено упита:

– Куд ће вам тај мали? Да неће у Америку кад га толико чешагијате?

– Неће, богме, него у школу – весело гракну мој дјед.

– Ух, јадна му мајка! – хукну онај сељак. – Одраће га тамо жива.

– Неће, неће, не да њега његов дјед.

Иканова мајка није се баш нарочито трудила око свог сина. Он се још ујутру сакрио негдје иза куће, па су га најзад једва пронашли у високој

травуљини подно баште и отуд га довукли за уво. Драо се и цичао да је милина била слушати.

– Ајој, куку мени, ишчупа ми главу!

Све до тог дана Икан је ишао обучен у кошуљу дугачку скоро до пета. Гаћа никад није носио. Међутим, сад, за школу, скројили су му дуге гаће од конопљина платна, али наш Ицика ни да чује за њих.

– Нећу, па нећу, гребу ме, жуље ме, не знам ићи у њима.

– Па добро, иди у самој кошуљи – пристаде његова добродушна матер. – Само, да знаш, учитељица не да у школу без гаћа.

– Нек не да, ја ћу онда у хајдуке.

– Има тамо мишева и риба – попријети му мој дјед.

Икета се нарочито бојао риба па уплашено затрепти и промуца:

– Ја ћу повести и нашег Шарова па нек онда риба само зуцне, добиће по ногама.

У школу нас је повео дјед. Ја сам га уз пут мазно мољакао:

– Дједе, немој се враћати кући. Причекај ме код школе па ако учитељица почне да ми сијече језик ил` да ме дере, ја ћу викати и тебе звати.

– Добро, душо, добро. Ја ћу чекати испод школске живице, ништа се ти не бој. Неће тебе учитељица ни пипнути, то вас неко само страши.

Кад стигосмо пред школу, велику једносратну зграду, е, ту је имало шта да се види.

Највише нас је изненадио бучан узвитлан логор дјеце. Откад смо се родили, нисмо видјели толикачку гомилу дјечурлије. Једни скачу, други трче, јуре се, трећи вичу. четврти се рву, пети... просто не знаш и не видиш шта раде. Неки се, опет, издрељили у нас крупним очурдама као да су коње спазили.

Некакав црн кривонос дјечарац повуче ме за рукав и кукурину ми у само уво:

– Паметна ђедова главо!

– Хе–хе, богме и јест, паметна, мудра и лијепа ђедова главица – допуни га поносито мој дјед, а на то се онај дјечак поизмаче и подругљиво добаци:

– Пун памети као самар свиле.

На сву моју срећу, ја тад још нисам знао да се у самар не меће свила, него најобичнија ражена слама. Зато сам и то сматрао као велику похвалу.

Одједном се однекле иза школе појави учитељица, висока гологлава жена и оштрим гласом објави:

– Дјецо, у разред!

Ја се још нисам био ни снашао кад ме онај причљиви црни дјечак зграби за руку и повуче за собом.

– Хајде, ти ћеш са мном.

За трен ока нестаде и дједа, и дворишта и неба нада мном. Корачајући ко у сну, нађох се у разреду, пространој свијетлој соби пуној необичних клупа.

– Аха, јеси ли видио гдје сам те довео? – поносито се испрси мој водич и повуче ме у прву клупу.

– Ево, ту ћемо ми. Ја сам овдје и лани сједио. Знаш, ја понављам први разред.

Нисам знао шта то значи »понављати разред«, али ми се мој нови познаник веома допао због свог слободног и самоувјереног држања. Чак сам се усудио и да га упитам:

– Како ти је име?

– Славко. Славко Тукић. Неки ме зову и Тука, али ти то не смијеш говорити, јер си млађи од мене.

Од великог узбуђења био сам и заборавио на свог стрица Икана. Сјетих га се тек пошто ме неко дирну у леђа и зачух његов добро познати глас:

– Еј, синовче, ја се бојим.

– Чега се бојиш? – окрену се Славко.

– Бојим се и учитељице, и ове собе, и свачега – промуца Икета.

– Их, свачега! – презриво дочека Славко. – Ја се не бојим ничега, а камоли свачега. Не бојим се ни попа, а он има оволикачку браду и гвозден крст, видјећеш само.

Ваљда да би показао како се ничег не боји, Славко испаде из клупе и оде да вири на врата кад ће наићи наша учитељица. Ја остадох сам зачуђено загледајући разне необичне ствари по разреду.

Најприје ми пажњу привуче велики глобус, постављен високо на једном орману.

– Еј, шта је оно? – окренух се ја свом стрицу.

– Бостан! – без размишљања одвали Икета.

– А што су га дигли горе?

– Да га не поједу дјечурлија.

Загледах се потом у велику школску црну таблу насађену на три дуге ноге.

– Икета, а шта је оно?

Стриц се забуљи у таблу, поћута па бубну:

– Није ништа.

– Како није ништа?

– Па видим да није.

Ја се поново загледах у таблу и закључих: па ваљда и није ништа, црно, па ето.

У десном ћошку шаренила се голема рачунаљка пуна жутих и црних кугли. Ја опет зовнем стрица:

– А шта је оно тамо?

– Е, оно је нешто – весело прогругта Икета. – Видиш ли како се шарени?

Наш разговор прекиде Славко Тукић. Он изненада одскочи од врата и сручи се у клупу.

– Учитељица!

Просто као да пуче пушка, сви се ђаци распршише по клупама. Икета потону под саму клупу, али га друг до њега повуче за раме.

– Излази, доље се не сједи.

Сав избечен од страха, Икета се извуче из свог скровишта и хукну:

– Сад смо готови!

Од тога његова узвика препадох се и ја и приковах поглед за врата.

Учитељица уплови унутра као бијела неземаљска приказа, стаде испред клупа и звонким гласом упита:

– Јесу ли сви прваци у предњим клупама?

– Јесу, молим, госпојице! – спремно дочека Тукић – Тука.

– А и ти опет у првој? – зачуди се учитељица мјерећи га од главе до пете.

Јесте, молим, лани сам пропао па понављам разред.

– Аха, то ли је, а ја нешто и заборавила – гракну учитељица. – изађидер овамо, јуначе, да ти опалим бар двије шибе за срећна почетка, јер си сигурно од јутрос нешто скривио.

– Нијесам, светог ми Николе! – поче да се куне Тука.

– И још двије шибе за лажну заклетву – упозори га учитељица.

Бојећи се још каквих нових додатака, Тука брже–боље испаде пред клупу и храбро испружи оба длана.

– Мали, устани.

Устадох. Истог трена читав разред око мене као да се некуд изокрену и потону испод мога појаса.

– Како је теби име? – пита учитељица и боде ме изблиза великим сивим очима. Више и не видим ништа пред собом доли само те свевидеће очурде од којих никуд ме мпжеш побјећи.

– Бранко! – чујем однекле из празнине свој тањушан измијењен глас.

– А како ти је презиме?

Е, ту сам занијемιο. Презиме! Шта ли му је то презиме? За тако нешто никад ни чуо нисам па само у неприлици слеглох раменима.

– Па како се још зовеш? – покушава да докучи учитељица.

– Баја! – извалих ја.

Читав разред весело зажагори. Осмијехну се и учитељица.

– Добро, брате, а чији си ти?

– Мамин! – опалих ја као из пушке, а на то читав разред прасну сложено у циликтав дјечји смијех.

– А чији си још? – наваљивала је учитељица.

– Дједов!

Опет смијех, још раздраганији. Неко чак и паде с клупе.

– Па добро, јеси дједов, знам... – заусти учитељица, али је у то, иза мојих леђа, прекиде Икетин глас:

– Он је и мој!

– Како, сад, твој? – зачуди се учитељица, а на то читав разред утихну и радознало наћули уши.

– Па мој ... мој синовац! – скоро љутито викну Икета. – Ја сам његов стриц.

– Ето ти га сад! – зину учитељица уз радознало кревељење разреда. – Ама, зна ли ико жив како је презиме овоме дјечаку?

– Молим госпојице, он се зове Ћопић! – зачу се из позадине глас једног ђака другог разреда.

У рукама учитељице створи се зачас витка багремова шиба и муњевито фијукну кроз ваздух: жвиц, жвиц! Тука поскочи као зец и само охокну!

– Охо–хох!

Жвиц, жвиц!

– Охо–хох!

За трен ока све би готово. Тука се брзо сручи у клупу до мене и већ стиже да шапне:

– Зато ме и туку што се зовем Тука.

– Боли ли? – промуцах ја сав премро од страха.

– Од прве стотине боли, а онда се навикнеш па ништа, као да воште нечије говече.

– Дедер, нек сад устану сви прваци – нареди учитељица.

Ми се дигосмо, блиједи и престрашени. Готово је, мислимо се, сад ће нас ишибати.

Учитељица нас поче загледати једног по једног, а кад стиже до стрица Икете, она га потегну за његову дугу кошуљу, одиже је мало и упита:

– А гдје су теби гаће?

– Немам их! – слага Икан као из пушке.

– Ко још нема гаћа?

Поред Икана, јавише се још петорица дугокошуљаша. И док се читав разред пригушено смијучкао, нарочито дјевојчице, учитељица строго нареди:

– Сутра да сте ми сви дошли у гаћама, јесте ли чули? Ко се појави у кошуљи, добиће шиба и биће премјештен у клупе међу дјевојчице.

Их, међу дјевојчице! Та пријетња дјечаке је забринула много више него обећане шибе. Нема друге, ваља набављати гаће и спасавати образ.

Учитељица затим поче испитивати једног по једног првака како му је име. Први на реду био сам ја.

Учитељица само с олакшањем уздахну и опет упита:

– Дакле, коначно, зовеш ли се ти ћопић?

Пошто ме тако никад нико није назвао, ја сасвим искрено занијеках:

– Не, не зовем!

– Како то, побогу? Па зар никад ниси чуо да те зову Ћопић?

– Не. Наша се кућа зове Ћопића кућа, а ја не.

– О, људи, људи, шашава дјетета! – узе да се чуди учитељица и, сва моја срећа, брзо пређе на испитивање осталих првака.

На реду је био баш мој стриц Икета.

– Дедер сад ти, славни стриче, кажи све по реду како се зовеш.

Поучен мојим примјером, Икета схвати да сад треба да ишчита сва своја имена и надимке и он поче да ређа као из пушке:

– Зовем се Илија, Икан, Икета, Илијетина, Ицикаћ, Илијан, Италија, Илцан, Икоја, Иле–Пиле, Илија–Водопија, Ица–Гица–Магарица, Иц–Миц – Бранков стриц...

– Стој, стој, стој! – ухвати се учитељица за главу. – Па ти имаш имена за читав један разред.

– Имам ја тога још – скромно признаде стриц Икета.

– Добро, добро, идемо даље – заустави га учитељица и настави да испитује друге прваке.

Кад се већ примакло вријеме ручка, Икета поче да се врпољи иза мојих леђа па се, најзад, нагну к мени и прошапута:

– Ајме мени, ала сам изгладнио! Гдје ли је сад моја мама?

Е, сад морам да вам испричам једну велику тајну. Како је Икета био најмлађе дијете у своје матере, било име је жао да га одбију од сисе па је тако мали размаженко продужио да сиса све до свог поласка у школу.

Шта све нису покушавали да би га одвратили од сисања! Најзад је мати почела да маже дојку љутом паприком, али ни то им није помогло. Малом разбојнику толико се свидјела паприка да је чак почео да моли мајку:

– Дедер, мама молим те, још ми мало попапричи!

Сада, онако гладан, Икета је жалостиво зујао у моје уво:

– Их, да је сад овдје моја мама! Баш ћу крепати од глади.

На школском ормару примаче ми се Славко Тука и упита ме кревелећи се:

– Дедер, кад си таки јунак, реци ми колико имаш година.

– Седам! – поносито окинух ја.

– Толико има и мој магарац! – дочека он као из топа.

Дјечурлија око нас праснуше у грохотан ждребећи смијех, а ја, сав црвен од стида, побјегах иза школског бунара, гдје је већ мој Икета учио своје вршњаке како се од новина и сува лишћа савијају цигарете.

Најзад, кад учитељица објави да је први школски дан завршен, међу ђацима настаде неописиво гурање и трка ко ће прије стругнути напоље. Мој Икета немаде када да се прогура кроз уска дворишна врата, него зајаха преко ограде, али кад је већ прескочио, дугачка кошуља запе му за висок проштац. Запиње Икан да ће даље, кошуља затеже, а сва дјечурлија удри у смијех, јер мом стрицу сијева гола стрина.

– Ево га, услика свог синовца! – дере се Славко Тука и мене намјешта као за фотографисање. – Готово, имаш пасош за Норд Америку!

Јуримо ми, тако, да све тутњи, прашњавим друмом, а кад се иза окуке указа наша кућа, Икета поче да се дере:

– Мама, мама, ја сам гладан, дај брзо сисе!

Испаде однекле његова мама с треножним стоцем, сједе на њега, а мој ти се Икета, у трку, стрпа у њезино крило и стаде халапљиво да сиса.

– Уху, хм–хм, ала је слатко!

Док се тако Икета бавио око свог необичног ручка, мене је мој дјед Раде раздрагано грлио и тепао ми:

– Лијепа дједова паметна главо, дедер нам казуј шта си данас научио у школи.

Мени одједном паде на ум Славко Тука и његово питање о годинама и ја, да бих се показао паметан, лукаво се обратих дједу:

– Дједе, колико ти година имаш?

– Лијепа моја паметна главо, имам пуних шездесет.

– Толико има и мој магарац! – раздерах се ја побједнички.

Од грдна изненађења дјед само гракну као врана и сједе на дрвљаник.
– Куку мени, кад си ти већ први дан тако нешто у школи научио, шта ли ће тек бити кад завршиш читав разред?! Мораћемо се сви селити из куће.
Још увек не долазећи себи од чуда, дјед повика моју мајку:
– Хеј, Сојо, дођидер да чујеш шта ти је синак научио!
Видећи да сам нешто грдно забрљао, ја брже–боље стругнух у неку сламу иза куће. Одмах за мном допаде и стриц Икета, извади из џепа комад новина и весело гракну:
– Ја сам се већ насисао, хајде сада да запалимо по једну. Имам правог дувана.

IV

Сад би било добро да вам испричам гдје се налази моје село и како оно изгледа.

У брдовитом крају, под планином Грмечом, моје село налази се укривено у једној плодној долини пуној зеленила и бистрих поточића. Са свих страна заклањају га шумовити брегови, а иза њих, на југу, плави се дуги ланац моћне Грмеч–планине.

Моја кућа, наравно, налази се наред села, близу потока Јапре. Пола сата од ње, на малом облом брежуљку, бијели се наша школа, црква и још десетак сеоских кућа. По дубоким кланцима, између околних брегова, налази се по нека мрачна пећина, остаци неких прастарих друмова и гомиле »шљаке« из римских топионица руде. На стрмим врховима неких брегова стрше остаци округлих кула и дебелих бедема од некадашњих тврђава босанских краљева, а можда и турских.

Често сељаци на својим имањима открију зидане гробнице римских ратника и у њима златан и бакарни накит. Око старих тврђава чобани проналазе врхове стријела, крњетке земљаног суђа и позеленео бакарни новац. Играмо се тиме, играмо, па га опет изгубимо.

Зими, кад западне дубок снијег, слушамо обноћ како с околних брегова завијају вуци и крто и оштро лају прозевле лисице. Тада се јутром читав наш воћњак шарени од изукрштаних зечијих трагова, и по младим воћкама виде се трагови оштрих зуба.

Најближи град, Босанска Крупа, далеко је од мог села двадесет километара, читава четири сата хода.

Ето, толико о мом селу.

Ево ти га, сутрадан, пробуди ме наква хука, бука, дрека и вика из дворишта. Скочим на ноге па на прозор. Има шта да се види. Троје–четворо укућана спопало мога Икету, ко за ноге, ко за руке, ко за уши, и силом покушавају да му обуку гаће. Он се дерња, рита и уједа, али то му ништа не помаже. Навукоше их и чврсто везаше дебелим учкуром.

– Ајме мени, па како ћу сад ходати! – закука он па учини један корак напријед, запе за једно прасе и пружи се колико је дуг у прашину. Прасе скикну, а он ти се претрашено раздра:

– Ајој, пребих ногу!

Од голема страха наш јунак се више није усудио да се исправи на двије ноге, већ се четвороношке начечи као стари жабац и поче да бауља по дворишту на рукама и ногама.

– Ја ћу овако у школу, да знате!

Његова мати забезекнуто повика:

– Ама, видите ли ви чуда, куд још увијек сиса, туд је сад почео да пуже четвороношке као мала беба!

– Сад ћеш ти видјети још већег чуда кад он окрилати! – викну мој дјед па спопаде један јалов проштац и распали Икету по високо истрђеној стражњици. Прасну ударац као пиштољ, а на то наш четвороношко скочи као зец, зажди преко дворишта и за трен ока успуза се уз храпаво орахово стабло и зарони све до паса у густу лиснату крошњу. Одозго су само висиле круте конопљане гаће, а из њих су вириле Икетине сиве неопране ноге.

– Рекох ли ја, окрилатио нам Иџикић! – задовољно гукну дјед. – Еј, силази одозго.

– Нећу! Нећу и готово! – узинати се бјегунац. – Остаћу горе све до зиме и пашћу заједно с лишћем. Нека вам баба иде у школу.

Његова мама одједном се нешто досјети и гласно повика:

– О, Бранко, Бранкићу, испржила сам за Икана једно кокино јаје. Хајде га ти поједи кад већ он неће.

– Шта нећу, ко неће! – дрекну Икета с ораха, сроза се хитро попут вјеверице, спопаде сјекиру с дрвљаника и јурну право у кућу.

– Ко удари на јаје, оде му глава!

Сад није било друге, видјело се да наш Икета може у гаћама да трчи, да пуже по дрвећу, чак и сјекиру да носи. Може онда, значи, у њима и у школу.

Тако и кренусмо. Икети необично, па се уз пут читаво вријеме драпа, пипка, чеше, а оне гаће, круте као лим, могле би чак и без Икете стајати усправно као да су унутра не знам какве ноге.

Кад стигосмо у школу, учитељица издвоји новоугаћене прваке и добро им разгледа одјећу. Један од ђака није имао својих гаћа па је обукао некакве старе очеве гаћурде са туром до земље. Биле су толико велике да би у њих комотно могла да стану два ђака па се због тога њихов грешни носилац сваки час у њима саплитао и посртао на нос.

– Знадете ли ви да вежете и дријешите гаће? – упита их учитељица.

Дјечаци се збуњено згледаше. Заиста, ко не умије брзо и вјешто развезати учкур на гаћама, може му се свашта десити кад га потјера нека журба и пријека потреба.

– Па, овај ... помало знамо.

– Е, помало? Није то довољно – рече учитељица и викну: – еј, Кеча, излази овамо.

На тај узвик из посљедње клупе извуче се један крупан космат ђакеља, тако неоошпан да су му се једва назирале жуте мачије очи.

– Кеча води ову шесторицу новопечених гаћана тамо иза бунара па им покажи како се вежу и развезују гаће.

Отперја Кеча иза школе и већ послвије неколико тренутака чуло се како гласно командује увјежбавајући своје гаћоње:

– Дријешите гаће! Вежите гаће!

То муштрање трајало је читав сат, а онда ти ево Кече, гони пред собом своје делије и реферише учитељици:

– Молим госпојице, сви су научили!

Тек он то изусту, а ономе малишану с ђаћиним гаћетинама одједном трас! слијетеше гаће на под и из њих испале шарена ђачка торбица.

– Откуд ти сад ова торбица? – зачуди се учитељица.

– Овај, овај ... – ушепртљи малишан – сакрио сам је у гаће да ми је не украду док ја будем напољу вјежбао.

Чим смо кренули из школе кући, мој стриц Икета завуче се иза прве живице, скиде гаће с ногу и пребаци их преко рамена.

– Вала, ја више не могу издурати у њима, жуље ме као коњска чешагија – рече он излазећи поново на друм у својој изгужваној старој кошуљи, коју му је мати тога јутра на брзину поткратила.

Онако с кошуљом до пола бедара изгледао је кус и кочоперан као млад пјетлић. Поскакивао је с ноге на ногу и раколио се:

– Охо–хо, охо–хо, сад сам лакши за сто кила.

Док смо ми тако поцупкивали друмом, ево ти иза окуке сеоског попа Василија. Ми се брже–боље примирисмо и упреподобисмо као свец и, како су нас код куће учили, пођосмо редом да га пољубимо у руку. Грешни Икета лијевом руком крије гаће иза леђа, а десном хвата попову чураву руку и ћок–ћок! – чак је, у забуну, двапут пољубио.

– Живио, синак, живио! – задовољно куриче поп, који је негдје био добрано попио ракије па је зрикио весело као креја. – Баш си ти неки фин дјечак.

И тако »фини дјечак« некако промаче а да поп ни опазио није каквог безгаћника има пред собом.

V

Сљедећих дана упознали смо још некога без кога се није могла ни замислити наша школа. Био је то школски послужитељ, Ђурађ Карабардаковић.

Тај Ђурађ био је једна крупна доброћудна старчина, сва зарасла у сиједу косу, големе бркове и чупаве »бакенбраде«. (Бакенбради расту с обје стране лица, а представљају, у ствари, неку мјешавину браде, бркова и »солуфа« као што је имао један од посљедњих аустријских царева, прастари Фрања Јосиф.) Ђурађ је, некада давно, видио на слици тога цара и зарекао се пред свима да ће и он одгајати исту такву браду.

– Шта, кад један цар може бити чупав као једно бесловесно, брдско коњче, зашто онда не бих и ја!

Због тих проклетих бакенбарда наш је чича личио на источњачког разбојника Али–бабу, на бизона, на тибетанско говече, на једну птицу мочварицу, на совуљагино гнездо, на старог хрчка, на тршчану колибу с два округла прозорчића па чак и на нешто што никад видјели нисте.

Док је била млађа, Ђурађева баба десетак пута је бјегала од свог чупоглавог мужа и удавала се у неко од сусједних села. Ипак, не би дуго издржала у новом дому, и увијек се враћала своме соколу па су бучно прослављали нову чичину женидбу.

Поред своје браде, старац је, разумије се, исто толико волио и ракију: шљивовицу, јабуковачу, крушковачу, дреновачу, кукурузовачу и разне друге врсте. Причало се како се код ракијског казана знао толико наљоскати да су сељаци на њему сједили док су чекали да котао проври.

Ипак, ђаци га никад нису видјели да у школу дође пијан. Увијек је стизао тријезан и умивен, па чак кад би претходне ноћи негдје пијанчио, окупио би ђаке око себе и држао им лекцију против алкохолизма.

– Знате ли, дјецо, шта је онај који пије? Он је букван, замлата, ћускија, вукодлак, ждероња, крмак, луда, несрећа. То је само један дио његових надимака, а да их све набрајам, дошло би пет имена на свако слово азбуке и абецеде.

По селу се причало да је чича у својој раној младости, тамо негдје у Лици, неколико година био у хајдуцима. Била је то посљедња славна хајдучка дружина са личко–далматинске границе у којој су четовали и такве чувене делије као што су били Лазар Шкундрић, Лука Лабус, Гајан Кукић, Аврам Јованић, Ланга Медић, Чавлин Далматинац и Рајан Мали. Шта је од тога било истина, тешко је рећи. Од хајдучке прошлости Ђурађ је при себи имао једино сребрне токе и илике, прави хајдучки накит, и носио их је на себи сваког празника.

Једном у години, на празник Задушнице, кад су сељаци ишли да у цркви и на гробљу пале свеће за душу својих покојника, старац би се сасвим измијенио и уозбиљно. Отишао би у варош и тамо купио највећу воштану свијећу, донио је у нашу сеоску цркву и запалио за покој душе – Краљевића Марка.

Излази тако старац из цркве, гласно шмрца и рони тешке сузе.

– Шта је побогу? – чуде се људи.

– Умро Марко! – плачући вели Ђурађ.

– Ама који Марко? – опет ће људи.

– Како који? Па Краљевић Марко, мој драги Марко – жали се старац. –
Куку мени за онаким јунаком!

Од велике жалости стари се сврати у сеоску крчму и тамо се жестоко напије за покој Маркове душе. Сутрадан већ, он одлази код црквењака Глише да му чита пјесме о Краљевићу Марку.

– Глишо, пази добро како читаш. Немој случајно да ти Марко допадне тамнице, јер ће онда радити овај мој штап дреновац.

Глишо добро познаје своју горопадну муштерију па пажљиво одабере пјесме које ће читати. Једном, кад је био мало при пићу, оне се заборави па удари да везе једну пјесму у којој дођоше и ови стихови:

*Тад оману Муса Кесеџија
удри Марка у зелену траву,
пак му сједе на прси јуначке...*

Тек што Глиша изусти те последње ријечи, Ђурађ скочи као лав, спопаде читача за врат и за тур, блебну с њим о земљу, сједе му на прса и дрекну:

*- Стани мало, Муса Кесеџија,
ево теби од шта се не надаш,
има Марко добра побратима,
побратима Карабардак Ђурђа!*

Видје грешни црквењак своје зло јутро па и он окрену да се пјесмом брани:

*- Богом, брате, Карабардак Ђурђу,
опрости ми живот на мегдану,
ја ћу теби избавити Марка
и даћу ти три товара блага!*

То је већ помогло. Ђурађ је устајао, дизао Глишу из прашине, а овај би тражио нову боцу с ракијом, све док се чича не би добро расположио и почео да пјевуши:

*Побратиме Глишо црквењаче,
твоје лице свјетло на дивану,
твоја сабља сјекла на мегдану.*

А кад би већ борбени старац кренуо кући, Глишо га је испраћао гуњћајући себи у њедра:

*Збогом пош`о, Карабардак Ђуро,
већ те моје очи не виђеле,
како си ме данас уплашио,
већ те никад пожељети нећу.*

Поред Краљевића Марка, Ђурађ је имао још једну велику и трајну љубав – сву дјецу наше школе. Знано се добро: док год си ђак, чак и о школском распусту, ти увијек стојиш под старчевом заштитом.

Он је бранио ђаке од сеоског пољара, од жандарма, од шумара, чак и од њихових родитеља.

Види ти он, на примјер, како је неки отац спопао сина за руку и спрема се да га бије, па истом подвикне:

– Стој да га ниси дирнуо!

– Попушио је мој дуван! – жали се отац.

– Док год је ђак, он је под мојом заштитом – грми чича. – Не смијеш да га бијеш.

– Добро брате, па кад ћу онда да му се наплатим за овај његов објешењаклук? – пита забринут отац.

– Док заврши школу, причекај.

– Али онда ћу ја већ њему и сам дозволити да пуши – инати се отац.

– Па кад ћеш дозволити, зашто га онда сад бијеш? – кори га старац.

Баш тих дана Ђурађ је спасао понављача Славка Тукића – Туку из једне велике неприлике. Ево како је то било.

Да би се извукао из школе, Славко је ријешио, ни мање ни више, него да се жени. Чуо је да ожењени људи не могу више ићи у основну школу, па се договори с једном шестогодишњом дјевојчицом из комшилука да му она буде жена. За двије прегршти ораха и један шарен лимени брош дјевојчица је пристала да се уда, па је Тука једног дана доведе пред оца и свечано изјави:

– Ја се женим, ово ми је млада. Јавите учитељици да више нећу долазити у школу.

– Ама, куд понављаш разред, туд си сад измислио и женидбу! – зграну се отац. – Чекај, сад ћу ти ја показати како се жени.

Отпаса отац каиш, зграби младожењу за врат па по туру ожежи, ожежи! Пуца онај каиш, а Славко дречи као јарац:

– Ајој, спасавајте, погибох!

На сву његову срећу, баш у то вријеме поред њихове куће пролазио је послужитељ Ђурађ, па кад је чуо Славково запомагање, он трком упаде у двориште и, пријетећи, диже свој моћни дреновац.

– Стој прекини ватру!

– Како стој кад се ватра тек распламсава! – повика сељак и још јаче размахну.

Снажни Ђурађ прискочи, оте му каиш из руку и озбиљно подиже прст.

– Остави се туче. Док је год ђак, овај мали је под мојом заштитом.

– Зар и онда кад већ другу годину иде у исти разред? – упита отац.

– Онда је под мојом двоструком заштитом, јер се види да баш воли школу – дочека старац као из пушке.

Тако се грешни Славко Тука ријеши батина, а у исто вријеме заборави и своју несудбу женидбу.

Пролазећи, мало касније, поред комшијске куће, Тука спази како његову тобожњу младу, ону дјевојчицу, њезина мајка млати петоструком шибом брезовачом, јер је била чула за њену »удају«.

– Аха–ха, ожежи, ожежи! Није то ништа према каишу мога ћаће! – весело повика он. – Аха–ха, покажи јој како се удаје за прегршт ораха!

И опет се срећа насмија, али овај пут бијеној млади. Однекле иза куће поново испаде стари Ђурађ и пограби домаћицу за руку.

– Стој, тетка! Ко је још видио да се бије будући ђак? Доста ће јој бити батина од учитељице кад у школу пође.

– А зашто се овако малена већ надигла да се удаје? – виче њезина мама.

– Игра се дијете, болан – благо је укори старац. – Зар си заборавила кад си ти била дијете?

VI

Од Славка Туке, нашет понављача, већ првих дана много смо тога научили, скоро више него од учитељице. Сазналки смо, на примјер, и то да се из школе не мора одмах распалити правац својој кући, старим познатим путем. Може се ту и заобићи околу, уским и тајанственим путељцима кроз шумарке и гајеве па преко рјечице Јапре и кроз густу шикару опет на пут који ће те довести кући, задуваног, чупавог и изгребаног. Уз пут се, свакако, ваља и поиграти, без тога би било досадно.

Ево нас, дакле, по завршетку школских часова, сјурили смо се низ сјеновит грабов гај и зауставили се на ледини поред ријеке. То је мјесто као створено за игру. Славко Тука одмах предлаже да се играмо »мртваца«.

– А како се то ради? – питају неискусни прваци.

– Па то зна и најбудалестија будала – храбри нас он. – Један ђак биће мртвац, а ми остали начинићемо носила па ћемо га на њима носити преко ријеке у гробља. Уз пут ћемо плакати, бугарити, пити ракију, а један ће бити поп, ићи ће пред нама и пјевати »Свјати боже«.

– Аха–ха, то ће баш бити лијепо! – кличемо ми, а Тука нас даље поучава:

– Пазите добро, мртвац не смије говорити, кијати, кашљати и смијати се. Чим га чујеш да се јави, одмах га бацај с носила и бирај другог мртваца.

– Смије ли се чешати? – мудро пита стриц Икета, који се вјечито драпа и гребе откад носи своје славне конопљане гаће.

– Јок, ни то! – строго вели Тука. – Какав ми је то глупи мртвац који заопуца да се чеше као каква крава.

Послије дуже граје и препирке погодисмо се да мртваца игра мој стрикан Икета. Брже–боље начинисмо носила од два подужа коца везана ужетом од дивље лозе и на њих положисмо »мртваца«. Укрути се мој Икан – мртав па мртав, нема ту шта.

– Диж и крећи! – шапатам командује Тука.

Два дјечака дигоше на рамена носила с мртвацем. Тука пође пред њима, маше неком тољагом као кадионицом и пјева кроз нос играјући попа:

– Свати, боже, свјати крјепки...

Како је на речици био само један узак мост којим се једини зими прелазило, ми, онако босоноги, храбро загазисмо у Јапру. Кад смо већ били негдје око средине и вода нам је досезала скоро до кољена, један од носача мало се спотаче и носила се затресосе. Преплашени »мртвац« на то се трже и викну:

– Еј, пазите како носите!

На тај узвик »поп« Тука нагло се окрену и викну:

– Бацајте носила, мртвац је жив!

Весели носачи једва дочекаше ту команду, па носила и терет на њима треснуше усред воде. Кукавни мртвац још у ваздуху се изокренуо и онако потрбушке – плас! – зачас нестале под водом, али исто тако брзо изрони на површину, скочи на ноге и појури за носачима:

– Стојте, издајници, сад ћете ми платити.

За трен ока приметну се права битка између мртваца и двојице носача. Мокар као чеп, мртвац је ваљано дјелио буботке, све док га поп Тука не спопаде за обје руке.

– Стој, делијо! Баш није лијепо да један мртвац тако ђипа и виче.

Шта да радимо, с игром је за данас било готово. Ваља нам се разилазити.

Пошто је још једном својим носачима запријетио да ће их побити, мртвац Икета, онако мокар, крену заједно са мном кући. Чим испадосмо из кукуруза право у наше двориште, дјед избечи на нас очи.

– Откуда ви с те стране, од Јапре?

– Заборавили пут! – зловољно промрси Икета.

Тек тада дјед примјети да је Икан сав мокар па гракну:

– Шта је то, кукавче! Упао си у воду, а?

– Бранко ме је гурнуо! – слага неваљалац и не трепнувши.

Уто испале из куће и моја мама, па кад сазнаде како је Икета настрадао, зграби мене за уво и викну:

– Аха, зар тако гурнути свог доброг стрица, још је могао и да се утопи? Ико, душо, дедер се попни на врбу и одабери горе једну добру шибу. Ја ћу му показати како се топе стричеви!

Икети није требало двапут говорити кад се тражи шиба за другога. Отрчао је и успузао се на врбу вјешто попут вјеверице, а горе – куку мени! – разгранала се читава перјаница витких шиба, има их пет стотина.

– Охо–хо, алај су витке па глатке! – клицао је Икан милујући дуге шибљице док сам ја, чврсто држан за уво, кукао:

– Сам је пао у воду, ја га нијесам ни дирнуо. Он је био мртав па су га носили преко воде у гробље.

– Ето ти, сад још и лажеш, и то баш неслано! – наљути се мама и добро ми уврну уво. – Какав мртвац, какво гробље!

– Јест, сунца ми и бога! – клео сам се ја. – Ено, питај попа Туку, он је видио. Икан је био мртвац па проговорио, а они њега – бућ у воду!

– Е, сад га баш сасвим загрди! – наљути се мама. – Какав поп Тука, откуда мртавац који говори? О, људи, лажљива дјетета, убићу бога у њему!

Ево ти уто зликовца Икете, носи шибу и све њоме швићка кроз ваздух да покаже како је витка.

– Охо–хо, швић–швић, не би боље ни поп изабрао! Држи се, Браниша!

Шта да вам причам како ми је било кад је шиба почела да сијева по мом туру и по босим ногама. Дерњао сам се као магаре и запомагао:

– Ајој, одби ми бубреге!

– Не бој се, душо, нема у туру бубрега! – тјеши ме мама.

– Дабогме да нема – учено потврђује Икета. – Само ти њега вошти, ја плаћам.

Избише ме, тако, ни крива ни дужна, а кад сам се коначно избавио, чврсто се зарекох:

– Чим порастем, посјећи ћу ону врбу!

Видећи ме како нешто шапућем у себи, Икета ме подругљиво упита:

– Молиш ли то бога да мртавац опет оживи и да се пење на врбу?

VII

Славко Тука показао ми је још једно знаменито лице из круга наше школе, Јоју »Подигачу«, ђака трећег разреда, најкрупнијег дјечака, толико високог као да се подигао на неке штуле. Зато је и добио надиман »Подигача«.

»Подигача« је био доста добар дјечак, само врло бучан и велики хвалисавац. Ево ти га сваког јутра, увијек с новом причом:

– Јутрос ја таман пред шуму кад из љескара искочи вук, а за њим зец.

– А шта ти? – питају запрепашћени прваци.

Зец право на мене, ја га распалим својом школском торбицом, он одскочи назад вуку међу ноге, а вук...

– А шта вук? – опет ми сви у глас.

– А вук се спотаче преко њега па на врх главе – буп!

– А ти, а ти? – питамо ми.

– А ја, богме, ноге пода се па трком до школе. Једва жив побјегах.

Други пут он, опет, прича ширећи руке и колутајући очима:

– Јутрос ја таман пред шуму, а из храстика испаде дивљи прасац.

– А шта ти?

– А ја трк па уз прво дрво. Јест врага, ево ти прасца право под оно дрво па кад ли поче да поткопава њушком стабло! Копа и све рокће и пуше, дрма се оно дрво...

– А шта ти? – бече се слушаоци.

– А ја одозго својом торбицом па њега право у главу – бап! Скикну он па у шуму – бјеж! Ево, погледајте, таблица ми се окрњила на једном ћошку.

– Па јуче си причао да си таблицу разбио о зечева леђа – исправља га неко.

– Ћути тамо, шта ти знаш! виче Подигача. – Тада је само мало пукла.

– Па неки дан си казивао да те је ован ударио у леђа и разбио ти таблицу – кези се Славко Тука.

– Добићеш ти по леђима! – виче Подигача и витла својом убојитом торбицом, а на то се Славко мудро измиче и мало поиздаље вречи:

– Ехе–мехе, ухватише га у лажи! Ту си таблицу разбио кад си се прошле зиме кад си се оклизнуо на леду и бубнуо на леђа.

Заиста сви су се ђаци бојали Подигаче, изузев Славка Туке. Највише је кињио прваке. Истом ти пресретне неког буцмастог зачуђеног првошколца и строго се избечи на њега:

– Дедер, пољуби чики руку!

Забезекнути дјечарац послушно је љубио пружену руку, а Подигача је задовољно гудио:

– Жив био, синовче, жив!

Са Славком Туком тако се већ није могло. Кад га је Подигача први пут срео и пружио му своју »шапу« за »рукољуб«, Тука се само намрштио и гадежљиво отпухнуо:

– Пих мирише на свињац!

Изненађени Подигача само принесе руку носу и блекну:

– Ма не може бити. Само сам јутрос прошао крај свињца.

– Прошао, не прошао, тако ти је. Склони ми се с очију, привиђа ми се прасад умјесто ђака.

Ето тако, од првог сусрета, Јоји Подигачи није успјело да уплаши и потчини тврдокорног Славка Туку, који се није бојао никаквих батина на овоме свијету. Зашто да се и боји кад су га код куће сваки дан бар, бар два пута, макљали као говече у купусу? Ујутру, кад не би добио чак ни обичну ћушку прије поласка у школу, Славко је забринуто питао оца:

– Шта је, стари, да нијеси нешто болестан кад ми још нијеси дао моју порцију за срећан пут до школе?

– Па ето, мили синак, баш ме јутрос нешто боле леђа па не могу размахнути каишем – жали се отац. – Стрпи се душо до сјутра.

– Добро, тата, добро, не мораш се журити.

И сам Јоја Подигача осјећао је да с Туком не може изаћи на крај па га је остављао на миру. Ишао је да се хвалише, размеће и јуначи пред осталим ученицима.

Ишло је све то тако док се у нашој школи није појавила једна нова необична ученица, Веја с Брдара.

Прва два разреда основне школе Веја је завршила у неком селу код Санског Моста, а сад је дошла у наше мјесто, код свог ујака, и уписала се у трећи разред у нашој школи.

Већ првог дана Веја је дошла у сукоб с Јојом Подигачом. Било је то овако.

Преко пута од школе, у дворишту послужитеља Ђурђа, пекла се ракија. На школском одмору већина ђака, разумије се, нашла се пријеко, у близини ракијског котла. Дошао је и Јоја Подигача, ухватио једног малишана баш код велике локве у којој су се брљугала прасад и ту га преслишава:

– Брзо кажи: ко је најјачи и најпаметнији у школи и око школе?

– То си ти! – муца усташен дјечачић.

– Не каже се тако – учи га Јоја. – Овако реци: то си ти, поштовани чика–Јоване.

Малишан понавља како му је наређено, а Јоја већ упада с новим питањем:

– А ко је најљепши и најбјељи одавде па до моје куће?

Још дјечачић није ни заустео да одговори, кад се однекле прогура Веја, онако бјелокоса, штркљаста и кривих уста, па подругљиво омјери Јоју од главе до пете:

– Ево, да ти ја кажем, па да више не мучиш ово дијете: ти си ружнији и замазанији од оне своје браће која се ваљају по овој локви. Осим тога си шашав, луд, бенаст, звркаст, луцкаст, ћакнут, чвркнут и ударен мокром чарапом.

– Аха–ха, охо–хо! – гракну ђачка братија, а Јоја, сав избечен и црвен, суну пут Веје дерући се:

– Сад ћеш ти видјети!

Тек што је стигао до Веје, кад га она спопаде за раме и свом снагом гурну право у локву. Изненађени Јоја плусну полеђушке у жуту брљугу, а преплашена прасад поскочише из воде па све преко њега заждише напоље. Неко весело викну:

– Пази како Подигача добро рони!

Са свих страна дјеца се стрчаше око велике локве, из које се лагано подиже чемерни Јоја, замазан, мокар, затраскан, блатњав, жут, улијепљен као старо свињче. Кад најзад искорачи напоље, он скоро налети на Веју па се престашено трже назад, оклизну се и – трас! – опет сједе у брљугу.

– Ма ко ли то нашег хвалисавца стрпеља у локву? – зачуди се послужитељ Ђурађ, који није волио Јојино разметање. – Баш је тај заслужио добру чашу ракије.

– Овамо је дај, ја сам ти та! – спремно дочека Веја и пожури према котлу. Кад јој наточише чашу, она ћукну ракију у једном гутљају и рече с одобравањем:

– Па није вам лоша, само да је малчице јача.

– Право велиш, живјела ти мени, јунакињо наша! – повика Ђурађ. – Нек се најзад нашао неко да Јоју научи памети. Котлару, уточидер још једну нашој цурици.

Веја надушак смарлајиса и другу чашу и озбиљно рече:

– На сваку ногу по једна, сад се већ може ићи.

Видећи како Веја љушти ракију, страдалник Јоја зловољно је мрнђао чистећи се од блата:

– Па да, она суче ракијештину, зато се ја и ваљам по блату као какав пијанац. Добро је што ме није убила баш сасвим намртво, како је опасна.

Од тога дана, чим се Веја појави у школском дворишту, Подигача је бјежао чак иза бунара не усуђујући се ни да погледа мале прваке, које је дотад вјечито кињио и пред њима се правио важан.

Видећи да се Веја никог не боји, сва мања школска дјеца почеше се њој жалити на сваку неправду коју би доживјели од својих старијих и јачих другова из школе. Касније се почеше жалити и на дјечаке из села, на своју браћу и сестре, а нарочито на чобане који су их нападали док су пролазили у школу.

– Добро, добро, видјећемо ми то – обећавала је Веја и првом приликом кретала да казни кривца. На те своје убојне походе често је водила Славка Туку, који јој постаде добровољни помоћник и користан савјетник, јер је добро познавао сваки путељак, шумарак и пољану на сат хода укруг око школе.

Једном дође ред на мене и на Икету да се пожалимо Веји. Кад год би смо ујутру, идући у школу, пролазили испод једног љескара на падини брда, одозго нас је неко гађао бусењем. Колико год смо се бојали бусења, толико нас је био страх од тог непознатог напасника, који нас плаши већ десетак дана. Страхљиви Икета је упорно тврдио:

– То је неки лудак који се крије од људи. Зај ће нас једног дана живе одерати.

Кад се пожалисмо Веји, она одмах зовну Славка Туку.

– Данас ћеш ми показати тај љескар кад се будемо враћали кући.

Ево ти сутрадан Икете и мене, кренули у школу, а кад стигосмо испод онога проклетог љескара, одозго изненада долијете голем бусен и – трас! – распрша се испред нас као бомба.

– Ево га опет! – викну Икета и од страха поскочи као јарац.

Други бусен тресну испред мојих ногу, па и ја поскочих увис. Уто горе у љескару настаде нека вика и лом, зачу се ломљење грана и нека трка низ падину.

– Шта је сад ово? – препаде се Икета. – Сигурно онај лудак некога гони. Шта ћемо сад?

Ја тек што заустих да му одговорим кад се из љескара сручи на пут читава једна гомила: Јоја Подигача, за њим Веја па Славко Тука. Јоја се дочека на руке и на кољена као да ће ићи четвороношке, а Веја га истог тренутка појаха и стаде да га чврка шаком у главу питајући:

– Хоћеш ли се икад више бацати бусењем на своје другове, а?

– Нећу, нећу, мјесеца ми! – кукао је престрашен Подигача.

– Хоћеш ли дирати нејаче од себе?

– Нећу, облака ми!

– Хоћеш ли бити добар?

– Нећу, кише ми! – кукао је Подигача и не знајући више од страха шта говори.

Најзад му Веја још једном туцну челом о земљу, сјаха и свечано објави:

– Сад више ниси Јоја Подигача, него Јоја Парип. Добио си ново име.

Јоја Парип! То ново име још истог дана сазнала је читава наша школа. Зато су се већ постарали Икета и Славко Тука. Све су јурили од једне до друге групе ђака и питали:

Знате ли како је сад ново име Јоји Подигачи? Не знате? Име му је Јоја Парип. Веја га је јутрос појახала и крстила.

Од тог дана, чим би срели Јоју Парипа, Ђаци би почели да се ритају и да ржу.

– Ињи–њи–њи, хоћеш мало зоби?!

VIII

Недалеко од школе, поред прастарог буковог гаја, налазила се колиба чувене баба Јеке. Та увијек насмијана старица вјечито је батала којекуд по шуми, кроз њиве, по ливадама и околним брдима и брала љековито биље. Читава њезина кућа мирисала је на разне траве, које су у сноповима висиле по зидовима и о таваници. Имала је пуне сандуке разног сјемена и коријења, па лончића с лојем, зечјим и јазавичијим салом и триста других чуда. Кад би неко поменуо какву ријетку ствар, људи би обично говорили:

– Ако тога не буде код баба Јеке, онда га нема нигдје на свијету.

Читаво то бабино богатство чували су од мишева два велика стара мачка. Један је вјечито сједио у кући, а други, неки шарени главоња, ћорав, обично је пратио бабу у њеним походима на љековито биље. Тај неустрашиви мачор ловио је чак и змије, зелембаће, зечеве, штакоре и кртице. Причало се и то да умије ловити рибе а око је, кажу, изгубио једног дана кад је на њега, у некој папрати, пуцао сеоски кнез мислећи да је зец.

По читавом селу баба је лијечила људе и стоку, а предвече је обично правила друштво нашој учитељици. Причала јој је разне сеоске обичаје, празновјерице, врацбине, рецитовала старинске пјесме и учила је како се справљају чајеви и лијекови од разних трава. Видећи је како ћућори с учитељицом, послужитељ Ђураћ је гласно бобоњо:

– Баба–Јеко, иди бестрага заједно са својим травуљинама! Једини прави лијек је ракија мученица, која се пекла и кроз цијеви текла.

– Де ти, де, хајдучино, зваћеш ти мене кад се разболиш – пријетила му је баба.

То баба–Јекино дружење с нашом учитељицом нико од ђака није се сјетио да искористи све док у нашу школу није дошла раторборна Веја.

Једног поподнева сусретосмо Веју пред самом баба–Јекином колибом. Управо је била збацила с леђа велико бреме сува грања и звала старицу:

– О, баба–Јеко, дођи да видиш јесу ли добра дрва.

Бака Јека се помоли на вратима и весело ускликну:

– Их, па ти се не шалиш, заиста си донијела! Гле, гле, све грабове гране које најбоље горе.

– Па обећала сам, бако – рече Веја.

Послије тога баба и Веја уђоше у колибу, а ми продужисмо даље чудећи се откуда то изненадно пријатељство између њих двију.

Тих дана се, иначе, у школи много разговарало о Веји, јер су учитељици све чешће стизале тужбе на борбену дјевојчицу. Једни су се жалили да им је истукла чобанина, други да им је измлатила дјецу, да је јурила псе, и најзад, као врхунац свега, да је на пашњаку узјახала неоседланог кнежевог »парадног« коња и као вихор прошибала кроз читав један заселак да су све жене врштале од страха видећи тога босоног женског ђавола на коњу.

– Јаој, куку, ова је мала сишла с памети!

Сутрадан, послије оне посјете баба–Јеки, ево ти Веје у школу. Сва се нешто измијенила, лијепо се почешљала, умила, обула се.

– Шта се то Веја овако посветила? – чуђи се Јоја Подигача и све је подаље заобилази. Боји се, кукавац, да се од те њене посвећености опет не излегу какве батине.

Кад је учитељица ушла у разред, поглед јој се најприје заустави на Веји и она са злослутним миром рече:

– Дедер, Вејо, изађи пред катедру, имаћемо један мали разговор.

Веја лагано изађе и оборене главе стаде испред катедре. Учитељица је одмјери од главе до пете и подругљиво рече:

– Гле како се посветила, а овамо зна по селу јахати тркаће коње, је ли!

– Молим, госпојице, није то био никакав тркач, него обично запрежно кљусе. Да ви видите каквог коња има мој стриц, ја сам на њему прескакала живицу високу два метра.

– Ихај, шта ова рече! – оте се Јоји Подигачи.

– Пази ти ње, она се ништа не брани, него још прича о прескакању живица, је ли! Па зар се пристоји једној ученици да се тако утркује као Краљевић Марко?

– Богами, пристоји! – изненада извали Славко Тука.

– Е, кад пристоји, онда и ти изађи овамо и стани поред ње! – повика учитељица и маши се шибе. – Дедер, најприје ћеш добити ти као добровољни Вејин адвокат. Пружи обје руке!

Швиц, швиц! – распали шиба по једеној па по другој Славковој руци, а он само поскочи као да му неко опржи ватром табане.

Кад учитељица размахну и по други пут, изненада се отворише врата и у разред се тихо увуља погурена баба Јека и поздрави умулним гласом:

– Добар дан свима и нек вам је срећан започети посао.

– Какав посао! – узвикну куражна Веја. – Сад су нас баш почели тући.

– Шта велиш, црна кћери! – загуди баба. – Зар данас, у овако лијепо сунчано јутро, да неко бије дјечицу, и то још кога! Моју добру Веју, која ми је јуче донијела онако красна дрва, и доброг Славка, који их је скупљао.

– Скривили су, бако – поче да се правда учитељица.

– Ма зар нешто може да скриви овака умиљата птичица као што је моја Веја? – чуђила се баба.

– Знају моја леђа како је умиљата – прогунђа Јоја Парип. – Ракијашица једна!

Учитељица загрли своју вољену бабу Јеку и рече правдајући се:

– Бако, то за дрва нисам знала. Е, кад је већ тако, праштам и Веји и Славку све њихове досадашње враголије и несташлуке.

– О, неправдо! – уздахну Јоја Парип. – А ко ће онда мени платити оно проклето јахање и овај гадни надимак, Парип?

– Ма откуд баба Јека да баш сад погоди у разред? – чуди се мој стриц Икета. – У ово доба она обично врља по шуми. Дао бих да ми изваде зуб ако је Веја на то није наговорила. Не носе се цабе онолика дрва.

Од тог дана, међу свима ђацима наше школе пронесе се глас да баба Јека најсигурније спасава ученике од батина. Ако већ знаш да ћеш бити бијен, ти за тај дан поручи баба–Јеку да ти се нађе у страшном часу. Натовариш се лијепо бременим грања па пред њезину кућу. Бубнеш товаром о земљу и скромно се јавиш:

– Баба–Јеко, ево мало суварака за ватру па ако можеш, нађи се сјутра ујутру око школе. Нешто се учитељица испизмила на мене, спрема се да ме сјутра вошти, па ми прискочи у помоћ чим чујеш да се дерем.

И заиста, сутрадан, чим учитељица у разред, а баба Јека иза живице па у школски ходник. Сједне на клупицу, преде вуну и ослушкује кад ће чути дерњаву свога кићеног дрвоноше.

Мој стриц Икета показао се као врло рјечит кад је требало описати своје страдање. Донио би баби Јеки дрва и закукао:

– Мила и рођена бако, облагали ме моји љути душмани да сам крао јаја у комшилуку, а нисам их видио као ни тебе. Чека ме сјутра погибија у школи, већ ако си мајка, спасавај ме како знаш. Пола ћу ти шуме довући на голим леђима па макар лугар пуцао на мене из пушке и топа.

Понеки дан пред бакином кућом нашао би се по три–четири бремена дрва. То је било у оно јесење доба кад су сазријевали ораси, па, па су читаве групе ђака хватане у кнежевом и црквењаковом орашју.

Поред баба Јеке, која нам је увијек била при руци, ја сам убрзо стекао још једног заштитника у школи, и то главом Ђурђа Карабардаковића, старог дједовог пријатеља још из оних давних дана када су њих двојица момковали у каменитој Лици.

На њега ме је најприје упутио Глишо црквењак, такођер дједов пријатељ.

– Знаш ли шта је, мали – поче да ме савјетује црквењак – стари Ђурађ је врло осјетљив на пјесму па се њему треба обратити пјеснички. Ето, чим нешто скривиш у школи, дођи к мени па ћемо саставити пјесму за Ђурђа.

Убрзо ми се пружила прилика да тражим помоћ. Оптужише ме да сам стрица Икету спуштао у кофи у школски бунар. Разбојник Икетић не само да је то потврдио него се још и закleo да се умало није утопио.

– Добро, добро, сјутра ћемо о томе разговарати! – злослутно најави учитељица, која је све казне обично извршавала ујутру, пред почетак часова. Тако би нас застрашила да читавог дана будемо мирни.

Равно из разреда одјурих Глиши црквењаку. Затекох га како шиша неко ждријебе.

– Ђеде Глишо, ја дошао по пјесму, сјутра ће да ме туку.

Глишо пусти ждребенце и узе ме за руку.
– Хајде у башту, под орах, да на миру срочимо неку тужбалицу.
Показа се, богме, да и ја помало знам да »слажем « пјесму и на крају састависмо овакву поруку за старог Ђурђа:

*Драги ђедо, Карабардак Ђуро
ал не чујеш, ал не хајеш за ме,
ја сам млађан у невољи љутој.
Видиш, Ђурђу, ону бијелу школу,
тамо ће ме јутрос затворити,
па ће мене бити и мучити,
пребити ми и ноге и руке
и вадити моје очи чарне.
Већ тако ти твоје вјере тврде,
ти припаши свијетло оружје
и појаши коња од мегдана,
избави ме из тамнице љуте,
па ћу твоје име спомињати
док је сунца и док је мјесеца.*

Сутрадан, Глишо пође заједно са мном према школи и понесе боцу с ракијом. Ја сврнух у школско двориште, а Глишо оде Ђурђевој кући. Тамо се најприје два старца неколико пута обређаше ракијом, а онда Глишо извади из торбака пјесму и свечано рече:

*- Побратиме, Карабардак Ђуро,
ево теби књиге жаловите
и у њојзи много грдно пише.*

Онако загрјан ракијом, чим је чуо прве стихове, Ђурађ сав занесен узвикну:

- Откуд књига, огњем изгорјела?!

Сад Глишо подиже још више глас:

*- Њу ти пише ђаче самоуче,
млади унук Ђопић Радивоја,
јер је момче у невољи љутој.*

Глишо затим изрецитова потресним гласом читаву ону нашу пјесму. На то Ђурађ скочи на ноге, стави на себе оне хајдучке токе и илике, тури за појас тешку сребрну кубуру и викну:

*- Не бој ми се, ђаче самоуче,
ево теби Катабардак Ђурђа!*

У дворишту Ђурађ набаса на свог старог коња, појаха га онако неоседланог и покаса у правцу школе. У стопу за њим црквењак да види шта ће бити.

Мене су управ били извели пред катедру и учитељица ми је наредила да причам шта сам то радио на бунару, кад се пред отвореним школским прозором показа величанствени старац браќајлија на коњу блистајући сребрним хајдучким накитом. Он забобоња дубоким крупним гласом:

*- Ој бога ти, учитељко млада,
пуштај грешно ђаче самоуче,
задајем ти моју вјеру тврду,
оно ће се добро поправити!*

У разреду настаде смијех, вика и цика. Сви ђаци навалише на прозоре. Учитељица баци шибу на катедру па и она потрча на прозор и, знајући како у оваквој прилици треба разговарати с чичом, пређе и сама на пјесму:

*- Ој старина, Карабардак Ђуро,
ево теби ђаче самоуче
па га води двору бијеломе,
тер га храни медом и шећером.*

Послије тога учитељица ми даде руком знак да се губим напоље, што ја спремно изведох и за трен ока се нађох пред чича-Ђуром. Он брзо сјаха и чврсто ме загрли, док је Глишо црквењак иза његових леђа рецитовао:

*- Руке шире, у лице се љубе,
за јуначко питају се здравље.*

Сва тројица, затим, одосмо до Ђурђево куће, гдје мене почастише младим кајмаком, а чича Ђурађ, скидајући са себе тешке токе и илике, сасвим смирено упита црквењака:

– Јесам ли ово јутрос добро извео, а?

– Одлично, побратиме, лично си на правога старинскога јунака.

Старац на то само уздахну и врло озбиљно рече:

– Бар два-три пута у години човјек треба да се прометне у јунака и крене по свијету да брани слабе и нејаке. То га чини бољим и душевнијим.

– Имаш право – сложи се црквењак.

Тек много касније у животу, кад сам кретао у борбу да браним земљу, сјетио сам се ових старчевих ријечи и видео да је честити чича заиста био у праву.

IX

Четвртком, пред подне, у наш разред долазио је поп Василије да нас учи и пропитује вјеронауку.

У почетку смо се грдно плашили његова доласка, јер су нам старији вјечито пријетили како ће нам због наших несташлука, нарочито због псовања,

поп одсјећи језик. Мој стриц Икета, познати лајавац, толико се престашио да се на првом часу вјеронауке сакрио под клупу. Морали смо га одоздо за уши извлачити, а кад га је поп нешто упитао, упорно је ћутао показујући прстима на своја уста.

– Шта је, боли те зуб? – пита поп.

Икета одречно маше главом.

– А грло?

Икетић опет нијече.

– Па шта је онда? – чуди се поп.

– Ја сам нијем! – извали »досјетљиви« стрикан.

Читав разред прасну у смијех. Насмија се и поп, а онда озбиљно рече:

– Сад ћемо ми то поправити. Узећемо клијешта па ћемо ти добро истегнути језик и све ће бити у реду.

Икета престашено затрепта и викну:

– Не треба, не треба, проговорио сам!

Чим би се, четвртком, поп Василије појавио на вратима, наши другови, муслимани, њих десетак, излазили су напоље и трчали у суседни заселак, близу цамије, гдје их је поучавао њихов хоџа.

С муслиманима се, неопазнице, извлачио и Славко Тука. Он би се сакрио гдјегод иза школског бунара и стрпљиво чекао да се заврши час вјеронауке. Послије би се, опет неопазнице, ушуњао у разред.

Једном тако, поп се послвије часа нешто дуже задржа у нашем разреду, кад ево ти га – туп – упаде Славко главачке на врата и још с прага кукурикну:

– Ехеј, дјецо, брзо напоље, ево циганина с међедом!

Поп се зачуђено окрену и њихови се погледи одједном сукобише са два метра раздаљине.

– А које си ти вјере, момче? – избечи поп очи не сјећајући се да је овога дјечака икад видио на часу вјеронауке.

– Ја, овај – никакве! – одапе Славко и у неприлици заигра очима.

– Аха, чек, чек, сад се нешто сјећам. Нисам ли ја тебе љетос уловио како се молиш богу на мојој шљиви?

А, не, не, било је то на крушци – исправи га Славко.

– Тачно, тачно, имаш право – рече поп. – Видиш како си ти један истинољубив дјечак. Лијепо, лијепо. А сад ћеш нам, јабуко наша, искрено признати гдје си се то данас молио драгом и милостивом богу.

– Иза бунара! – скрушено рече Славко.

– Е, то више немој да радиш – укори га поп. – Знаш да се иза бунара и око живица увијек вурњају ђаволи, оне рогате репоње, па ћеш још и настрадати тако млађан и побожан.

– Нећу више – обећа Славко кријући очи.

Тако, овај пут, прође Славкић без батина, авећ смо се били повеселили да му не гине бар пет врућих шиба и која заушница приде.

Иначе, на часу вјеронауке било је врло забавно. Нас, прваке, поп је испитивао само то знамо ли се прекрстити и учио молитву звану »Оченаш«, од

које скоро ни словца нисмо разумијевали. Остало вријеме посвећивао је онима из другог разреда, који су сједели иза нас.

Њих је испитивао такозване »библијске приче«: те како је неки тамо Исус претварао воду у вино, па како је дизао из мртвих некаквог Лазара, па како је са пет хљебова нахранио пет хиљада људи. Биле су то прилично занимљиве приче, али мени су се, ипак, много више допадале старе бајке мог дједа као Лакат Браде Педаљ Мужа јаше на лисици и носи копље.

Те библијске приче ђаци су обично учили наизуст, а поп би се завалио на столици за катедром и већ послуже прве ученикове реченице сколопио очи и почео да спава.

Тек онда је почињала права забава.

Онај ђак који је одговарао лекцију намјестио би књигу на леђа онога ученика испред себе и глатко би читао задату причу. Понекад се дешавало и то да су, умјесто књиге с библијским причама, намјестили неке народне приповијетке па би ђак, рецимо, овако окинуо да одговара:

– Некакав крадљивац замотри дању у човјека сланину на тавану па пође увече, пошто људи поспу, те се састраг попне и увуче се на таван. Пошто скине сланину и упрти на леђа, пође гредом да се врати натраг, па се некако омакне, те падне насред куће, гдје је спавао човјек са женом и дјецом...

Оваква прича, богме, допала би се свима нама па бисмо се примирили и пажљиво слушали нашег читача. Ако би се он уморио и мало запео, сви би повикали:

– Распали даље!

Тако се прича морала читати до краја, а кад би све било готово и настала тишина, наш би се поп тргао иза сна и задовољно казао:

– Добро, врло добро. Види се да ће од тебе испасти побожан човјек и добар хришћанин.

А послуже тога, поново се успављујући, поп се у чуду питао:

– Не знам зашто сам сањао како сам на неком тавану крао сланину па се омакао с греде и бубнуо насред куће у којој је спавао домаћин са женом.

Једанпут, тако, наш колега, муслиман, Расим Калаузовић играо у последњој клупи игру »мице« па није ни опазио да је поп већ ушао у разред. Куд ће, шта ће, ућути се он у својој клупи, иза леђа осталих, а кад је поп већ прозвао једног ђака, баш онога до њега, ми ти књигу пред Расима и кажемо:

– Читај гласно и ништа се не бој.

Распали, богами, храбри Расим, удри, удри, баш једну праву библијску причу о великом потопу и Нојевој лађи. Кад је било готово, поп се трже иза сна и одушевљено рече:

– Добро, врло добро, чак се и мени учинило да се возим на Нојевој лађи.

Али сад гледај другог ђавола! Осладиле се нашем Расиму библијске приче па ево ти га и слједећег часа на вјеронауку. Па се још и добровољно јавља за читача.

– Пуштајте, вели, браћо, мене, баш је фино.

Буне се његови другови муслимани што Расим не иде с њима. Боје се, примјетиће хоца да му један ђак недостаје.

Куд ћемо, шта ћемо, тер ти ми наговоримо Славка Туку да он пође, умјесто Расима, на хоцине часове. Славко као Славко, једва дочека тако нешто.

Отпири, дакле, Славко хоци на вјеронауку. За ту прилику чак му и фес позајмили, али не лези враже, хоца баш прозове њега и пита га како се нешто зове на арапском језику.

– На арапском?! – забезекну се Славко па тућ–мућ, сасвим се збуни и језик му се завеза, а хоца зграби дуг трешњев чибук па оплети, оплети по њему. Сва срећа што је прозор био отворен па Славкић искочи напоље и дуну кроз кукурузе.

Једина трајна успомена на тај догађај био је нов надимак који смо Славку прикрпили. Сад се звао, пуном титулом, Славко Тука Арапин.

Х

Док је још топлије вријеме, наше овце леже обноћ у једном тору, на пространој њиви под самом шумом. Поред тора је дашчана колиба, у којој спава наш чобанин Јован Брђанин, весело и добродушно момче. Стриц Икета и ја увијек смо се отимали око тога ко ће спавати у колиби заједно са Јованом, јер онда се наслушаш свакојаких прича. Јован је служио код многих сељака у околини и познавао је сва околна села, људе у њима, шуме, поља, ријеке, чак и стоку. Често би у пољу застао поред нечијег коња и пријатељски га питао:

– Како ми живиш, стари мој? Да ли се још риташ, а? Сјећаш ли се оне зиме кад нас обојицу умало не поједоше вуци?

Икетина и моја дужност била је да свако вече водимо од куће два наша велика пса и вежемо их код тора да обноћ чувају овце.

То вођење паса био је занимљив и тежак посао.

Кад поведеш пса тору, он обавезно мора поњушкати у свако дрво, жбун и већи камен, ваљда да види да се ту негдје не крије каква звијерка. Ако случајно однекле искочи зец или нечији мачак, онда ће пас таквом снагом појурити за њим да ће ти истргнути ланац из руку. Колико сам пута само видио како испод шумарка сијева зец, за њим се стуштио неки овчаски цукац, а за цукцем табана некакав босоног дјечак и дрења се:

– Зељове, Зељове, врати се!

Још гора гужва настала би онда кад би »псетовоци« из двеју комшијских кућа наишли случајно једни поред других. Тада би пси с бијесним лајањем јурнули једни на друге и почели да се кољу, даве и преврћу по земљи, правећи једно завитлано клупко пуно дахтања, режања и шкљоцања.

Јадни водичи јурну да развађају псе па се и сами побију и онда истом чујеш како се од куће до куће довикују старији:

– Еј, трчи брзо горе под гај, побиле се пасје патроле!

Па и кад нема зечева и других паса, ипак још увијек имаш тешкоћа док доведеш пса тору. Он се некад тако разигра и појури укруг око тебе да ти зачас

замота ланац око ногу па се не можеш ни макнути као беба у повоју. Други пут, опет, засакајује се уза те и лиже те по глави па те зачас обори у неко трње или какву каљугу. Онда те код куће бију што си подеран и каљав као прасе. Невоља једна, па ето ти!

Недалеко од нашег тора, на падини сусједног брежуљка, био је постављен тор породице Јоје Подигаче – Парипа. Кад би њихов чобанин ишао навече да меље жито, тор је обично чувао Јоја Парип. Тога дана он би почео да облијеће око стрица Икете и моли га да заједно с њим спава код тора. Радознали Икета радо је пристајао.

Сутрадан, међутим, у школи се није могло живјети од Икетине и Парипове хвале. То ноћу се чуо вук, те долазила лисица, те прошао јазавац, те ово, те оно.

На све те приче нарочито је кривим оком гледала наша Веја.

– Лажу, баш неслаано лажу, видим им по очима и носовима, а познам и по гласу.

Једног дана, кад су се Икета и Парип опет спремали за заједничко спавање код тора и већ се унапријед хвалили, Веја предвече дође код нашег чобанина Јована.

– Јоване, хајде да ноћас обиђемо она два јунака.

– А зашто? – пита Јован.

– Па да видимо колико су храбри.

Кад је већ пала ноћ, Јован и ја свратисмо до Вејине тетке и кажемо јој:

– Моломо те, дај нам вечерас Веју да нам помогне чешљати неку вуну.

Допратићемо је кући.

По Јованову савјету, понесемо свако по један добар колац и запутимо се тору Јоје Парипа. Најприје нас опазише његови пси, али наш Јован, који је познавао све овчарске псе у селу, само им се кратко јави и они одмах заћуташе.

Привуљасмо се колиби. Изнутра се чује смирено хркање.

– Преду ли, преду два мачора, а овце нек чува свети Кандрбанцило, заштитник магаради! – прошапута Јован.

Већ по ранијем договору, Јован стаде с једне стране колибе, а Веја и ја с друге. Подигосмо кочеве и, на Јовин знак, распалисмо њима по ниском дашчаном крову. Запрашта даска као да одједном пуца десетак пушака.

Прас, прас, прас, прас!

Трештало је и праштало као да је дошао смак свијета. Затим, опет на Јованов знак, престадосмо и чучнусмо иза колибе, на супротној страни од врата.

– Пазите, сад ће они напоље!

Тек он то изусте, кад из колибе сунуше двије бјеличасте приказе и муњевито се стуштише низа стрмину пут сеоских кућа.

– Сад ће доље узбунити све живо. Бјежмо нашем тору, да нас овдје не затекну.

Десило се баш тако како је предвидио Јован. Икета и Парип сјурили су се право до Парипове куће, гдје се пекла ракија, и дигли читаву узбуну.

Загријани ракијом, сељаци попадоше виле и коље па јурнуше тору. Како горе никог не нађоше, они стигоше и до нашег тора и залупаше по крову колибе.

– Еј, има ли овдје живих?!

– Шта, опет сте се вратили? – повика Јован као да се, тобож, буди иза сна. – Докле ви мислите ноћас лупати?

Он испаде из колибе с коцем у рукама и поче да виче:

– Јесам ли вас малоприје отјерао, а ви се опет вратили. Пуштајте ме да спавам, ваља мени сутра радити.

Потјера се врати покуњена носа, а сутрадан – е, то је требало чути и видјети! Читава школа окупила се око наших јунака, Икете и Парипа, па их питају и пропитују како су бјежали кроз мрак у гаћама и кошуљи, шта су лагали код ракијског котла, шта је потјера нашла код тора и тако даље.

– Аха, а потјера се вратила од тора па вас двојицу за уши, је л` тако било?

– Е, баш није, само су нас натјерали да им читаву ноћ ложимо ватру под котлом – бранио се Парип.

Луњајући тих дана око нашег тора, Икета и Јоја Парип случајно пронађоше она три коца којима смо ми лупали по њиховој колиби. Значајно се згледаше између себе и Парип рече:

– Био сам сигуран да су у онај напад умијешани Јован и Бранко, али ко им је овај трећи? Да није Онај проклети Славко Тука Арапин, а можда чак и сама Веја?

XI

Једног дана учитељица нам је свечано раздјелила нове букваре.

– Ево вам, дјецо, ваша прва књига, из које ћете учити како се пишу и читају сва слова. Напријед је слика његовог величанства краља Александра. Њу нарочито морате чувати и пазити.

Разумије се, ми најприје пожурисмо да погледамо слику тога краља, кога зову »његово величанство«. Биће то сигурно нека грдно велика делија, у најмању руку као Краљевић Марко или који други јунак.

Отворисмо букваре, а кад тамо – на слици неки избријан господин с цвикерима и с малим брчићима.

– Зар је ово краљ? – питам ја Славка Туку Арапина.

Славко кисело искриви лице.

– И у лањском буквару био је овај исти. Личи на онога геометра из вароши који стане насред њиве, под црвен сунцобран па мјери земљу.

– Богами јесте, исти геометар! – потврди сад и мој стриц Икета.

– Ха–ха, краљ Геометар! – одмах му дадоше прваци надимак, а кад тако изненада, као из торбе, искочи неком ново име, то се тако брзо одомаћи да га више ничим не можеш избрисати.

Већ тога истог дана Славко Арапин узео оловку и рече:

– Сад сам се нешто досјетио. Идем ја да мало уљудим свог краља.

Он полеже по клупи и поче да црта краљу бркове, дуге и густе као код Краљевића Марка. Кад је био готов, поносито га диже увис.

– Погледајте сад бркове, мајка ти пјевала!

– И ја ћу тако! – пожури се ја.

– Можеш, али ти своје прави друкчије бркове, да видимо чији ће бити љепши.

Лако је то рећи друкчије, али дедер их смисли. Мучио се ја, окрени-обрни, док се не сјетих јуначких бркова и бакенбарда нашег послужитеља Ђурђа. Распалим, дакле, ваљано и тако нагаравим и начупавим његово геометријско величанство да је личио на правог разбојника из народних прича.

– Аха, јеси ли видио! – похвалим се пред Славком Арапином.

И стриц Икета не хтједе изостати за нама, па свом краљу зави око ушију бркове као два колута пите гужваре и још му доцрта велику старинску лулу од уста до појаса, а из луле густ и црн дим, да је милина било гледати.

– Види ти Икете! – с поштовањем се избечи Арапин. – Ко би рекао да је тако досјетљив.

Један првак, опет, поред ушилих мачијих бркова, нацртао је гологлавом краљу самур–калпак баш као у старинских јунака. Нама баш није много сметало што се краљу кроз калпак види тјеме са зализаном косом, па и то оцијенисмо као мајсторску ствар.

Још више нам се допаде мајсторија једног другог првака. Он је свом краљу нацртао изнад главе прави геометарски сунцобран с дебелом дршком усађеном у краљеву главу.

– Еце, видите ли ово! – шепурио се он.

Није нам било суђено да се дуго времена размећемо нашим сликарским мајсторством. Послије неколико дана учитељица једног јутра, чим уђе у разред, позва све прваке:

– Хајде, дјецо, да видимо како чувате своје букваре.

Тога истог трена као да гром тресну посред разреда, смрче нам се свима пред очима. Згледасмо се и поблиједјесмо.

– Сви смо готови!

Извлачили смо букваре испод клупа полако и са страхом као да вучемо медвједу за реп. Учитељица поче да нас пожурује:

– Брже, брже, шта је то с вама!

Први под удар дође Славко Арапин. Кад учитељица спази оне гараве брчине на краљеву лицу, очи јој стадоше од чуда.

– Шта је ово, је ли?

Славко се забуљи у слику и слеже раменима:

– Шта ја знам шта је. Тога јуче није било.

– Јеси ли ти ово нацртао?

– Нијесам.

– Па ко је онда? – викну учитељица.

– Сигурно мој отац. Ја му не дам да у папир од буквара завија дуван, па хоће да ми напакости.

– Добро, добро, питаћемо њега, па ако си лагао, не гине ти дупла порција шиба.

Пред Икетиним букваром учитељица још више разрогачи очи.

– Побогу, дијете, шта је ово?

– Ово су бркови, ово је лула, а ово је дим из луле – узе да набраја Икета мирно, као да одговара добро научену лекцију.

– А ко је најврљао читаву ову мајсторију?

– Бранко! – показа Икета прстом на мене и не трепнувши.

– Хм, Бранко? – сумњиво рече учитељица. – Хајде, онда, да видимо и Бранков буквар.

Сав укочен од страха, једва отворих страницу с краљевим ликом, а кад тамо – моме краљу бркови пажљиво избрисани, једва се и познаје да је нешто шарано.

– Види га, и он је, канда, пробао шарати.

Ја само збуњено затрептах. Више сам био зачуђен тиме ко је избрисао моје бркове него што сам се бојао учитељице.

– Више да ми ниси ни дирнуо оловком краљеву слику! – строго рече учитељица враћајући ми буквар, а онда крену даље, да преслишава остале.

Показа се да су сви дјечаци прваци нацртали краљу бркове и још по нешто уз то. Код дјевојчица је, међутим, све било у реду, чак и код Веје. Откуд је њих брига за бркове.

Мајко мила, ја кад је прорадила шиба: сваком по десет врућих по испруженим длановима. Није било ни Ђурђа ни бабе Јеке да спасавају страдалнике.

Кад је дошао ред на Икету, он убрзано поче да трља ногу о ногу и повика:

– Молим, молим, мени се жури у нужник.

– Чекај најприје да добијеш своју порцију па онда иди куд хоћеш! – љутито рече учитељица. – Још ћеш добити и двије шибе приде што си облагао Бранка.

– Молим, и он је цртао бркове, а ја сам их синоћ обрисао а да он ни видио није.

– А зашто признај?

– Зато што су били љепши нег моји – закука Икета.

– Е, онда још двије шибе приде због завидљивости! – одсијече учитељица.

Злосрећни Славко Арапин добио је равно петнаест шиба зато што је лажно оптужио свог оца. Одао га је Икета и још га потказао да је он први почео с цртањем бркова. Због тога је Икан од учитељице добио још три шибе.

– Ово ти је зато што потказујеш своје другове, срам те било!

XII

Пошто у нашој школи није било довољно просторија, у једној соби смјештена су по два разреда. У приземљу су били заједно први и други, а на спрату трећи и четврти разред.

Кад би учитељица радила с другим разредом, нама, првацима, дала би по неки задатак да га радимо у тишини. То се у школи звало »тихо занимање«.

Обично би нам учитељица наредила да напишемо пуну таблицу црта, танких и дебелих, затим разне крстиће, куке и кваке. Кад би завршили посао, ми сами проналазили смо разна своја »тиха занимања«. Чешкали смо се, боцкали један другог писаљком, завлачили се под клупу и прислушкивали шта учитељица учи и пропитује оне из другог разреда. Тако смо, хоћеш–нећеш, често научили и њихове лекције, и то боље од њих самих.

Једном, тако, учитељица прича онима из другог разреда о ваздуху. Ваздух је, каже, свуда око нас, само се он не види. Ваздух дишемо; кад вјетар дува, то се покреће ваздух, кад се врата залупе, и то је учинио ваздух.

Слушамо то ја и стриц Укета и само се згледамо.

– Шта, зар је ваздух свуда око нас?

Звјерамо ми око себе, виримо чак и под клупу, ничег нема.

– Ја не видим ништа – каже Икета и глупо буљи у мене као да сам ја ваздух.

Врата на разреду тихо шкрипнуше. Ја гурних Икана у ребра.

– Ево ваздуха, отвара врата!

Јест врага, у отвору се појављује чупава главуца послужитеља Ђурђа и чује се његов крупан глас:

– Госпојице, ја одох по она дрва.

– Ето ти, како си глуп! – руга ми се Икета. – та зар нијеси чуо да ваздух само затвара врата, а не отвара их.

Најзад учитељица увјерава ђаке да се без ваздуха уопште не може живјети. Икета само презриво намршти нос.

– Како не може? Нас двојица никад нисмо видјели ваздух, а опет смо живи и здрави.

Тога дана ево ти Икете и мене нашој кући. Домарширали смо важно, дигнутих носова. Није шала, научили смо нешто што знају само они из другог разреда.

Сједи мој дјед на дрвљанику, гледа нас испод ока и пита:

– А што се то вас двојица правите тако важни као два пјевца, а?

Икета се устури пред њим, наду се као жабац и рече:

– Драги стрикане, да ти само знаш шта је твој синовац Икета данас научио, зинућеш кад чујеш.

– Синовче Ицикане, ја сам већ зинуо – добродушно рече дјед.

Сједосмо онда нас двојица око дједа, ја с једне, Икета с друге стране и затим отпоче овакав мудри разговор:

– Дједе, видиш ли ти ишта око себе? – питам ја.

– Дабоме да видим, та нијесам слијеп.
– А шта ти то видиш? – с висока загуди Икан.
– Па видим вас двојицу, видим крмачу, прасад, кућу, дрво.
– Хе–хе, а не видиш оно најважније, без чега се не може живјети – подругљиво дочека Икета.
– А шта је сад то? – избечи се дјед.
– Не видиш ваздуха, а он је свуда око тебе! – побједоносно гукну Икан.
– Ма гдје ти је тај твој ваздух? Дедер, гдје је? – узинати се дјед и поче да боцка прстом око себе. – Овамодер га да га прстом прободем.
– Али, дједе, он је ту, али се не види – стадох да га увјеравам ја.
– Пази мудраца! – викну дјед. – Ту је, а не види се, гле, гле! Ако је крмача у свињцу, онда се она мора видјети, то зна свака будала и бена.
– Не мора! – одједном викну Икета. – Ево да ти покажем.
Он скочи с дрвљаника, појури за крмачом, утјера је у свињац, залупи за њом врата и викну:
– Видиш ли је сад?
– Не видим – рече дјед. – Затворио си врата за њом.
– Ево ти, она је у свињцу, а ти је ипак не видиш – поче да се шепури Икета. – Ту је, а не видиш је.
– Али ја знам да је она унутра! – наљути се дјед. – Шта смета што је не видим!
– Па и ми знамо да је ваздух око нас, иако га не видимо! – закрекета Икан. – Казала нам учитељица.
– Добићете ви по туру! – разгалами се дјед. – Кад сте ви видјели да је неко овамо дотјерао тај ваш ваздух и ту га негдје затворио?
– Али, дједе, учитељица каже да се без ваздуха не може живјети – прискачем ја у помоћ Икети, а на то се дјед још више развиче:
– Кажит ви учитељици да сам ја шездесет година живио без тога њезиног ваздуха па могу и ово колико ми је још остало. Док је мене жива, неће ваздух у моју кућу.
Икета и ја само се згледасмо, а кад већ љутит дјед одмагли у кућу, Икан слеже раменима и признаде:
– Богами, ни ја не вјерујем да овдје има ваздуха. У крмачу вјерујем па макар је и не видио, али ваздух је превише танак па га свак и не види.
Сутрадан, у школи, Икета се одмах изблеја:
– Молим, госпојце, Бранков дјед каже да је он шездесет година живио без ваздуха. И каже још да он не да да се ваздух уноси у нашу кућу.

ХИИ

На падинама брегова, тамо гдје расте ситна шума, шикара, појављују се јарко црвено пјеге као да разгоријева нека чудна ватра.

– Шта је оно? – питам дједа.

– То је жбун рујевине. Њено лишће у јесен поцрвени. То је, уједно, и знак да је сазрело питомо кестење.

– Их, кестење!

Нема дјетета у селу које се не радује тим данима кад кестење сазрије. Тада читаве породице крећу у кестењар, велику шуму на крајњем западу села. Тамо често остану по неколико дана у берби, а ноћи проводе дубоко у шуми, око велике ватре. Ту се увече пржи кестење, прича се, а старији дјечаци, сакривени у шуми, урлају и завијају плашећи малишане.

– Вау–вау–крњау! Је ли тамо Миле Баић да га стрпам у верћу?!

А кукавни Миле, дјечарац од пет година, само се прибија уз ватру или се завлачи под дједов гуњ и шапуће:

– Не дај ме, ђедо, бићу добар!

Једног дана читава наша школа кренула је на излет у кестењар. Спремили смо торбице за кестење, понијели ручак и ево нас, дуга колона, све два и два, милимо неравним друмом између густих живица.

На челу колоне послужитељ Ђурађ води свог осамареног Зекана. О самару се клате два велика празна сепета. У њих ћемо брати кестење за учитељицу. Стари Ђурађ за себе неће ништа. Кестење је, каже, дјечија забава.

Успут нам се све чини ново и занимљиво као да први пут пролазимо овим крајем. Спазимо, на примјер, на пашњаку нечију краву и развичемо се:

– Ехеј, ево краве!

– Охо–хо–хо!

– Их–хи–хи!

Смијемо се и клиберимо као луди. Смијешно нам је што је крава рогата, што мрда ушима, маше репом, па још и пасе. Чуди се и крава нашој толикој галами па диже главу и буљи у нас као да ће рећи:

– Шта крекећете, та немам шешир на глави!

У пролазу крај неког коња, Веја зове Јоју Подигачу Парипа.

– Еј, ево ти рођака.

– Каквог рођака? – не може да се досјети Јоја.

– Парипа као и ти! – мекеће Веја, а на то читаво друштво удара у праскав смијех.

Најзад стижемо у кестењар, пространу стару шуму, с крошњатим дрвећем пуним шишарки. Задатак је дјечака да се пењу и тресу кестење, а дјевојчице ће да купе и разбијају оне шишарке које се нису још сасвим распукле.

Ето прилике да се покажемо какви смо пењачи. Имаће шта да виде ове ћуркасте кусе цурице, које се плаше да се попну чак и на школску клупу. Тобож се боје да ћемо им угледати кољена и оно горе, даље, бедра – како ли се то зове. Баш нас брига за те њихове ноге, које оне перу на сваком потоку. Више волимо да видимо врану или зеца.

Ко ће прије да стигне на врх бријега, тамо гдје се завршава кестењар? Наравно, Славко Тука Арапин и ја, његов пратилац. Попели смо се на најгорњи, издвојен кестен, дебелог стабла и огромне крошње. Кад стигосмо на сам врх, ја

се загледах у стрму, шумовиту косу, чак на супротном крају нашег села и у чуду повиках:

– А какво је оно село у оној дољи, десно од шуме?

– То је заселак Сланац. Отуда долазе у школу наш првак Ђоко Марчета Ђогат и Јован Гавриловић Грлица.

– Охо–хо, зар чак отуда?

Сад су ми Ђогат и Грлица одједном постали сасвим другачији, нови и занимљивији. Гледај само гдје они живе! Па то личи на крај свијета, јер тамо, повише њихова села, блиста се само стрмо небо и лагано плове вунасти облаци.

– А каква је оно висока стијена која вири из шуме на оној падини, лијево од села? – опет питам ја буљећи у чураву камениту громаду, обраслу шибљем, која се моћно уздиже изнад дрвећа у средини стрмените косе.

– То је чувена Мачкова пећина. Тамо су се некад скривали хајдуци. Чак и данас је до ње тешко доћи, велика је стрмина, а једини путељак води кроз густу шикару.

– А јеси ли ти некада тамо био? – питам га ја.

– А гдје ја досад нисам био? – разјучачи се Славко. – Кад је каква свадба или нека друга гозба, људи из околине тамо пеку јагањце. Кажу да нема слађе јагњетине од оне испечене на ражњу у Мачковој пећини. Ишао сам тамо кад се мој отац спремао у сватове куму Јови. Баш сам ја окретао јагње на ражњу.

– Еј, хајде и мене једанпут тамо поведи – почех ја да га молим.

– Како ћемо? Тамо се никад не иде без неког посла – рече он забринуто. – Једино да пођемо ако неко крене да пече јагње или да оснујемо хајдучку дружину па да се тамо понекад састајемо.

Ја усвијетлих очима.

– Па да идемо у хајдуке, а?

– Можемо, али само недјељом, кад се не иде у школу, јер кад те нема у школи, старији брзо дознају гдје си и – готово! – зачас те ухвате. Ја сам и лани био у хајдуцима па су ме ухватили у старој кули више Дубоког кланца. Пребили су ме као старог мачка.

– Шта, био си и у оној кули горе, на врх бријега? – зинух ја.

– Био, био, а да знаш како је тамо страшно. Обноћ около шета дух у бијелој кабаници и звечи ланцима.

– А шта је то дух? – питам ја, јер досад ни од кога нисам чуо за духа.

– Дух? Па то је... то је некакав човјек који је давно погинуо па устане из гроба и около хода. Ако те зграби, одмах си готов, мртав. Дух чува стару кулу на кланцу.

Мени од страха почеше да трну ноге.

– А има ли духова у Мачковој пећини?

– Нема. Тамо се ложи ватра, а духови не воле ни ватре, ни дима, а боје се и кад пијевац пјева.

– А зашто се боје пјевца?

– Зато што пијевци најављују зору и дан, а свака се ноћна нечиста сила боји дана: и вјештице, и вукодлаци, и вједогоње, и гвоздензубе, и стухе, и приказе, и ђаволи, и вилењаци...

Ја од чуда зинух као пеш. Пред толиком навалом ноћних утвара нисам се ни усудио да питам шта која ради и како изгледа. Дивио сам се само Славковом знању и учености и чудило се како такав сјајан зналац понавља разред.

– А хоћеш ли ме одвести бар близу Мачкове пећине кад већ тамо не долазе духови? – опет ја запиткујем Славка.

– Па добро, у недјељу ћемо моћи да ловимо рибе. Узећемо вршку од пружа па с њоме све уз поток – хај, хај, хај! – баш подно оне велике стрме косе на којој се уздиже пећина. Ту, у близини, налази се на потоку један стари млин и у њему чувени млинар Дундурије Кривокућа.

– Како, како? Дундурије, велиш?

– То му је надимак.

– А како му је право име?

– То је, изгледа, и он сам заборавио. Оглувио од млина и од топова.

– Каквих, сад, топова? – тргох се ја и умало се не омакох низ кестенову крошњу.

– Па, знаш, кад је у нашем карју какав црквени празник, Дундурије увијек пуца из кратких гвоздених топова, оних које старији зову прангије или мужари, а ми, дјеца, називамо их топовима зато што је то љепше име и што пуцају као прави правцати топови.

– А што баш Дундурије пуца из топова? – чудим се ја.

– Зато што је у своје млину научио на лупу и буку па му ни топови не сметају. Још му она пуцњава прочисти уши па боље чује.

– Их, што би га волио видјети! – велим ја.

– Видјећемо га у недељу ако не буде отишао у село, јер он тај дан обично вади зубе.

– Какве зубе? – забезекнух се ја.

– Ех, па то је најбољи зубар у читавом нашем крају, зар нијеси чуо. Осим тога, зна да намјешта поломљене ноге и руке, а и вади зубе коњима.

– Ма шта кажеш!

– Јест, јест. Затим он прави држалице за сјекире, брадве, мотике и трнокопе и дјеље од јасена зупце за грабље.

Сједећи заједно са мном у пространој вршици старог кестена, Славко ми је толико причао о млинару Дундурију да умало не закаснисмо кући. Пренусмо се тек пошто чусмо вику из подножја кестењара:

– О, Арапине, о, Бранчило, гдје сте, идемо кући!

Те ноћи свашта сам сањао и у сну се грдно испрепадао. Пробудио сам се од страха тек онда кад ми је у сну пришао млинар Дундурије с неким грдним клијештима и громко викнуо:

– Зини, да ти извадим коњећи зуб!

XIV

У недјељу ујутру, тек што сам био доручковао, кад чујем с друма вику Славка Арапина.

– Бранчило, идемо у цркву, пожуре!

Какву цркву! Знао сам да ћемо у рибе, па сам бржебоље клиснуо напоље онако бос и заједно с Арапином заждио друмом. Иза прве окуке прескочимо плот па право кроз кукуруз, на рјечицу Јапру.

– Ево нама наше цркве. Ту ћемо се молити светом Клену и пресветој Пастрмки с црвеним пјегама.

Из густе травуљине поред саме воде Славко извуче повелику вршку, од испреплетаних врбових ракета, а за њом дугачак прав штап, гурелъ. Њиме се изгоне кленови и друге рибе из својих скровишта испод подлокане обале и из сплета густих врбових жила.

Тако их нагонимо право у вршку.

Посао је одмах подијељен. Ја носим и намјештам вршку, а Славко гурелъом нагони рибу. Тако радимо од нашег првог лова и ту више нема свађе ни препирке. Ми се препиремо око сасвим других ствари, сад ћеш чути.

Намјештам ја вршку (ми је зовемо крошња) уза саму обалу и кажем Славку:

– Ево, гурнуо сам је под саме врбове жиле, неће крај ње ништа промаћи.

– Ма ћути, ђаво те појео! Чуће те риба па више неће на ту страну.

– Па риба не чује – браним се ја.

– Како да не чује будало? – виче он.

– Не чује од воде, ето ти. Хајде ти загњури главу у воду па да видимо хоћеш ли ишта чути – зачикавам га ја.

Засуканих рукава и ногавица, Славко се четвороношке начечи у Јапру и загњури главу у вир. Ја се онда развичем:

– Коњу, воле, магарче!

Он и надаље држи главу у води, а ја онда распалим гурелъем по туру. Он шмрћне главачке још дубље у вир, забрбоће и брже–боље изрони главом увис па се раздере:

– Еј, шта је то?

– Јеси ли чуо кад сам те звао?

– Јок. Чуо сам само кад си ме нечим распалио по туру.

– Каквом туру, то ти се само учинило. Зар нијеси чуо како те зовем?

– Баш ништа. А како си ме зовнуо?

– Коњу, воле, магарче! – одједном се зачу из високе траве нечији глас.

Ми престрашено поскочисмо: ко ли је сад то?! Истог трена из травуљине се показа главуца Јоје Парипа.

– Ехеј, примате ли ме у друштво?

– Шта ћеш нам ти? Ваљда да плашиш кленове?

– А ко ће вам носити уловљену рибу? Па ко ће гледати да не наиђу жандари или лугар?

Заиста, имао је право. И мени и Славку сметало би да, поред нашег посла, још са собом вучемо уз воду похватану рибу. А што се тиче жандара, ту још горе стоји ствар. Док се ми мотамо по потоку, они могу испасти из села па цап! обојицу уз врат.

– Добро, Парипе, пођи с нама – пристаде најзад Славко.

Овако утроје било нам је веселије. Гурали смо јуначки уз рјечицу, ловине је било доста, а Парип је неуморно причао своје лагарије. Најзад је и сам признао да је претјерао и ускликнуо дивећи се:

– Е, ово сам баш мајсторски слагао. Откуд рогат зец у моме селу кад чак ријетко видиш и рогатог коња.

Што смо се више ближили оној стрмој коси из које је стршила циновска стијена с Мачковом пећином, кланац кроз који тече Јапра све се више сужавао. Најзад се чак и сунце сакри иза моћног бедема шуме, све утону у дебелу сјенку, а однекле из близине зачу се неко уједначено брујање и хука.

– Шта је сад оно? – забринух се ја.

– То ти је млин Дундурија Кривокуће. Сад ћемо га угледати.

Убрзо се кроз грање престарјелих врба указа висок сив кров млина, по коме се расли читави бокори траве чуваркуће, бусенови маховине, лишајеви и разне друге траве непознатог имена. Кад приђосмо још ближе, видјесмо да се уз дрвене стубове и брвна млина пуже дивља лоза или их заклања густо жбуње зове, кукрике, ситног јасена и четинасте шумске папрати. Једино је мала зараван испред млина била чиста, а у једном њеном ћошку стајао је огуљен стуб за везивање коња.

– Ух, ала је овај млин чулав и зарасзао! – хукну Јоја Парип.

– А шта ли ћеш тек рећи кад видиш његовога газду! – рече Славко. – Тек ти је то прави чупоглавац, чупобрадац и чупобркац.

Тек што се нас тројица извукосмо из потока и попесмо на малу зараван, кад се на отвореним вратима млина појави једно крупно широко створење у кожуху и шубари. Био је сав зарастао у косу, браду и бркове, по којима је густо нападао прах од брашна, тако да су се из тога бијелог иња једва назирала два весела сјајна ока и један бабураст квржав нос, попут овећег кромпира.

– Ево Дундурија! – шапну нам Славко. – Добар дан, стрико Дундурије.

– Аћха – ћах! – одјекну громко кихање из чулавог жбуна млинаруве главе баш као да пуче црквена прангија и читав се старац обави облаком брашна, које суну из браде, бркова, косе, шубаре и кожуха. – Ћах – ћах! Баш се нешто прехладих од ове промаје у млину. Добар дан, Славкиша, добар дан, момчине!

Охрабри нас ова добродошлица па се од срца насмијасмо кад старац поново кихну и зави се у облак брашног праха – пуф, пуф!

– Видим да нисте дошли на вађење зуба, док се тако слатко смијете – досјети се Дундурије. – Хајдемоте у млин да пробате моју погачу.

Док смо ми радознано разгледали унутрашњост млина, у коме се марљиво вртио и гласно брундао велики камени жрвањ, старац извади из пепела на огњишту румену погачу, само нешто мању од његова млинског жрвња, и поче да нам ломи големе комадешке.

– Навалите, момчине!

Ко није јео вруће погаче, печене у млину, тај не зна шта је сласт. Чини ти се да ниси ручао још од рођења и да ти је то први залогај у последњих сто година. Није онда ни чудо што је за трен ока чичина погача ишчезла као да је никад ни било није.

– Их, да је била бар двапут већа! – уздахну Јоја Парип.

– То би онда била парипећа погача – наруга се Славко Арапин.

У знак захвалности поклонисмо млинару једну рибу. Он је остави у мали собичак на супротној страни млина и рече:

– Ово ћу ја сачувати за мог Андурија.

– А ко му је сад па тај Андурије? – зачуђено упитах Славка. – Да није његов брат?

– Не, то је његов чувени мачак – рече Славко, а онда се окрену старцу:

– Збиља, гдје ти је Андурије?

– Отишао је у лов. Бојим се само...

– Чега се бојиш? – упита Славко.

Тек што млинар зину да одговори, преко моста на Јапри дојури један огроман сиви мачак с пилетом у зубима.

– Ето чега се бојим! – викну старац. – Проклетник, пође у лов на мишеве, а врати се с уловљеним пилетом. Шта ли ће тек Бундурије да уради, јер је и он јутрос некуд одмаглио?

– Је ли Бундурије мачак? – упита Јоја.

– Није, синко. То је мој вјерни паметни пас, чувени ловац. Ево га, управо долази.

Из густе папрати испаде голема чупава рундовина, пас крупан као теле, носећи у зубима пар сељачких опанака.

– Ево га! – повика Дундурије. – Ишао је у лов на зеца. Кад год крене да лови зечеве, он обично донесе нечије опанке. А кад крене на лисицу, ето га с кожухом у зубима. Јуре га сељаци, бију, али ништа не помаже. Истина, ја уредно враћам покрадене ствари, али ипак имам неприлика. Тако, на примјер, лани је одлутао чак до жандармеријске касарне и отуда украо фишеклије с двадесет метака. Какве сам среће, још ће једног дана и пушку донијети, а онда обојица можемо у хајдуке, а наш Андурије, пилићар, нек чува млин.

– Ма шта ти то наприча! – зачуди се Славко. – Да својим очима нијесам видио опанке и пиле, не бих вјеровао.

– Е, мој синко, па зато се ово и зове Кланац прича, и то је још од оних дана кад сам ја био млађи и јачи па сам се могао носити и с већим силама него што су Андурије и Бундурије.

– А кога си то још имао у својој младости? – радознало приупита Јоја Парип.

– Ехе, још питаш! Имао сам чувенога коња Кундурија са копитама као војничке цокуле–кондуре. Он се увлачио чак у вашу школу, и то у разред на спрату, па сам ја морао да плаћам за поправак степеница које је он оштетио.

– Чуо сам за то од баба Јеке – рече Јоја Парип.

– Затим сам имао јарца Гундурија. Тај се вјечито скитао по гудурама. Једмо је тако сусрео бабу Јеку и отео јој све љековито биље које је набрала по брдима. Од тога је биља тако побјеснио да је јуришао на кнежева бика и остао прободен баш насред сеоског пашњака. Сироти мој Гундурије! Бабе су вјеровале да је он сам ђаво из Мачкове пећине.

На помен Мачкове пећине, ја се узбуђено тргох, а чича настави:

– Имао сам и овна Вурундија. Није се дао шишати, а имао је на себи вуне као читав пласт сијена. Зимом је спавао са мном у кревету и гријао ме боље од земљане фуруне.

– А шта је од њега било? – упита Славко.

– Њега је однијела Јапра за вријема једне провале облака. Намочило му се крзно водом и тако није могао да исплива из набујале ријеке. Ето, тако пролазе многи који се не шишају.

– Свашта си ти имао – рече Јоја Парип.

– Хе, мој синко, нећу ја ни да вам помињем прасца Њупурија, једну славну ждери, па краву Мукурију, па магарца Њакурија, па... Их, колико је тога било, већ сам и заборавио.

– А је ли још ико својим домаћим животињама давао таква слична имена? – упитам ја.

– Ха, нек само опроба! – грмну Дундурије. – Једном је само неки ковач испод планине свом коњу дао име Тркурије па сам ја отишао његовој кући, излемао и њега, и коња, и његов наковањ, и кобилу, а и дјеца су добила понеку заушницу. Чак сам и прасе титнуо ногом, а и квочку сам бацио у вуну па се тако запетљала да је читав први разред основне школе имао посла док су је ослободили. Отада нико не даје таква имена, а и ја сам се кануо ћорава посла.

– А каква сад имена дајеш? – упита Парип.

– Сасвим нова, модерна. Сад, овдје у комшилуку, имам вјеверицу: Треперику Лаконогић, па јежа, Симеуна Трнободића, па свраку, Милицу Дугорепићку, па врану, Томанију Гаковић, па коса, Спиридона Свирчевића.

Још би чича набрајао имена својих бројних комшија да се друмом уз кланац не зачу нечије гласно попијевање:

*Ој давори, кланче јадиковче,
не храниш ли у себи јунака,
Дундурија, побратима мога,
да се мени у невољи нађе?!*

Дундурије се обрадовано насмија и отпјева истим таквим громким гласом:

*Ама брзо, Карабардак Ђурђу,
познајем те по јуначком гласу,
ево теби побратима твога.
Каква ти је голема невоља,
кад ти мене поред Јапре тражиш?*

Убрзо се уз кланац појави наш послужитељ Ђурађ Карабардаковић јашући на свом старом Зекану. Кад стиже на зараван пред млином, он сјаха, чврсто загрли Дундурија и пољуби га у оба његова чупава образа. Пуф, пуф! – запраши око њихових глава.

– Па како си ми, побро? – загуди Ђурађ и снажно удари млинара по рамену. Опет пуфну добар облачак дима као из неког малог топчића.

– Ја добро, а како си ти? Каква тебе невоља дотјера у мој кланац?

– Ваља зуб вадити.

– Ко ме? Теби ил` Зекану? – упита млинар.

– Богами, мени.

Дундурије унесе своје чупаво лице у Ђурђево бркове и бакенбарде. Изгледало је то као да су се додирнули сврачије и вранино гнијездо.

– Голем ти је тај твој кварни зуб. Мораћу ипак да употријебим коњска клијешта.

– Узми која хоћеш, само вади!

Ђурађ леже на ледину, Дундурије ували клијешта у његова уста, повуци, повуци, повуче читавог Ђурђа по земљи, али зуб, проклетник, баш ни да мрдне.

– О, види ти коњског брата! – хукну Дундурије. – Сад ћемо ми то друкчије, момчино моја.

Млинар онда постави Ђурђа да стоји с десном ногом истуреном напријед, Славко стаде иза Ђурђа и чврсто га пограби за кожух, ја станем иза Славка и ухватим га око паса, а иза мене Јоја Парип, који ме држи објема рукама за каиш на панталонама. Насрђени тако као гуске кад пођу на поток, дочекасмо Дундурија, који се постави насупрот нас, зграби Ђурђев зуб црним коњским клијештима и повика:

– Излази, коњска зубекањо, дошао ти је црни петак!

Повуче Дундурије на своју страну, ми на своју – цим, цим! – претегосмо најзад ми, повукосмо млинара за собом и – оп! сви попадасмо на леђа, а Јоја Парип, најближи Јапри, стремкну у простран вир и сав се окупа. Мени пуче каиш и панталоне ми спадоше, Славко се преврну преко главе, а Ђурађ, лежећи на земљи, закука:

– Ни помјерио се није!

Најзад Ђурђа везаше гвозденим ланцем за онај стуб за везивање коња и тек онда му упорни Дундурије ишчупа шупаљ зуб и рече:

– Побратиме, овдје је било и коња и људи, али овакав зуб још се није нашао.

Послије тога доживљаја са зубом били смо толико развеселиени да заборависмо и рибе и лов и све до касних сати остадосмо у гостима код чудноватог млинара, у дивном Кланцу прича. Тако поједосмо и нашу ловину у друштву са Дундуријем.

XV

Послије Кланца прича и млинара Дундурија, сав остали свијет изгледао нам је накако обичан и пуст као да смо се пробудили из најљепшег сна. Играјући се око млина, заборавили смо чак и на Мачкову пећину, иако смо баш тамо били пошли. Тек у повратку кући паде нам на ум што смо пропустили, и ја се пожалих Славку:

– А ми не стигосмо до Мачкове пећине.

– Да, збиља. Па ићи ћемо други пут, само би најприје требало створити хајдучку дружину.

– А кад ћемо је створити?

– Па док се договоримо. Морали бисмо добро крити од свакога да смо хајдуци. То можемо казати само нашем Ђурђу и баба Јеки.

– Зашто баш њима?

– Па Ђурађ је некада био хајдук, а баба Јека у младости је носила хајдучке поруке и пошту.

– Ма зар наша баба Јека, ђаво је однио? – зачуђено викну Јоја Парип.

– Однио ђаво тебе! – закријешта нечији подругљив глас из љескара поред самог путељка.

– Ајме, мени, хајдуци! – прошишта Јоја и престашено избечи очи као кобила кад угледа вука.

Тргосмо се и нас двојица. Ја се већ почех обазирати куд бих клиснуо, а мој другар Славко начини строго лице и викну што је могао дебљим гласом:

– Ко је тамо, еј?!

– Охо–хо, алај си страхан! – подругну се непознати кријештавац из љескара. – Дођи овамо да ме поведеш, јер су ми се одсјекле ноге од твоје предебеле гласине–басине!

Сад ми се тај глас из пуге шикаре учини однекле добро познат, али прије нег сам се сјетио ко би то могао да буде, пред нама се размаче лиснато трње и показа се насмијано лице наше бабе Јеке.

– Шта је новопечени хајдуци, јесте ли се препали?

– Ма да сам чуо мушки глас, не бих се ја престашио, али жена у тако великој шуметини, то је већ нешто сасвим необично – ушепртљи се Јоја Парип.

– Нахватао се Јоја страха од Веје – насмија се Славко Арапин.

Баба Јека изиђе на путељак с пуном торбом на леђима. Око ногу јој се увијао њезин вјерни пратилац мачак.

– Гле га само, не миче се од мојих опанака – мазно рече баба. – Плаши се онога лопова, пилићара, Дундуријевог мачора.

– А зар си и ти била горе код млина? – упита Славко.

– Ехе, још даље – похвали се баба. – Брала сам љековите траве око Мачкове пећине, а горе залази и она хајдучина, Дундуријев мачак, Андурије. Једном сам га видјела кад је покушао чак и то да улови Треперику Лаконогић.

– А ко ли му је сад па та Треперика Лаконогић? – зачуди се Јоја Парип.

– Па вјеверица, брате слатки! Зар се не сјећаш шта нам је причао млинар Дундурије? – рекох ја.

– Хе–хе, синко Парипе, ако већ добро не памтиш, бар чеш моћи добро повући, јак си – утјеси га баба Јека. – Дедер ми понеси ову торбу с травама.

Натоварисмо торбу на Парипа и заједно кренусмо према школи. Уз пут баба поче да савјетује свог добровољног носача:

– Видиш, Јоја, голубе мој, како ти можеш корисно употријебити своју снагу на помоћи сиротој бакици. Зар то није боље него се јуначити на дјечици нејачој и млађој од себе?

– Па јест, овај, боље али је досадније – искрено признаје Јоја.

– Да ти овоме свом »голубу« набавиш какав самар или га под кола упрегнеш, још би он бољи био – гумђа Славко.

Сваки час баба Јека би застала у ходу и показивала нам прстом какав цвијет или травку учећи нас:

– Ево, то је боквица. Ако се посијечеш по прсту, само је привиј на рану и брзо ће зарастати. Видите, а ово је зечији купус. Ако у шуми огладниш, слободно га одбери, добар је за јело.

На једном осунчаном чаиру стерао се читав ћилим пепељасте траве. Бака обрадована викну:

– Бранко, Славко, берите брзо, то је пелин. Тај лијечи многе бољке старих људи, особито ако се пије с ракијом.

– Ово ћу ја за мог дједа! – кликнух весело и навалих на пелин. Начупао сам читав снопић, дигао га увис и обрадовано казао:

– Бранко Ћопић има снопић!

Славко Арапин задивљено ме погледа и рече:

– Па ти си пјесму спјевао! Од кога си то научио?

И сам изненађен својом »пјесмом« Ћопић–снопић, ја се чисто препадох и збуњено се обазријех око себе као да тражим ко ми је то дошапнуо.

– Шта ја знам, излетјело ми само из уста.

– Како само? – чуди се Славко. – Дедер, опет зини.

– Опет зини па окини! – опалих ја тек што уста отворих.

– Ајме мени, да ти нијеси јео какве траве па од ње побудалио? – препаде се Славко заостајући за баба Јеком и шапћући ми у само уво.

– Јесам јео зечји купус, има врло добар укус – оте се мени и нехотице, и то опет »у пјесми«. Славко на то само отпухну и рече с олакшањем:

– Па да, зато теби језик тако лети што си јео зечјег купуса. Одсад се чувај те будаласте траве.

Трком достигосмо наше друштво управо у тренутку кад је Јоја показивао прстом на повећи жбунић неке траве и побједнички се хвалио баби Јеки:

– Ехе, видидер овога пелина колики је! Ја сам га први видио.

Баба приђе ближе показаној трави и мирно рече:

– Погријесио си, голубе, то је коњски босиљак.

– Није он погријесио, баба–Јеко – утаче се Славко. – Јоји Парипу баш и треба коњски босиљак, нек од њега направи чај, па ће боље рзати.

– Још га треба питати како ће се ритати! – излети мени, опет у стиху, а на то Јоја, умјесто да се наљути, поче тако развесело, коњски да се смеје као младо ждријебе кад се учи рзању.

– Их–хи–хи, ињи–њи–њи! Питати – ритати – скитати – читати! Читати! Ињи–њи–њи, ко би рекао да си ти така пјесник!

Тако, све у шали, у смијању, стигосмо и до баба–Јекине куће и баш ту се сретосмо с нашом учитељицом и с попом.

– Каква је то чета с тобом, баба–Јеко? – избечи се поп.

– Ово су ми помагачи и моји ђаци. Ја их учим које су траве љековите, а они ми помажу у брању и ношењу – весело рече старица.

– Е, то им је заиста добро – похвали нас учитељица. – Ја се чудим што их јутрос нема у цркви и већ сам им за сутра припремила шибу, кад видиш ти како су то красни дјечаци па помажу старим људима.

– И још како помажу, све уз пјесму – намигну баба на нас тројицу.

– Видиш, а мени Икета јутрос рече да је Бранко отишао на купање – досјети се учитељица. – Сутра му не гину батине због лагања.

– И за мој га рачун пропусти кроз шаке – загуди поп. – Мени је опет слагао да је видио овога доброг Славка како јутрос оде у џамију.

Славко поцрвење, као рак сјећајући се свог доживљаја код хоџе, због чега је и добио надимак Арапин, па ми љутито дошапну:

– Их, кад ухватимо Икету, лажова, пушиће се горе нег она његова лула!

Кад сам коначно стигао кући, већ у саму ноћ, и донио дједу онај снопић пелина, он се зачуђено загледа у мене.

– А откуд ти то?

– Помагао сам баби Јеки па ми она казала да је ово најбољи лијек за тебе.

– Види, види, како си ти добро дијете, а овај наш Икета измишља да си отишао на купање и сакрио се да не идеш у цркву. Ево, већ је за тебе и шибу донио.

Дјед објеси онај снопић пелина о један ексер изнад свога кревета и свечано рече:

– Кад год зарадиш какве батине, увијек ћу најприје погледати на овај снопић да малчице умекшам срце и олакшам руку.

XVI

Кад смо сутрадан кренули у школу, стриц Икета све нешто крије очи од мене, чак ме и не пита гдје сам јуче био. Види се одмах да је нешто крив, пас ниједан, па се прави невјешт.

Чим смо ушли у разред, ево ти учитељице, лупка шибом по катедри и пита:

– Дедер, ко јуче није био у цркви?

Славко и ја само се згледасмо, а онда се обојица окренусмо Јоји Парипу и тек што хтједосмо да устанемо кад иза мојих леђа скочи стриц Икета и викну:

– Нису били Бранко, Славко и Јоја. Ловили су рибе и ишли у џамију.

На те његове ријечи, наш друг Расим Калаузовић, муслиман, прасну у смијех и гласно рече:

– Лаже Икета, џамија је недјељом затворена. Тамо се иде само петком.

– Аха, Икане, шта сад велиш на ово? – уозбиљи се учитељица?

– Молим, овај, они су пошли па кад су видјели да није петак, вратили су се на Јапру, а тамо је... тамо је...

Икета се на крају сасвим збуни и замуца, али му сама учитељица прискочи у помоћ:

– А тамо је била недјеља па су рибе пошле у цркву, је ли?

– Овај, нису рибе... то јест, јесу рибе, али нису њих тројица – још се више ушепртљи Укетић.

– Аха, тако, дакле, пошле рибе у цркву? – значајно нагласи учитељица. – Лијепо, лијепо. Дедер, дјецо, ко је јуче видио неку рибу у цркви: пастрмку, клена, младицу или коју другу?

– Аха-ха-ха! – удари у смијех читав разред. – Није нико видо рибу!

– Охо-хо, ко-ко-ко! – поче да кукуриче развесељена Веја. – Видјела сам ја клена!

На тај њезин узвик утихну читав разред и све се очи зачуђено окренуше према дјевојчици.

– Каквог сад клена? – рашири учитељица очи.

– Па нашег Икету. Он личи на клена, као да му је брат.

Читавим разредом заори такав необуздани смијех какав се чује једном у три године. Настаде ваљање, лупа, скакање, ритање, а у читавом томе кркљанцу и галами једини озбиљан и нијем стоји мој Икетић. Удудучио се и ћути, прави правцати клен, најглупља риба у потоку Јапри.

– Ихи-хи-хи, заиста личи на клена.

– Ено га, гледа као клен!

– Види, види, па и ћути као клен!

– Дајте брзо удицу, гледајдер колика је кленчина!

Кад се ларма мало стишала, учитељица приђе Икети и поучно рече:

– Заиста би било боље да си ћутао као риба него што си пожурио да тужакаш баба-Јекине помагаче.

На помен бабе Јеке Икета се изненађено трже, јер није био ни чуо да смо ми јуче били с њом. Већ зину и да нешто каже, али се брзо савлада и пркосно стисну усне.

– Отсад нећеш бити тако брзоплет, је ли, де? – упита га учитељица.

Икета је упорно ћутао.

– Шта је, да заиста нијеси онијемо?

Икетић опет ћути, чак и не трепће. »Шта ли је сад смислио, лопужа једна?« питам се ја у себи.

– Па добро, дјецо, шта да радимо с овим нашим? – окрену се учитељица читавом разреду. – Да га ишибао је ли?

– Па риба нема ни дланова ни тура, како ћемо је шибати! – викну Веја.

– По репу, по репу! – утакох се ја.

Нисам био ни завршио са својим узвиком кад иза мојих леђа – плас! – нешто ме тресну по глави тако снажно да сам одмах цоцнуо са сједала на под и занијем од изненађења.

– Еј, шта то би с тобом? – окрену се учитељица. – Од смијеха си љоснуо доље, а?

Ја се полако извлачим испод клупе и забезекнуто гледам око себе да се није срушила читава школа. Није! Све је на своме мјесту. Опет се сви нечему смију и гледају право у мене.

– Шта је сад ово?

Окренем се према Икети, кад пред њим, на клупи, лежи његов позамашан торбак, увијек пун свакојаким андромоља.

– А, ти ли си то мене торбаком по глави! – досјетих се ја већ готов да се бијем, али стриц Икета само прошишта кроза стиснуте зубе:

– Нема клен руку, он је то тебе репом!

Тај његов одговор још ме више збуну, и ја само увукох главу међу рамена док ме опет није клепнуло какво ново чудо. Тако изгурах жив и до одмора, а кад учитељица изиђе, читав се разред сјати око Икетине клупе.

– Охо, гдје си, клену?

– Омани се репом по синовцу, Браниши!

– Дајте брзо удицу, ево клена!

Као да их и не чује и не види и као да је сам у разреду, Икета ћутке отвори торбак, извуче из њега голему дрвену лулу какву до, тада у њега нисам видио, наби је правим правцатим дуваном, кресну о своје гаће дебелом шибицом сумпорачом и припали. Вукао је тако жестоко димове да се зачас обави сивим облаком, а ми околу почесмо да кашљемо.

– Их, ђаво га однио, алај дими!

За трен ока престаде ругање и смијурија. Сви су опчарано зијали у делију с лулом, дивили се облацима дима, чудноватој шибици која се пали о гаће и мудро изгледу ћутљивог пушача. Ко, зар је ово тамо неки клен? Нађи ти мени клена који пуши, и то још у школи под носом учитељице!

Глагољиви спадало Икета ипак није мога дуго да ћути и да остане озбиљан. У једмо тренутку он поносито диже главу и важно погледа око себе.

– Шта је, дјецо, како вам се допада чича Илија?

– Их, ти са својим гаћама! – покуша да се наруга једна дјевојчица, али се наш Икетић не даде збунити, већ потпуно мирно одговори:

– Умијем ја и без гаћа пушити. Ево, сад ћете видјети.

Послије неколико тренутака из разреда провали гомила дјевојчица и у ходнику се просто сручи на послужитеља Ђурђа Карабардаковића уплашено цичећи:

– Ено га, скинуо клен гаће и пуши лулу.

XVII

Џабе се јуначимо ми, ђаци првог и другог разреда, кад нам је славу за трен ока помрачио мој стриц Икета. Чак се и у селу прочуло како је он усред школе пушио на праву правцату лулу, а по пашњацима се чобани све ваљају од смијеха како Икета маше по дворишту скинутим гаћама и јури за дјевојчицама.

Прочула се ту и наша Веја. Кад је видјела како цурице вриште и бјеже пред голокраким безобразником Икетом, она је неустрашиво јурнула на њега и зграбила га за врат. У жестоком рвању и гушању, обоје су пали на земљу, док Икета не скопа Веју за куке, а она њега за уши и тако почеше цимати и вући да је милина била гледати.

– Пуштај кике! – виче Веја и уврће Икети уши.

– Најприје ти пусти моја увета! – дерња се Икета, сав црвен у лицу.

– Најприје ти кике, па ћу ја онда уши!

– Лажеш ти, преварићеш! – пуше Икета. – Закуни се светим богом, сунцем и ватром.

– Тако ми светога бога, сунца и ватре, пустићу.

– Кажи, дабогда ми умрла матер ако не пустим! – тражи неповјерљиви Икан.

– Дабогда ми...

Још Веја и не изговори до краја своју заклетву, кад Икетић пусти кике, отрже се из њених руку, прескочи ограду дворишта и онако голоног јурну подно једне живице кроз најгушће старе коприве. За њим се орила вика развеселиених ђака:

– Бјежи, бјежи, ето Веје!

– Ехеј, остадоше ти гаће и лула!

– Охо–хо, утече клен у Јапру!

Кад се бјегунац изгуби с видика, нама одједном дође нешто као жао и пусто. Престаде смијех, вика и поскакивање. На замрлом разбојишту остадоше само Икетине згужване гаће и угашена лула. Дође нам некако као да гледамо какав приказ из јуначке народне пјесме:

*На бојишту код бијеле школе
оста барјак - гаће Икетине
и оружје - лула Икетина.*

Најзад се први јави Славко Арапин обраћајући се мени:

– Браниша, узми ту лулу и гаће па понеси кад пођемо кући. Наћи ћеш ти негдје уз пут свог стрица.

Учитељици смо рекли да Икету боли трбух па да је отишао кући, а чим смо пуштени из школе, ја се упутих право на Јапру. Био сам сигуран да ћу стрикана наћи негдје око воде, јер се сигурно не усуђује да се без торбака, а нарочито без гаћа, појављује у нашој кући.

И, тако, све се скитам, за Икету питам, то јест, ходам поред Јапре и опрезно, у пола гласа зовем:

– Икета, о Икета, јави се. Овдје Бранко.

Изненада се преда мном затресе један жбун зове и кроз његову зелену крошњу показа се нешто бијело, па то бијело поче да се извлачи напоље, па... па... Мајко мила, кад ли се помолише из лишћа некакви големи искежени зуби, па некаква главуца с тамним очурдама... Скамених се у мјесту и, сав леден од страха, зачух отуд неки глас:

– Стој, сад си готов!

Готов сам, нит могу да викнем, стегло ми се грло, нит могу да бјежим, следиле ми се ноге. Зурим раширених очију у оно зубато чудовиште, кад се испод његове главе указа некаква друга глава, однекуд позната, и та се глава огласи истим оним малопређашњим гласом:

– Аха, шта ћеш сад?!

Ја још увијек буљим у непознато створење не схватајући шат је то преда мном, док ти оно не завреча веселим гласом:

– Аха, јеси ли се озбиљно препао? Носиш ли моје гаће?

Тек тад се незнанко сасвим извуче из онога жбуна и ја препознадох у њему свог стрица Икету: Ставио на главу некакву огромну коњску лубању, придржава је рука и крекеће:

– Ово ти је за оно што си у недјељу отишао без мене код баба Јеке. Свима ћу причати како си прецркао од страха.

– А ја ћу причати чобанима како ти је Веја отела гаће – најзад проговорих и ја. – Ихај, отела му цура гаће!

– Де ти де. Није отела, него ја заборавио узети.

– Немој ти за мене причати, па ни ја нећу за тебе – предложим ја.

– Добро, али ко превари, дабогда га појео вук и ђаво, и дабогда ногу пребио и дабогда... дабогда изгубио и капу, и торбак, и нож, и лулу!

– Дабогда до неба! – свечано потврдих и ја ту страшну заклетву. Уф, замисли да изгубиш капу и нов новцат нож који су ти обећали купити чим продају крмачу и прасад! Па то је већа погибија и жалост него да те ђаво трипут поједе.

Утврђени тако заклетвом, сакрисмо ону коњску лубању у жбуње (требаће нам опет за нешто!) и кренусмо кући. Уз пут, чим видимо каквог познатог дјечака, ми се само завјеренички згледамо: немој ти мене одати па нећу ни ја тебе!

Их, како је тешко чувати тајну, и то какву тајну. Те Веја, те гаће, те лула! Стиснеш зубе колико год можеш, а ријеч се врти унутра, на језику, само што не искочи.

Сутрадан, док смо се примицали школи, осјећали смо да долази по нашег Икету пресудан тренутак. Или ће га ђаци примити као јуначину пушача, који неустрашиво дими лулу усред самог разреда (па још има праву лулу), или ће га дочекати као бјегунца пред Вејом који је још и гаће оставио на бојном пољу.

Ко би сад знао шта су дјеца боље упамтила. Хајде баш да видимо.

Кад упадосмо у школско двориште, међу ђацима настаде мешкољење и лак жамор. Радознали дјечји погледи почеше да шарају горе–доље по Икети.

Хајде ти сад погоди гледају ли то дјечаци његов торбак, у коме је она славна лула, или мјеркају његове чувене гаће!

Најзад се из гомиле зачу први весео узвик:

– Ихај, Икане, алај си јуче закупио цурице својим гаћама! Умало не оборише Ђурђа бјежећи.

– Ехе, а кад је њега Веја за уши! – циликну једна дјевојчица.

– А кад је њу Икета за плетенице – цим, цим! – као ждребицу.

– Иха–ха, цим, цим! дочека раздрагана мушка гомила, – Хеј, гдје си, Вејо?!

Мало поиздаље, Веја је, некако искоса, у неприлици зририла у Икана и мало се постиђено бранила:

– Их, да је он био обучен, стигла би` ја њега до Јапре.

– Ехе–хе, а онако голоног утече ти, а?

– Срамота ме било трчати за дјечаком у самој кошуљи – признаде Веја. – Тета би ме изружила.

– Да си ти попила коју ракију, не би он теби умакао да је таман го голцијат! – повика Јоја Парип сјећајући се свог страданија код Ђурђево ракијског казана.

– А је л` ти ту лула? – присјети се Славко Арапин.

– Без ње ни у гробље – важно одврати Икета ударајући се по торбаку.

Сви с поштовањем погледаше у његову голему торбачину, у којој је било свачега више него школског прибора. Чак се и ја зачуђено заблејах у његово уважено пушачко лице и у невјерици упитах сам себе:

– Шта, зар сам ја њега икада тукао? Ма не може бити, та он изгледа много старији од мене. Сад тек видим да је ово заиста мој стриц.

Као да чита моје мисли, Славко Арапин шапну ми у само уво:

– Сад се од твог Икете неће моћи живјети. Попеће се читавој школи на главу својом лулом.

– Хоће, попеће се – кажем ја, а све се у себи мислим шта ли ће тек бити ако се он једног дана појави у школи с оном својом коњском главом. Гледаће га дјевојчице разрогачених очију, а ми остали – као да нас и нема.

Заиста, од тога дана, што год Икета учини, каже или покаже, већ сва школа о томе прича. Мота се увијек око њега гомила дјечака, а дјевојчице се само сашаптавају и праве се да га не виде. Лажу, виде га добро. Зна то и Славко Арапин па ми на часу често шапуће:

– Пушиће се њему онај његов велики тур, кад га ми једном укебамо, клена ногатог!

XVIII

О томе нисам ни причао – било ме је срамота! – какав сам грдан страх нахватао првог дана у школи кад сам на зиду видио слику – зеца.

Скупио се ја у својој клупи до самог зида, вирим отуд као миш из рупе и све мислим шта ли ће бити с нама кад учитељица упадне у разред. Хоће ли, можда, да нам језик сијече, да нам чупа уши или ће нас копривом по ногама.

– Ех, да бар хоће, као моја мама, да ме добро извошти по туру врбовом шибом – прижељујем ја. – То није баш тако страшно, навикао сам на то, али богзна шта нас непознато чека од учитељице.

Окренем се иза себе, на стрица Икету, да се маличак охрабрим, кад и он, сав се накостијешио од страха и зури у мене као да ће рећи:

– Никад ми живи нећемо одавде изаћи. Поклаће нас као јагањце.

Од избаченог Икете спопаде ме још већи страх па се брзо окрећем од њега, идем погледом уз гладак зид поред себе и – тап! – умало се не сударих с огромним насликаним зецом, који је чукао у некој трави испред самог мог носа.

– Зец! – умало не дрекнух ја, али дедер, мамин сине, викни сад кад ти је зец уза само твоје ухо, само што ти не скочи за врат. Лако се дерњати, тамо код оваца, кад зец искочи из трња па натисне да бјежи, а ти за њим са шаровом и са пет чобана.

Никад, ни у сну, нисам тако изблиза видио зеца. Заборавио сам да је то само слика. Каква слика! Згурио се он, ваљда и сам престао што се нашао међу оволиком дјецом. Само ли се макнем или накашљем, ђипнуће он из траве па право преко мене – опалац!

Ућутим се у мјесту, просто не дишем, и плашљиво гледам зеца, а зекан, опет, ужижио у мене оним својим великим окетинама као да ме ћутке кори:

– Аха, знао си на мене пујдати Шарова, а сад ћеш ти нардљати. Дабоме да ће те заклати и тебе и твога Икету, ја шта си ти мислио?

Било је то тако онога првог школског дана, то већ могу признати сада, кад сам већ постао прави, стари ђак и упознао читаву школу и све што има у њој.

Их, знам ја већ и лава, и слона, и камилу, и крокодила и разне друге животиње са слика у нижем разреду. Икета и ја храбро боцкамо лава у нос, бекелимо се на шареног тигра, вичемо на медведа, а само се не примичемо змији. Она је и на слици опасна.

Увијек се радујемо кад се у школи учи о некој животињи. То је сто пута лепше него читање и писање. Одмах сви живнемо и наћулимо уши.

Једног дана, тако, ево ти учитељице у разред, лупи шибом по катедри и објави:

– Дјецо, данас ћемо учити о једној врло занимљивој и корисној животињи, коју сви познајете. Би ли се неко могао сјетити која је та животиња?

– Лав! – распали Икета к`о из пушке.

– Какав лав, Икета. Зашто би лав био користан?

– Па лав риче и трчи – мудро објашњава Икета.

– Слоно! – грмну Јоја Парип.

– А откуд је, опет, слон свима познат, како сад то?

– Познат је по томе што има реп и сприједа и позади.

– Теби треба реп, Јоја, кад тако лупеташ.

– Ној! – викну Расим. – Он снесе велико јаје па се сви наједу кајгане.

– Али, дјецо, учићемо о једној нашој домаћој животињи – нагласи учитељица. – Оставите лавове и слонове на миру.

– Међед, међед и вук! – забрза Икета да се први покаже.

– Еј, куку мени, зар су међед и вук домаће животиње?

Окрени–обрни, баш нико да погоди. Ја сам се и сам домишљао и мозгао шта ли то код нас има домаће па сам се сјетио само једне вроне за коју је моја мама говорила да се одомаћила близу наше куће. Већ сам хтио да је поменем, али сам се онда сјетио да врона, можда, и није животиња, јер је крилата. Тако и оћутах, али зато је стриц Икета прославио и мене и себе кад је најзад рекао:

– Кола! На њима домаћин вози дрва и сламу па је то корисно.

Учитељици најзад досади то дјечје нагађање и она свечано објасни:

– Дјецо, данас ћемо учити о овци?!

Читавим разредом заори се смијех. Каквој сад овци кад се о њој нема шта учити? Па овца само пасе и блеји, ништа друго. Шта има да учиш кад се о њој све зна!

– Хе–хе, а о чијим ћемо овцама учити кад свако у селу има овце?

– Па како се може учити о овци кад то није ни краљ, ни слон, ни ваздух, ни рачун? – чуди се Икета. – Овца није ништа.

– Због овце сам ја лани добио пет шиба – тврди искусни Славко Арапин.

– Видјећеш ти како није ништа кад те због ње распале по длановима.

– Уф, добијем ли због ње шиба, првој ћу овци разбијати главу лулом! – запријети Икета.

Учитељица најприје прозва мене.

– Бранко, испричај нам све што ти знаш о овци.

Полако се дигнем и уперим поглед у зид пред собом домишљајући се шта бих казао. Мрштим се, а на зиду све чисто и празно као и у мојој глави.

– Овца је, молим...

Пред мојим замагљеним погледом супротни зид поче да блиједи, постаде прозиран и као да сасвим ишчезну. Сад пред собом видим простран пашњак ок коме разјарени бик јури мог стрица Икету, видим неко ждријебе како се рита на Славка Арапина. Одједном ево ти добродушне овце, прилази право мени и штрпка ма губицом за руку. Оцо, сад знам шта ћу рећи!

– Молим, госпојице, овца је паметна.

Окидох то сигурно као из пушке. Неко иза мојих леђа весело закрекета. Осмијехну се и учитељица па упита:

– А зашто је паметна?

– Молим, зато што је добра па се не уједа, не боду и не рита се као коњови.

– Није коњови него коњи – исправи ме учитељица и додаде: – то за овчију памет нисам баш најсигурнија. А чиме је обрасла?

Обрасла? Сјетих се брегова обраслих шумом. потока зараслог у раките и травуљину, брда обраслих у папрат, а онда ми пред очи изађе чисто бијело стадо и ја увјерљиво одговорих:

– Молим, овца није ничим обрасла.

– Како није ничим, брате? – подиже учитељица обрве. – Та сјети се, сваки дан си на пашњаку. Шта ти велиш, Икета, и ти поваздан овце напасаш?

– Аха, па да! – кликну Икета. – Овца је обрасла травом!

– Обрасла је твоја глава! – викну учитељица уз општи смијех читавог разреда. – Сад ћеш ти добити двије вруће шибе, па више нећеш правити комедију од школе!

Тако кукавни Икета први настрада од овце, а чим изађосму у двориште, на одмор, приђе му Славко Арапин, помилова га по тршавој коси и викну:

– Лијепа моја глава, по њој расте трава!

За трен ока здрпише се да се бију. Било их је и на глави и по трави.

– Ево теби главе по леђима па да видиш своју овцу!

Злопамтило Икета није се смирио ни кад смо већ кренули кући. Док смо прелазили преко једног раскопаног кромпиришта, он се неопазиче поизмаче ближе шуми и отуд ме звизну у главу повеликим кромпиром.

– Ево ти, па сад реци да је овца паметна!

XIX

Ниже моје куће протеже се узана долина низ коју тече рјечица Јапра. С друге стране Јапре, под великим бријегом Лисине, види се пространа стара Рашетина кућа, окружена мноштвом споредних зграда: хамбара, кукурузана, појата и разних кућерака.

Поред Рашета, у стрмој пољани, има још једна кућа, која се с доње стране ослања на дебеле балване. Још давно и давно, сједећи с ђедом код оваца, ја сам се највише бечио у ту кућу и питао:

– Дједе, чија је оно кућа што има ноге?

– Хе–хе, ноге! – смијао се старац. – То је кућа Јове, црквеног појца.

Кућа с ногама, па још у њој црквени појац, е, то је већ нешто у шта се до миле воље може гледати! Шта га знаш, ваља припазити, можда та кућа једном крене доље према Јапри. То бих баш волио видјети. Она чак има и мале четвртасте очи – прозорчиће, а тамни кров јој личи на црну накукуљену мараму бабе Јеке.

– Дједе, може ли она кућа ходати?

– Како, ходати, бено моја! Гдје си ти видио кућу да хода по селу?

То ме ипак помало растужује. Зашто да кућа не хода? Чини ми се да то и дједа због нечег жалости, јер ме заштитнички милује по коси и каже тјешећи ме:

– Ићи ћемо ми преко Јапре да изблиза видимо те њезине ноге. Чим пођем код Рашета, повешћу те.

Рашете су наши рођаци. Дјед чешће код њих навраћа, па првом приликом, чим је тамо пошао, ево и мене с њим.

– Ихај, идемо, идемо! – поцупкујем ја с ноге на ногу, срећан што ћу видјети богзна шта ново, тамо под Лисинама.

Кад пређосмо Јапру, преда мном се отвори сјеновит стрм сокак, а горе, уврх њега, указаше се Рашетине зграде, некако измијењене и много веће него кад се гледају од наше куће. Ја се ухватим за дједов кожух и уплашено питам:

– Има ли горе паса?

– Не бој се, душо, везани су.

– А има ли какав стари са великом штапином?

– Ма не бој се, ја сам с тобом!

– Шта не бој се! Знам да код Рашета има један ћић Вук с гвозденим нацаком, па ћић Гавре, који громко виче на чобане, па ћић Вид, великих бркова и дубоког гласа, кога се нико не плаши, али ја га се увијек препаднем кад наиђе путем и сакријем се. Има горе и чувени ћић Дада, најстарији у селу.

– Хм, зашто онда не би било и тога непознатог старца с великим штапом? – питам се у себи. Увијек страхујем од тога безименог чиче, који се мота око сваке туђе куће.

Мој страх умину тек онда кад у пространом Рашетином дворишту мог дједа дочекаше веселом виком. Изађоше пред њега сви ћићови: и Вук, и Вид и Гавро. Добата чак и прастари Дада, сав сијед, помилова ме по коси и рече:

– Лијепа моја овчице!

– Ехе, ово је мој момак – похвали ме дјед, а на то ме старина поново помилова и каза:

– Аха, дјечак. Лијепи мој магарчићу!

– Ихи, магарчићу! – зачу се с крова оближњег хамбара.

– Магарчићу! – одјекну с ораха над мојом главом.

– Магаренце–ренце! – јекну иза првог зида.

Са свих страна извиривали су и кезили се на мене бројни Рашетини дјечаци. Прибијен уз дједа, ја сам стидљиво жмиркао, не усуђујући се ни да се честито покренем.

– Еј, ви тамо, сад ће радити љесковац – грмну ћић Вук и подиже нацак увис.

Дјечје главе зачас несташе с видика. Све се утиша.

»Аха, и овдје се боје прута!« злурадо помислим ја. »Њих само бију љесковцем, а код моје куће ради врбова шиба, која опасније фијуче и тешко се ломи.«

Сад се и ја мало осмјелим па почнем разгледати лијево–десно нећу ли спазити кога дјечака. Одједном – туп, чврк, чврк! – слетише у моје крило три крупна ораха.

– Шта је сад ово? – пренух се ја и подигох главу. Из густе орахове крошње чуло се нечије смијуцкање. Видјела се и једна боса нога. Горе је, значи неки дјечак.

Нисам се још ни повратио од првог изненађења, кад се иза ивице амбарског крова показа глава другог дјечака. Врти се и тањуцно мијауче.

– Дједе, ено мачета! – шапућем прибијен уз старчев кожух, али он ме и не чује. Запричао се с Рашетиним » ћићовима«, пију каву и тако галаме, охају и ахају као да бију међеда.

Убрзо, иза плетене ограде, трећи дјечак показа изврнут капут и у њему савијеног јежа, четврти иза ћошка куће, помаљао је корњачу, над живицом се дизала рашљаста грана и на њој мртва змија. Дјечаки су били ваљано запели да сврате пажњу госта на себе.

– Дједе, дједе, видидер!

– Добро, душо, хајде мало протегни ноге и види се с дјечацима – рече ми дјед, а ја једва дочеках да се макнем од разгаламљених стараца.

Тек што сам навирio иза ћошка куће, спопаде ме неколико дјечака и повукоше ме у простран шљивик.

– Овамо, рођаче! Добро нам дошао!

За трен ока сјати се око мене читава гомила радозналаца. Било их је разних узраста, и старијих и млађих од мене: Дјечачина, дјечака и дјечачића. Пиљили су у мене, пипкали ме и запиткивали:

– Знаш ли јахати на парипу?

– Не знам.

– Их, а ја сам и на крмачи јахао, па кад ли ме блебнула о земљу, скочила ми оволикачка чворуга, колик јаје.

– А умијеш ли зауставити млин?

– Не умијем.

– Уха, а кад смо ми зауставили Дундуријев млин па нас брадоња заокупио, бјежали смо све до Америке.

Тада још нисам познавао Дундурија, али сам већ чуо за Америку па зачуђено упитих:

– А је л` далеко Америка?

– Није. Кад се попнеш на Грмеч, можеш је видјети.

Најстарији дјечак удари ме пријатељски по плећима и упита:

– А знаш ли ти шта си ти нама?

– Не знам.

– Па твој дјед Раде био је ожењен једном нашом бабом па си ти сад наш брат, а и ми смо твоја браћа. Нисмо рођена браћа, него онако, браћа па баби и по дједу.

Нисам баш разумио какво му то сродство дође, али сам се врло обрадовао толикој веселој и занимљивој браћи.

– Их, зар сви моја браћа?

– Сви редом. Ево их: брат Аћим, брат Давид, брат Проко, брат Никола, брат Лазо, брат Ђуро, брат Перо. А ти си наш брат Бранчило.

– Држ брата Бранчила да га проносимо! – повика најстарији брат Рашета.

Пограбише ме за ноге и за руке и трком појурише округ по воћњаку.

– Је л` да је лијепо? – упита брат Аћим кад се тркачи зауставише.

– Јесте! – промуцах сав ошамућен.

– А сада да га заљуљамо!

Опет ме скопаше за ноге и за руке и почеше љуљати. Око мене стаде да се таласа воћњак, зграде и небо над главом. Кад ме најзад спустише на земљу, у глави ми се вртило као да сам пијан.

– Аха, је л` де да је лијепо?

– Ли–ли–лијепо! – измуцах ја.

– Чим ћемо још да га частимо? – повика најстарији, Давид. – Да га узјашемо на јарца, а?

Богме се ја и препадох тога необичног чашћавања. Већ видим двојицу браће како скидају јарца с неког жбуња гдје се био попео да брсти лишће.

– Сад је готово: узјашу ли ме на јарца, а он зажди па на неко дрво! Ух што ћу да љоснем!

На сву моју срећу, из великог дворишта зачу се глас мога дједа:

– Баја, о, Баја, идемо кући!

– Еј, ви тамо, на сриједу момка ако је још читав! заори се гласина ћића Вука.

Пожурих трком да се спасем од јарца и јахања. За мнош су викала гостољубива браћа:

– Дођи опет, па ћемо у камењар да тражимо јазавчеву логу.

– И да пчелу изгонимо димом из букве.

– Еј, видјели смо дивљег мачка.

Збунише ме толиким обећањима, јазавац, пчеле, мачак! Једва се сјетих оне куће с ногама па ме дјед поведе до високе живице да вирнемо на имање Јова, црквеног појца.

– Еве ти, па се сит нагледај!

Јао, коликачка је то кућа, а ноге под њом, дебеле, дрвене, па за једну везан голем шаров.

– Ајме, дједе, ако се онај шаровина натисне за нама и повуче кућу за собом?

– Е, луда главо, шта ли све теби падне на ум! – гракну дјед. – Богами, бјежимо док нас није опазио јер ће свашта бити.

XX

Кад сам већ пошао у школу, чујем како учитељица прозива браћу Рашете, оне из првог и другог разреда, али нико се не одазива.

– Еј, па гдје су те Рашете? – викну она зачуђено и ја, првак, да покажем како знам гдје они живе, кукурикнем изненада:

– Они су преко Јапре, код оне куће што има ноге!

Разумије се, одмах настаде смијурија, и то највише због оне ногате куће. Бранећи се од подругљиве дјеце, ја сам неспретно покушао да објасним која је то кућа:

– Мене је тамо водио дјед, па је за једну ногу био свезан шаров.

– Је л` за дједову ногу? – питао је Славко, мој друг из клупе.

– Није, него за кућину ногу – тумачим ја.

– А има ли кућа опанке или је боса? – опет ће неко.

Ту сам се збунио, јер сам заиста заборавио да погледам има ли кућа какву обућу.

Прође тако неколико дана, учитељица свако јутро прозива, а Рашета нема па нема. Ево ти онда једног дана ћића Вука. Угура се у разред стружући о врата крутим козијим кожухом, у руци му његов нераздвојни нацак, ждракну по свима строгим погледом и забрунда:

– Госпоја, мојих дјечака још нема.

– А куд су отишли? – пита учитељица.

– У вјeverице! – гракну чича.

– Како то: у вјeverице?

– Лијепо, госпоја. Чим сазрију љешници, они крену горе у брда, по љескарима, па сваки себи скупља зимницу, исто као вјeverица. Са љешника прелазе на орахе, а најзад на кестење. Иде то тако по мјесец дана па и више.

– Па шта ћемо онда? – пита га учитељица. – Можеш ли их бар похватати на спавању па дотјерати у школу?

– Е, кад бих ја знао гдје они ових дана спавају! – хукну ћић Вук. – Топло је вријеме па су начинили колибу негдје у шуми и тамо логорују.

– Па шта ћемо онда? Ти, као кућни старјешина, бићеш кажњен што ти дјeca не долазе у школу – вели му учитељица.

– Тако и треба, то је по закону – сложи се Вук. – А ја опет, кад их једног дана половим, најприје ћу их добро измлатити и онда ће све бити у реду. Ето њих у школу, све један за другим, као гуске.

Ћић Вук спазио је и мене у првој клупи и одмах ме препознао.

– Охо, види ти малог Бранчила. Знаш, ово ми дође као неки синовац. Лани га је дјед Раде доводио да види у комшилуку једну кућу с ногама. Има једна таква кућа у црквеног појца, Јове.

– Аха, видите ли! – искезих се ја на читав разред.

– Види, види, а ево и мог брата Илије! – задовољно гракну Вучина. – Здраво, брате Илијане. Како твоје јуначко здравље?

– Добро је, брате Вуче – одврати Икета врло озбиљно, као какав одрастао човјек.

– Нека, нека, брате Илијане. Па кад стигнеш, сврати код мене, сврати на по једну лулу дувана.

Послије тог разговора с Вуком, кад је позван још и на лулу дувана, Икета се тако почео правити важан да се с њим више није могло разговарати. Све се нешто шепурио испред цурица и гледао поврх нас у брда, док му најзад Славко не подметну ногу па је љоснуо право у говећу балегу и добро измазао рукав кошуље.

– Брате Илија, поздравила те крава, жива је и здрава – викао је за њим један од ђака опонашајући глас ћића Вука док је Икета посрамљено бјежао из бунара, да га не виде дјевојчице.

Једног дана Рашетини дјечаџи похватани су у једном скровишту близу Мачкове пећине и дотјерани кући. Чак из нашег дворишта чуо сам дреку и запомагање кад их је ћић Вук прашио љесковом прутинот.

– Уха–ха, синовче, ево ти врућег кестења! – грактао је Вук размахујући љесковцем. – Ја ћу ти показати како се бјежи од школе.

Један му је дјечак, изгледа, био побјегао на орах па је чича тражио по воћњаку ону дугачку притку, шљивотрес, којом се тресу шљиве, да га одозго појури.

– Овамо де брзо шљивотрес и на врху завежите мачка па да видимо хоће ли момче сићи!

Добро увезан на врху притке, престрашени мачор страховито се дерњао и млатарео са све четири, а кад га дигоше увис и принесоше бјегунцу, он се грчевито ухвати шапама за дјечаков тур.

– Ајој, пуштај, предајем се! – заурла брзоноги пењач, али му ништа није помагало. Све док се није спустио на земљу, мачак се утопљенички држао за његов тур и, тако рекућ, донио дјечака у шапама.

– Хвала ти, мачоре, капу ти скидам! – повика ћић Вук. – А сад ми се малчице одмакни од поштованог тура да што боље размахнем љесковцем.

Тога дана у школи смо видјели чудо невићено. Вриједјело је доћи макар и по киши, па чак и три–четири шибе добити, да се види тако нешто.

Да их ваљано казни, ћић Вук повезао је у један дугачак конопац седморицу својих дјечака школараца и потјерао их пред собом у школу. На челу заробљеничке колоне ишли су најстарији дјечаџи, они из четвртог разреда, за њима трећаци, па другошлолци и, коначно, прваци, моји вршњаци.

За спровођење Вукових »вјеверица« добровољно се јавио и црквени појац Јово. Он је корачао подер колоне машући тољагом као кадионицом и певао кроз нос, тобож црквенословенски, некакву литанију коју је сам измислио:

– И ухвативши сја побјегавше малодојде, почеше воспрашити турове јего свјатим и благословеним љесковцем. И до небесјех се восчујаше њихово драније и восплаканије за ползу и наукованије свјем учеником нашим. Амин!

Кад Вукова колона стиже пред школу, сви навалисмо из разреда да их видимо. Ћић Вук стаде пред учитељицу и поднесе јој рапорт:

– Госпоја, ево их, бројем и словом седам глава, а има и седам турова, које сам, својеручно, избројао и потврдио својим љесковцем. Ено, да још једном потврдим.

Ћић Вук размахну љесковцем, а појац Јово дочека пјесмом:

– Придите, турове натрћите сја и примите последње целованије, амин!

Сва срећа што баш тога тренутка упаде у двориште послужитељ Ђураћ Карабардаковић и разгалами се:

– Стој, руке доље, бацај љесковац! У школи дјецу може тући само учитељица!

– Тако је, имаш право, то је по закону! – одмах се сложи ћић Вук и баџи љесковац на земљу.

– Развезуј дјечаке, та нису то хајдуци. Одмах се види да си некад био жандар – укори га стари Ђурађ.

– Имаш право, закон забрањује везање дјеце – опет се сложи ћић Вук.

Како је који дјечак развезиван, тако је одмах прилазио старом Ђурђу и љубио га у његову широку длакаву руку.

– Хвала, ћиће Ђурђу.

– Гледај хајдучина како се праве добри, само да их наша учитељица не би млатила – досјећа се Славко Арапин. – Знам ја добро Рашетине вјеверице још од прошле године. Једном су ме у кофи спуштали у бунар па ме оставили на пола пута, а горе ланац завезали. Тако сам пола сата остао изнад саме воде, а они зову дјечурлију и вичу: 'Завирите само; уловили смо воденог јарца'!

Чим ћић Вук, заједно с учитељицом, изађе из дворишта, Рашете спазише мене, спопадоше ме за ноге и за руке и заграјаше:

– Ево нашег брата Бранка! Дедер да га заљуљамо!

Летио сам и спуштао се од облака до земље, сав ошамућен што ће сад и оне чупаве бјелоноге цурице видјети колико ја браће имам. И то какве браћетине. Чак и оних у четвртном разреду, који обноћ сами у млин иду, а тамо у мраку чучи нешто рогато и репато па шкљоца зубима и виче:

– Аха, мали, сад ћу те појести!

XXI

Суботом навече Икету и мене чека једна велика невоља: морамо се молити богу.

Овако то изгледа.

Упали се петролејска лампа, а сви укућани, с дједом на челу, стану пред икону светог Михаила и почну нешто полугласно да шапоре и да се крсте у великим замасима.

– Помози ти, драги боже и света красна недјељо! – мрмољи дјед као поток у шибљаку, а мени дође смијешно то његово набрајање и само искоса погледам у Икету и – прас! – оба ударимо у пригушен кикот: аха–ха–ха!

– Ево вам за ваше клиберење! – шапатом каже моја мама и швицне нас врбовачом по ногама, а онда се озбиљно прекрсти и дода:

– Богу се молите, магарци једни!

Ми би смо се молили и молили да знамо како то иде и да нам све то скупа није толико смијешно. Послије мамине врбоваче још се мало и примиримо, али, ето ти врага, Икета ме већ гура у ребра и шапуће:

– Ено лептирице на светоме Микаилу!

Кришом ждракнем у икону. Фр–ррр! – сив ноћни лептирак трепери баш испред свечева носа.

– Сад ће Мијајило кихнути! – шапнем ја у само Икетино уво, а он тако необуздано прасне у смијех да се чак и дјед окрене и гласно препоручи мами:

– Дедер му једну врућу уз уши... Помози ти, драги боже и света красна...
Послије овлашне ћушке, Икета неко вријеме строго гледа у под, а онда почиње да се безгласно смијуцка. Не могу да издржим од радозналости, већ се опет нагињем над његово уво:

– Шта је, шта си видио?

– У твог дједа криве ноге, погледај!

Опет смијех и шушкање, а онда швићне врбовача.

– Ево вам за криве ноге, прасци једни! Оченаш читајте.

У школи, код попа Василија, једино смо до тада научили »Оченаш«, и то мало криво, мало непрескок, мало би смо прогутали, али за нас је добро било. Једина је слаба страна свега остајало то што баш ни једне ријечи нисмо разумјевали од читаве те свете литургије. Чак нам се чинила разумљивија она наша весела ређалица из игре:

»Ен–ту–ти–ну, сава–рака–би–ну, сава–рака – тика–така, елен–белен–бус, ти си мали Рус!«

Славна Ђачка братија прије нас већ се била потрудила да Оченаш дотјера и преправи за наше главе. Тако смо сви ми врло брзо научили тај разумљиви и много занимљивији ђачки Оченаш, који је овако почињао:

»Оченаш, поп челаш, поп се вере, туке ждере...«

Икета и ја почесмо и на нашој кућној молитви полугласно ређати тај наш ђачки Оченаш. Допаде нам се то па почесмо све брже и гласније да се »молимо« док моја мама не послушну и пограби нас за уши.

– Аха, поп се вере, туке ждере! Ево вам сад попа, цију–вију, цију–вију!

Сваки њезин узвик »цију–вију« био је пропраћен завртањем наших увета. Почесмо се дерњати, а то нам донесе још двије чврге по глави, које нам поклони стриц Ницо.

– Је л` ово свињац да се тако гурличе, а?

Шта ћемо сад? Не дају нам се смијати, не дају кукати, забрањују говорити! Јест ми и та молитва нека врагометна ствар, зарадиш на њој и шибе, и завртање увета, и чврге. Начисто ћемо изгинути, па ето ти.

– А шта ли нас тек чека сјутра, кад пођемо у цркву? – препадох се ја. – Тако је и бог, а како ли тек он макља и бије овакве као што смо нас двојица.

Међутим, ни ту није био крај нашим невољама. По завршетку молитве стриц Никола поче да отпасује свој широки војнички опасач, а све гледа нас двојицу и гунђа:

– Данас ће нечији тур запамтити како се треба молити богу.

– Ја ни главом не могу запамтити Оченаша, а камоли туром – шапуће ми Икета и обазире се на врата. Видим, спрема се да клисне напоље, у мрак.

– Овамо де, богомољци! – викну стриц Ницо пошто је отпасао каиш, а на то Икета само поскочи и јурну према вратима.

– Бранко, за мном!

Сунусмо главачке у мрклу ноћ. Зачас прескочисмо плот, упадосмо у јаругу пуну травуљине и сакрисмо се под једну лијеску, обраслу густом дивљом лозом. Ту је чак и по дану било мрачно, а већ по ноћи – иих! – било је дупло

мрачно, па тамно, па црно, па страшно, па... Нисам видио чак ни самог себе, а камоли шта друго.

– Икета, ја не видим ни своје ноге.

– Их, а ја не видим чак ни своје главе! – пожали се Икетић. – Ево, само кад се пипнем по челу, онда видим да имам главу и руку.

– Сад смо невидљиви као ваздух – почињем да мудрујем ја, а на то Икета весело додаје:

– Добро је, сад нас ни бог не види па неће пукнути громом на нас.

– Ехеј, разбојници, брзо у кућу, нећу вас тући! – ори се испред куће гласина стрица Нице. – Брзо, брзо, ето иде нешто репато и зубато, сад је сишло у јаругу!

– Ајме мени, сад смо готови! – врекну Икета и већ га зачух како сукну кроз травуљину. За њим се само нададоше и моје рођене ноге и тек пошто стигосмо у наше двориште, ја спазих да сам и ја стигао заједно са својим ногама.

– Немој више да ми страшиш дјечаке – укори дјед стрица Ницу. – Ја сам тако, прије двадесет година, појурио увече опасачем свог синовца Аћима и – готово! – ни данас га нема.

– А шта је било с Аћимом? – радознало искрљештисмо очи Икетић и ја.

– Побјегао неваљалац чак у Америку – уздахну дјед. – Најприје се увукао у нечија кола са сијеном и ту заспао, а кола кренула на пут, па кроз планину, хајд–хајд–хајд...

И тако поче једна од оних чудесних дједових прича уз које сам заборављао и гдје сам и ко сам. Преда мном се отварао широк непознат пут тајанствених крајева и узбудљивих догађаја.

XXII

Највећа невоља за ђаке, особито за нас прваке, било је то како ћемо погодити да на вријеме стигнемо у школу, ни прерано ни прекасно.

Лако би било да је сваки од нас имао у кући сат. Не би онда било закашњавања. Али дај ти дођи до сата кад у неколико околних села није било ни једног часовника, чак ни на цркви. Сељаке су, још зором, будили пијетли, а ко није имао пијетла, будио се сам или су га трзали иза сна виком и мочугом. Мога првог комшију будио је један наш веома грлат пијевац, а кад га је појео лисац (то јест пијетла, а не комшију!), снуждени комшија жалио се мој дједу:

– Откад нам лисац поједе наш заједнички сат, никако ујутру да се пробудим. Шта све не раде од мене: вичу, дрмају ме, дјечурлија скачу по мени, али залуду све – ја спавам као топ. Извуку ме онда из кревета па узјашу на коња, а кад вранац крене, а ја са њега – љос! – и тек се онда пробудим.

Било је дјеце која су још за мрака стизала до школе па би се онда поваљали поред живице и око бунара и ту наставили да спавају. Послије су их купили и извлачили из њихових лога као зецове и доводили у разред.

Други су, опет, толико каснили да су стизали тек на велики одмор и врло задовољно изјављивали:

– Баш је добро што стигосмо на одмор, уморили смо се пјешачећи до школе.

Икета и ја, као и читав наш заселак, никад нисмо каснили у школу. Ми смо имали један сигуран и поуздан сат, а то су били наши школски другови, Рашетини дјечасти.

Онај стари ћић Вук, командант све Рашетине дјеце, био је напад аустроугарски жандар и отуд је, као успомену, донио један велики цепни сат од сребра. Сваког јутра, пола сата прије почетка школе, он би громко повикао на своју бројну дјечурлију:

– Момци, збор!

Тог истог трена настала би по Рашетиној кући и по дворишту трка и лом. Брат Ђуро извлачи се испод кревета под који се завукао да тамо зеричак доспава, брат Лазо се хитро спузава низ шљивино стабло на ком је доручковао, брат Проко скаче с коња у трку, брат Перо сјахује крмачу, брат Никола оставља мотику и сви се журе пред главну зграду и тамо стају у ред.

– Ћиће Вуче, сви смо на окупу! реферише најстарији, Давид, коме већ расту и бркови.

– Чек, да и ја провјерим! – каже старац и почиње да броји. – Један, два, три, четири... Аха, добро је, сви сте ту. А сад, сјевајте у школу, вријеме је!

На ту старчеву команду, постројена колона спремно се окрене пут школе и пусти се у трк с узвиком:

– Ето га бијесна!

Зашто баш вичу »Ето га бијесна!« и то ћемо објаснити.

У нашем крају, чим се однекле појави бијесно псето, први који га спази дужан је да викне што гласније »Ето га бијесна!« и да појури за њим. Сви у селу који то чују одмах скачу на ноге, грабе виле и тољаге и крећу такођер у потјеру за псетом с истим узвиком. На крају видите читаво село како јури низ неку пољану, а прд њима, подавијена репа бјежи бијесно псето. Иза њега се само ори убојни поклич:

– Ето га бијесна!

Кад су Рашете први пут изводиле ову мајсторију, сељаци помислише да се заиста појавило бијесно псето па сви скочише у помоћ и појурише за Рашетином колоном. Међутим, кад видјеше да су преварени, дадоше су у још већи трк за дјечастима дерњајући се:

– Ехеј, нема га бијесна! Држи преваранте!

У тој трци стигосе и до саме школе и сви се сјурише у разред, и бјегунци и прогонитељи, и онда настаде таква славна битка, млатњава и дерњава да се о томе три месјеца причало, све до првог снијега, који је покрио и збрисао и бруку преварених сељака и страдање малих превараната.

Тако Рашете свако јутро наставише по старом, трком и виком, па би им се понекад десило да у путу пристигну неко псето скитницу, ни криво ни дужно, тер би се надали за њим заборављајући да су пошли у школу. Зауоставили би се тек у другом селу и тек онда окренули назад опет вичући:

– Ето га бијесна!

Икета и ја свако јутро чекали смо тај њихов повик и одмах скакали на ноге и грабили своје торбе. Трком смо достизали Рашетину колону док се Икета тако мајсторски дерњао да је и мене самог хватао страх. Чинило ми се да је пред нама заиста право правцато бијесно псето.

– Аха, ето га бијесна! Држи га, не дај му тамо, куме и рођаче!

Једном иза поноћи, док су сви у кући тврдо спавали, Икета, онако у сну, скочи из кревета и страховито се продера:

– Аха, ето га бијесна. Држ га за реп, кумашине!

Сви укућани престрашено поскакаше из својих кревета. Настаде неописив метеж и забуна. Онако у мраку дограбише мене умјесто Икете и стадоше ме воштити опасачем, а онда се и ја раздерах:

– Ајој, нисам ја бијесан, то је Икета!

Док се некако снађох и упалише лампу, Икета се већ одавно био расанио и заждио кроз прозор у кукурузе. Ја сам и даље кукао, још увијек се не досјећајући због чега ме бију.

Ујутру, кад Рашете огласише свој полазак у школу покличем »Ето га бијесна!«, ја се само уплашено обазрех око себе да опет не би почела пљуштати нека неочекивана батина.

XXIII

Једног дана разболе се Икетина мама. Сви у кући већ одавно уморени, а она и даље лежи у кревету, ћути и тек се само по некад невесело осмјехне.

Баш је била недјеља, рај за дјецу, јер не морају у школу. Искупили се ми, дјечаци, на пашњаку, играмо се и причамо. С нама је и стриц Икета. Скаче и трчи као да му мама и није болесна.

Одједном се Икета издваја из гомиле, сједа под једно дрво, припаљује своју лулу и ћутке пуши зурећи преда се.

– Шта ли је то нашем Икану? – чуди се Јоја Парип, а Веја озбиљно, тихим гласом, објашњава:

– Мама му је болесна.

– Па он се читаво јутро играо као да нема ништа ново, а сад одједном постао тужан, како то? – још се више чуди Јоја.

– Па сад се присјетио – каже Веја. – Такви сте ви, дјечаци.

Одједном Икета оставља лулу, скаче на ноге и брзо одмагли у кућу. Тамо се завлачи у кревет поред своје маме и ућути се као буда.

– Шта је душо? – тихо га пита мама.

– И ја ћу бити болестан – шапуће Икета.

– А зашто, душо!

– Да помогнем теби. Заједно ћемо боловати – скрушено каже Икета.

Остаде тако Икета у кревету поред маме, а по селу се прочу да је и он озбиљно болестан.

Долазе сеоске жене, доносе разне понуде Икетиној мами, а она само проба јело и одмах га оставља.

– Не могу – каже. – А можеш ли ти, Икета?

Икета узима јело и болесничким гласом отеже:

– Пробаћу, мамице, да ти помогнем.

У почетку Икета једе тако као да не може, а послије се тако наклопи да убрзо смаже све до последње мрвице.

– Лаже, животиња, није болестан! – гунђам ја завидљиво вирећи иза ћошка. – Здрав је здравцат као парип, као мазга. Гле га, како мота онај пилећи батак, дабогда се задавио!

Да би свратио пажњу на себе, ја се из ћошка кривелим на Икету и знацима му показујем да и мени остави мало пилетине. Међутим, он се прави да ништа не разумије и зачуђено пита своју маму:

– Какав је оно будалаш у ћошку?

– Ауф, платићеш ми за ово! – заричем се ја осветнички преврћући очима, а Икетина мама добродушно каже:

– Душо моја паметна, па зар не познајеш свог синовца, Бранка?

– Не, никад за њега чуо нисам – увјерљиво тврди Икета. – Додајдер ми, мама, још и то пилеће крило, пробаћу мало да глоцнем.

– Уф, уф, сигуром ћу ја тебе чим изиђеш из кревета! – заричем се ја у себи, а Икета се слади оним пилећим крилом и мученички отеже:

– Мамице, отјерај оног блесоњу из ћошка, бојим се да ћу га сањати.

Љут као рис, ја без ријечи дунем напоље и завучем се у травуљину из свињца. Тамо се почнем свечано зарицати да ћу се осветити претворном неваљалцу Икети:

– Тако ми свињца, и крмаче, и кобиле, и мјесеца, пребићу га коцем, и балваном, и кућом преко леђа и по носу!

Да моја завидљивост и гњев још више порасту, ево ти једног дана и наше учитељице. Дошла да обиђе свог болесног ћака.

– Како је, Илија, јуначе? – пита она срдачно, а Икета преврће очима и блеји:

– Добро је, само ми је жао наше драге школице. Не могу ништа јести од туге.

– А они батаци које си пождерао, а мене ни понудио ниси! – бјесним ја у себи. – Дабогда сломио врат преко првог батака.

– А јеси ли се зажелио својих другова? – пита га учитељица.

– Јесам. Сваки дан плачем за њима – лаже Икета и не трепнувши.

Послије неколико дана Икетина мама је оздравила и устала из кревета. Појавио се за њом и стриц Икета. Као да ни боловао није, он спопаде своју школску торбицу, поскочи, ритну се и натисну друмом дерњајући се:

– Ихи–хај, држ, не дај, ето га бијесна!

У школи се дјеца искупише око Икете, а он им стаде о својој болести причати такве лагарије да га ја просто нисам могао слушати. Најзад сам, пун зависти, зграбио свој торбак, измахнуо из све снаге и – буп! – треснуо Икету по његовој лажљивој главурди.

– Ево ти за твоје лагање!

Умјесто да се наљути и дигне дреку, Икета лагано извади своју лулу, припали и мирно рече:

– Разбио си своју таблицу, тврда је моја глава.

Зафирим ја у торбицу, акад тамо, моја таблица од црног камена шкриљца сва у комадима.

XXIV

Послије Икетине маме у селу се разбољело још доста људи. Ту се нађе правога посла за нашу бабу Јеку. По читав дан журила је од куће до куће, разносила љековите траве, кувала чајеве, давала савјете болесницима. Онако стара, слабачка и мршава, сад је дошла још тањуцнија, као витка брезика на вјетрометној висоравни.

– Жао ми је само што нећу стићи себи да накупим суварака за зимске дане – жалила се она журећи кроз село неком болеснику. – Сваке године ја себи накупим по шуми читаво брдо сувих грана. Затрпам њима читаво двориште.

Једног дана Веја искупи око себе групу дјечака из наше школе: Јоју Парипа, Славка Арапина, Икету, мене и браћу Рашете.

– Дјечац, знате ли шта би било добро да урадимо? – рече она. – Док су још сунчани дани, хајде да ми по шуми накупимо сувих дрва за нашу бабу Јеку. За нас оволико то ће бити права шала.

– Ихај, сви ћемо поћи! – повикаше Рашете. – Ето га бијесна!

– По кнежевој шуми има највише суварака, али он, тврдица, не да другима да их купе – рече Славко Арапин. – Мораћемо то радити кришом.

– То је баш добро! – спремно дочека Јоја Парип. – Кад се нешто кришом ради, то свак више воли. Има да навалимо ко скакавци.

Од тога дана ми навалисмо свако јутро, још зором, у пространу кнежеву шуму да купимо суво грање. Свак би натоварио на раме читаво бријеме суварака па пред баба–Јекину кућу. Они храбрији свраћали би чак и предвече, кад се у шуми већ мрачи.

Баба Јека је била изненађена и обрадована.

– Види ти моје дјечице, чем су се они досјетили.

Једног јутра у бабину дворишту освану читава грабова клада. Донијеле је Рашете заједничким снагама, а предвече, је опет заједнички, испилише, исцјепаше и сложише уз бакин амбар. Послије тога дадоше се у трк друмом дерући се:

– Ето га бијесна!

Баба Јека најзад је излијечила и нашег послужитеља, Ђурђа Карабардаковића. Истина, њему је у чај досипала и љуте ракије, све док стари не би почео да пјевуши. То је био знак да му је већ боље и да ће брзо устати из кревета.

– Баба Јека је прави правцати чудотворац – причао је по селу стари Ђурађ. – Нек је одсада само неко криво погледа, па ће са мном посла имати.

Убрзо, међутим, сеоски кнез Ђукан, звани Тртоња, поче све чешће да пролази покрај баба–Јекине куће и загледа оне суварке у њезину дворишту.

– Види, види, заклео бих се да су из моје шуме.

Гунђао је тако, али није ништа смио да предузме против старице, јер за суво грање нико те није смио питати одакле си га донио. Једино си могао сједити у својој шуми и чувати сваки суварак, али таквом тврдици смијало би се читаво село. Особито би био исмијан онај који би некој сиротој баби бранио да купи грање по његовом гају.

Јоја Парип дознао је да кнез сваког дана, пред подне, обилази своју шуму у потрази за дрвокрадицама. Иха, баш онда кад нас нема тамо.

– Добро је што га нема ујутру да обилази шуму, похватио би нас као зечеве.

Лукави кнез ипак је знао да баби Јеки доноси дрва неко од њезиних пријатеља, али ко би сад погодио ко је то кад бабу воли читаво село. Једино није сумњао у школску дјецу.

– Ни код своје куће дјеца неће да купе суварке, мораш их тољагом на то гонити – гунђао је он. – биће то неко од старијих који краде по мојој шуми.

Да било како напакости баби Јеки, кнез је оптужи код власти да се бави врачањем и надриљекарством. Изгони, каже, ђаволе из болесних баба и стараца и угони их у сеоске козе.

– Охо, то је већ нешто врло озбиљно! – узвикну командир жандармеријске станице и у страху погледа једног црног јарца који се управо пропињао уз оближњи жбун. – Држ најприје онога гароњу, тај сигурно прислушкује.

Поскочише жандари, спапоњаше јарца за рогове па с њим у подрум касарне, у затвор. Тако, међу првима, настрада јарац, ни крив ни дужан.

Ето ти, већ сутрадан, пред бабину кућу двојице жандара. Збуњени, они поиздалека почињу да испитују старицу:

– Овај, баба–Јеко, одакле ти оволика дрва у авлији?

– Донијели ми они моји добри мали ђаволи – весело рече бакица.

– Признајеш, дакле, да се дружиш с ђаволима? – избечи се старији жандар и уплашено се пипну за свој торбак, јер му се учини да се унутра нешто миче, можда баш какав малецки ђаволак с рошчићима.

– Та мени су они мали ђаволани најмилије друштво – искрено признаде бака.

– А гдје ти се, овај, највише крију ти твоји ђаволи? – зацвокота жандар поднаредник.

– Сви су моји ђаволчићи у школи – рече баба смјешкајући се .

Жандари се трком сјурише до школе, упадоше у наш разред и грмнуше.
– Стој, нико да није мрднуо. Казујте, гдје су ђаволи?
Ми се сви укочисмо од страха. Једини мој стриц Икета остаде хладнокрван и мирно рече:
– Ђаволи? Ено их у бунару.
Истог трена жандари трком одјурише према школском бунару. Поднаредник се нагну преко ограде, вирну у мрачно окно и дрекну спазивши свој лик у води:
– Аха, ено једнога! Бркат је и има неку жандарску капу.
– Ура, па то је сигурно она моја стара качкета коју сам лани изгубио у оној потјери за коњокрадицама! – дочека млађи жаца.
Враг зна шта би још жандари радили око бунара да уто не допадоше учитељица, поп и баба Јека.
– Каква је то сад узбуна? – чуди се учитељица.
– Баба Јека бави се врачањем и дружи се с ђаволима – повика старији жацман.
– Лажу те, синко – мирно ће поп. – Ђаволи су моја брига. Само да знаш, откад су људи постали писменији, мало ко верује у ђаволе па их је зато све мање и мање.
– Али ова баба се бави врачањем па је морамо затворити – рече поднаредник. – Лијечи болеснике врачањем.
– И то вам је неко дебело слагао – насмија се учитељица. – Она лијечи само чајевима и разним травама, а тако слично ради и апотека. Чак је и мене излијечила.
– Али она је признала да се најрадије дружи с ђаволима који се мотају око ваше школе – викну млађи жандар. – Дедер сад, гдје су они?
Из гомиле ђака одједном искочи стриц Икета, испрси се и викну:
– Ја сам ђаво!
Жандари устукнуше корак натраг и пограбише пушке. Баба Јека насмија се и рече:
– Истину вели Икан. Он је прави правцати Ђаво. А ђаволи су, исто тако, и Славко, Јоја, Бранко и други. Има и јдена ђаволица, Веја.
– Ето ти, на! – зачуди се чак и поп.
Тога дана вратише се жандари необављена посла. Изгрдише кнеза због лажних оптужби, а он се на то закле у себи да ће се, кадли–тадли, осветити и нама и баба–Јеки.
Леже, дакле, злоћудни кнез потрбушке да смишља освету, а ми настависмо, сваког јутра и предвечерја, да претресамо кнежеву шуму и скупљамо суво грање за нашу вољену баба–Јеку.

XXV

Једног дана сви наши одрасли укућани одоше у село на неку свадбу, а Икета и ја остадосмо да чувамо кућу.

Играмо се ми тако по дворишту кад ево ти друмом Цигана чергара. Возе се у покривеним колима пуним дечурлије, котлова и свакојаке андромоље.

Кад стигоше пред нашу кућу, напријед иступи један чупав старији Цигос великим комплавим шеширом и весело нас поздрави:

– Добар дан, момчине!

– Добар дан – дочекасмо ми у глас, обрадовани што нас је назвао момчињама.

– А јесте ли ви, људине, сами код куће? Гдје су вам одрасли?

– Сами смо. Наши су отишли у сватове.

– Аха, у сватове. Па зашто и вас нису повели? Их, такви момци већ би могли и да се жене, је ли де?

– Па дабоме! – дочека једна чупава Циганка.

– А шта ти мислиш који је од ова два момка паметнији? – окрену се Цигос својој жени.

Икета се брже–боље устури и добро издрељи своје шарене очи да би изгледао паметнији. Умудрих се и ја, а Цигос настави гледајући право у мене:

– Ја мислим да је паметнији овај жути брчко. Он би сад знао нама донијети добру комадешку погаче или каквог другог хљеба.

Тек што он то рече, ја се стуштих у кућу, зграбих половину погаче која је стајала на столу и пружих је Циганину.

– Ево још је млака.

– Аха, кажем ли ја да је он бистар и паметан као два по поноћи! – ускликну Цигос ломећи погачу.

– Шта ти ту причаш! – љутито дочека Циганка. – Баш је паметнији овај гарави. Он би нама знао наћи и комад сланине.

Икета на то само шмугну у кућу, хитро попут ласице, и ето ти га убрзо с чађавим комадом сланине, јединим који смо имали на тавану.

– Видиш ли! – викну Циганка. – Овај момак пун је памети као самар свиле.

Икета се сав наду од поноса и диже нос до самих облака. Цигос се на то само прокашља и рече:

– Ипак ће бити паметнији онај који нама донесе здјелу млијека.

Сад и ја и Икета брже–боље јурнусмо у кућу и, гурајући се по тијесној остави, спопадосмо ко је што прије стигао: он здјелу с киселим млијеком, а ја другу, са слатким.

Наклопише се Цигани на оне наше двије здјеле, а ми, поносити, само се згледамо и мислимо се: који ли је сад од нас паметнији?

Кад се Цигани добро наклопаше, онај њихов старјешина приђе нама и свечано објави:

– Момци, ви имате памети не за двије, него за четири ноге, исто као и мој Сурко.

Мило нама што смо толико паметни па га питамо ко му је то Сурко, хтјели би смо да га видимо.

Циго нам спремно показа једно сиво мршава кљусе које је вукло кола и рече:

– Ово је тај паметни Сурко, пољубите се с братом.

Ми само поцрвењесмо и посрамљено се згледасмо, а кад Цигани замакоше друмом, ја пакосно погледах на Икету:

– Ето ти, паметњаковићу, баш си прави Сурко!

– Сурко си ти! – дрекну он и спопаде неку врбову грану, спреман да се бије.

– Ма ко је Сурко, чујеш ли ти, Сурко са шест ногу?! – раздерах се и ја и распалих по њему подебелом стабљиком сунцокрета.

Мазну и он мене по глави оном граном да сам све звијезде видио, а ја опет развукох њега сунцокретом да је и он морао видјети бар два сунца.

– Ево ти, паметни Сурко!

– Ево и теби, глупи Сурко!

Та жестока макљажа трајала је све док не стигоше наши са свадбе. Тада се откри шта смо све пораздавали Циганима, па нас онда наши старији спопадоше у шаке, тек тада настаде оно право марисање и прашење као да воште два говечета ухваћена у купусу.

– Аха, ево ти за ону погачу коју си дао Циганима, паметни момче, брчко!

– Ајој, Бранко је паметан и беко, а ја сам глупан и шмрко! – драо се Икета праћакајући се као уловљена риба, клен.

– Охо–хо, ево и твој премудром Бранчилу за ону здјелу млијека, пљац–пљац!

– Ајој, куку, Икета је мудар, пун памети као самар свиле! – бранио сам се ја.

У тој гужви Икета се вјешто праћакну, скочи и зажди преко дворишта у густе кукурузе. Ономе који га је млатио остадоше у рукама само празне Икетине гаће.

– Пази, па њега нема више у гаћама! – зачуђено повика његов млатилац.

– А баш је било право задовољство макљати га опасачем по његовој округлој стрини.

Разочарани батинаш окренуо се мени, распали ме опасачем по стражњици и весело повика:

– Охо–хо, па ни његова стрина није лоша! Дедер, да га још једном ошајдерим да ми се не би растужило моје добро срдашце.

Тако моја кукавна стрина поче да весели срца разиграних макљатора док је Икета бјежао враг зна куда кроз оне кукурузе.

Заврши се битка, стиже и вече, а Икете нема да се врати. Забрину се његова мама.

– Ма куд ми побјеже дијете, и то још без гаћа? Још ће га ноћас уграбити каква звјерка.

– Ништа се ти не бој – тјешу је мој дјед. – Нема те звјерке које се наш Икета боји.

Прође ноћ, свану и ново јутро, а Икете нема па нема. Сад се, богами, забринуше сви у кући. Тек негдје пред вече ево ти нашој кући сеоског пољара, носи поруку од Икете.

– Видио сам га – каже пољар – вози се у неким циганским колима. Поручио нам је да га више не чекате, јер му је много љепше да буде Циганин: не мора у школу, не тјерају га да се умива, не мора се милити богу и већ му је доста гаћа, изашле су му на врх главе!

Кроз читаву школу као муња прошиба вијест да је Икета побјегао у Цигане. Ено га, кажу, вози се колима, пуши на лулу и плуцка на школу и на све букваре овог свијета.

– Их, благо њему, повоздан се вози, а ми ту затворени у школи као овце у тору.

Мој забринути дјед појаха коња и пође у потјеру за Икетом и за Циганима. Стигао их је тек на брдима изнад саме вароши.

– Зафирим ја у она циганска кола – причао је касније дјед – а кад тамо, на кочијашком сједишту понамјестио се некакав дјечак у грдно великим чакширама од старог шаторског крила. Поклопио се големом клемпавом шеширчином, једва му се очи виде, а тако је замазан као да се три године умивао није.

– Драги момчићу, да ли се код вас налази неки дјечак без гаћа, зове се Икета? – пита дјед, а на то му мали шеширлија набусито одговара:

– Стари, ми смо фини људи, сви ми имамо гаће, а што се тиче твог Икете тражи ти њега на другој страни.

– Одмах ја познадох Икетин глас – прича дјед – а уто ми ево и онога старог Циганина, старјешине черге, па ме просто загрли и повика:

– Аман–заман, скидај ми с врата овога малог напасника. Већ нам је истукао сву дјецу, измамио од мене чакшире и шешир, пуши на моју лулу и још је моме Сурку дао ново име, зове га Бранко. Води га куд знаш, иначе ја остављам своја рођена кола и бјежим преко бијела свијета.

– Одлазим од тебе ако ћеш ми поклонити чакшире, шешир и лулу – викну с кола Икета. – Код тебе ми је баш лијепо било.

Није се имало куд, па стари Циган даде све што се тражило, само да се испрости напасти. Узјаха онда Икета иза дједових леђа и ево их нашој кући у велику слављу. Дочекасмо их весело и са сузама, као да се из рата враћају.

Сутрадан ево ти нашег Икете у школу обученог онако »по цигански«. Набио шешир до самог носа, а оне чакширетине од старог циганског шатора шире се око њега, још би троје дјеце у њих стало и још квочка с пилићима.

– Шумангеле, кумови, афте, Мико, ујела те бјесна овца! – загалми он улазећи међу нас, а Ђурђев коњ, чим га спази, поплаши се и зажди преко ледине у шуму.

– Афта рага преко прага! – викну Икета гледајући за коњем, а ми, у грдном чуду, искрљештили очи у њега: кад ли прије изучи цигански језик?!

Распричао се Икета у школском дворишту о свом циганском животу, лаже да се све праши. Најзад, кад узе причати како је имао коња, неку рагу, којег је, баш због рагавости, назвао Бранко, ја планух као рис и распалих га торбаком по глави. Набио сам му шешир до самих рамена.

– Ево ти твога коња Бранка, магарче један!

XXVI

Богме сам се жестоко осветио ономе циганском разбојнику Икетаћу за оно коњско име Бранко.

Ево како је то било.

Кад год би се учитељица спремала да нам прича о некој новој животињи, она би, који дан раније, пропитивала ђаке да ли су кад видјели ту животињу и да ли она живи гдјегод у њиховој околини. Ако је то била нека мања, безопасна животињица, препоручивано нам је да је донесемо и у школу како би је сви ђаци видјели и упознали.

Једном тако, поведе се ријеч и о јежу, а учитељица рече:

– Ех, кад би неко нашао јежића и донио га у школу, то би баш добро било.

Ја сам већ одавна знао куда кроз нашу башту увече пролазе јежеви, па чим паде сутон, ја кришом отрчах у башту да тражим јежа. Имао сам среће. Ево ти кроз високу травуљину повећег јежа, шушти и пуше.

– Аха, пухало, сад си мој! – шапућем ја, па кад брже–боље распалих неком граном по њему. Престрашени јеж сави се у клупко, а ја га поклопих својом капом и упрезно се увуљам у кућу и то кроз прозор да ме нико не види.

– Аха, сад ћемо негдје да сакријемо мога јежића.

Тек што сам то изустио, ево ти из села мога стрица Нице. Попио неку чашу код ракијског казана па уз пут пјевуши и прича сам са собом.

– Брзо, јежићу, брзо да те сакријем!

Зграбих јежа па с њим у стричев кревет, под чаршав.

– Лези ту и не мичи се!

Уплашен јеж склупчао се и ћути у мраку под покривачем. Ево ти уто стрикана Нице, мало је више попио па зрики као креја са ораха и гаче:

– Ехеј, сад ће Ницекања право у кревет да се одмара.

Збаци стриц одјећу са себе, диже покривач, свали се у кревет па истом ђипи и дрекну:

– Ајој, шта је ово!

Попипа се руком позади, затим завири у кревет, спази јежа и још гласније дрекну:

– Јеж, јеж! Еј, брзо казујте ко га је донио! Дедер, Бранко, зини и говори.

– Икета! – распалих ја и не трепнувши.

– Па да, Икета, ко ће други! – дрекну стриц Ницо. – Овамо зликовца на сунце

Пун осветничког жара, стриц Ницо пође да се шуња око куће не би ли негдје изненадио и уловио Икету. Затече га управо пред свињцем како прича мој дједу:

Сутра у школи учимо о јежу, а ја о њему знам баш све.

– Дабоме да знаш док јежеве носиш у мој кревет на спавање! – раздра се стриц, зграби Икету за руку и довуче га у собу.

– Ово ли је твоје масло, е? – загрми он показујући му јежа.

– Није то масло, то је нешто округло па црно – замуца Икета, а на то се стриц још више разгоропади:

– Округло, црно, а! Сад ћеш ти видјети како се ово округло боцка.

Стриц навуче чарапу на руку, узе тако јежа, развеза Икети гаће и убаци му јежа у тур.

– Ето ти сад па иди куд знаш!

Лупи он Икету по туру, а овај само дрекну као стари мачор и зажди напоље, у мрак. Трчао је враг зна докле и тек послѣ пола сата ево ти га кући. Носи гаће преко рамена, пипа се по стрини и хуче:

– Охо–хо, алај гори! Ама како сам то у мраку, овако без гаћа, сјео у коприве, ђаво га однио. Е, Бранко, Бранко, платићеш ми за ово, ту су твоји прсти умијешани.

Сутрадан, кад учитељица упита у разреду ко је видио јежа, сва дјеца дигоше руке, а једини Икета ухвати се с оба длана за своју сједалицу.

– Шта је, Икета, зар ти ниси видио јежа? – зачуди се учитељица.

Икета се почеше по својој избоцаној стражњици и прогунђа за себе:

– Питајте моју стрину, она боље зна!

Два–три дана Икета је дувао на стрица Ницу и попријеко га гледао. Измирише се тек једне вечери, кад је стрикан пристао да нам прича приче.

Већ се примицала позна јесен, а заједно с њом и вријеме кад се увече дуго сједи и, наравно, причају приче.

Стриц Ницо био је некад у Америци, борио се у рату као српски добровољац, сретао се с медвједом у планини Грмечу. Имао је, дакле, доста материјала за какве год хоћеш приче.

Ево ти њега увече, управо се намјешта поред свог кревета, а Икета и ја опколили га с обје стране и наваљујемо:

– Хајде, причај нам причу.

– Ехе, причао бих ја, а како ћу кад су ми ципеле блатњаве – жали се стриц. – Погледајте само.

Икета и ја онда брже–боље скачемо на ноге, чистимо сваки по једну цокулу, а онда их још и мажемо да не пропуштају влагу. Икета маже десну ципелу козјим лојем, а ја лијеву сланином. Тако сад једана мирише на козу, а друга на крмачу.

– Ево, чисте су, причај.

– Добро, дјецо, а шта ћу сад с ногама? Оне су прљаве, а ципеле чисте, не иде једно с другим. Да ми је сад млаке воде па да ми неко ножице опере.

Ми брзо сипамо воду у котлић, гријемо је и марљиво перемо стричеве ноге. Тек тада он се одобровољи и почиње издалека:

– Хоћемо ли ону о Брки и о Међедовићу?

– То, то, о њима!

Распали он с причом, а око нас зачас нестане и наше куће и чељади. Нађемо се одједном у дубокој бескрајној шуми по којој лута горостасни Брко, у чијим се брковима гнијезде небројане птице. Слушамо суздржана даха, а кад је прича већ готова, ми смо још увијек опчињени и зачарани као да смо у некаквом другом свијету.

Обноћ, кад све живо у кући утоне у сан, Икета изненада скаче из кревета и раздере се:

– Бјеж, ево Међедовића!

– Држ, ето Брке! – дочекујем ја као из пушке.

Од наше вике избуде се сви по кући па неко шаком, неко машицама, неко опанком – истуку нас и без Брке. Послије тога сви опет утонемо у сладак сан као да се ништа није десило. Тек ујутру Икета у ја жалимо се један другом на буботке које добисмо од јунака из стричеве приче.

XXVII

Икетина мама постаје све дебља и крупнија. Хода лагано по кући и више не бије Икету због његових несташлука. Он се већ сасвим обезобразио па чак и пред њом пуши.

– Нек види да јој је синак већ порастао – каже он поносито.

Једног поподнева, кад смо се враћали из школе, сусрете нас једна старија жена, наша комшиница и весело повика:

– Да частиш, Икета, родио ти се брат!

Икета се скамени од изненађења и само заигра очима. Зинух и ја.

– Како му се родио брат?

– Па породила се његова мајка, родила сина. И–их, треба и ти да частиш, добио си још једног млађег стрица.

– Охо–хо! – весело поскочих ја и почех да пјевам ону стару пјесмицу о стрицу коју сва дјеца знају:

– Стриц–миц, кола теше...

Пјевуцкам ја па и заборавио на свог Икету, а кад га погледах, а он се избечио као да чека међеда и меће ногу пред ногу као у сну.

– Еј, Икета, је л` ти мило што ти се родио брат?

Икета се трже, љутито ме погледа, зграби повећи бусен и – буп! – мене у леђа.

– Ево ти брата!

Препадох се видећи га таквога па се ућутах и тако смо ишли све до надомак наше куће. Кад већ стигосмо скоро до дворишта, одједном се из куће зачу нешто као мачје мијаукање:

– Ма–а–ааа!

Тргох се и застадох. Стаде и стриц Икета.

– Шта је оно? – зинем ја.

– Шта је? Он! – викну Икета набусито.

– Који он?

– Хм, који? Она домаћа животиња, ето ти ко!

Док сам га ја још увијек зачуђено гледао, он узе шарати очима као да се најео бијесне краве и пухну:

– Ја више нијесам дјечак из ове куће!

– Како нијеси?

– Тако, лијепо! – дрекну он. – Из ове куће или он или ја!

– Који он?

– Онај... онај крокодил! – гракну Икета па још једном пухну, ритну се на неко широко прасе и трком се стушти у кукурузе.

Ја блејим за њим, чудим се и чекам га, али њега нема па нема. Куд ћу, шта ћу, ја се и сам упутих у кућу.

– Еј, а гдје ти је стриц Икан да види брата? – пита моја мама.

– Утек`о у кукурузе.

– Аха, стиди се – дочека мој дјед. – Знам ја како је то. Кад се родио мој брат, ја сам утекао код ујака, чак у друго село, па су ме морали пругом дотјерати натраг.

Моја стрина (тако сам звао Икетину мајку, иако ми је она, у ствари, била бака, жена дједовог брата) лежала је у кревету и отуд ми се смјешкала. Најзад ме зовну руком и тихо упита:

– Хоћеш ли да видиш свога новог стрица?

Уплашен и радознао, ја сам се на прстима примицао колијевци поред стринина кревета. На шта ли личи тај мој стриц, можда на маче кад онако кмечи?

– Приђи, приђи, не бој се.

Примакох се и вирнух. Унутра је лежало нешто смежурано и црвено, малог носића и затворених очију.

– Пих, ништа не ваља!

Већ и ноћ паде, а Икете нема да се врати. Сви се у кући забринуше.

– Ма куд ли се изгуби дијете?

– Не бојим се ја за њега – тјеши дјед стрину. – Снаћи ће се тај.

Сутрадан дође једна баба из комшилука и донесе нам новости. Икета је ноћи код њене куће, а ујутру ухватио пут под ноге. Оде, каже, неком у најам, чувати стоку, а тај новајлија нек се шири по његовој рођеној кући.

– Који новајлија? – пита дјед.

– Па тај мали, његов брат.

– О, људи, људи, шта ли њему неће пасти на ум! – хукну дјед. – Знао сам ја да ће он нешто закувати.

Нема сутрадан Икете ни у школи. Ја га се, богами, већ и зажелео. Обзирем се стално на његову клупу. Више бих га волио видјети него да ми неко дадне пола капе љешника.

– Какво ћеш име дати свом стрицу? – пита ме Славко Арапин и предлаже:

– Зови га Тодор. Има у нашем засеоку један Тодор, ухватио лани живог јазавца.

– Живио Тодор, нек се држи говор! – виче Веја из своје клупе.

Ја причам како тај мој нови стриц не зна ни да хода ни да говори, а неке се цурице чуде и кажу:

– Како ти онда може бити стриц кад не зна ни говорити ни ходати? Лажеш ти.

Нема Икете ни другог ни трећег дана па се забрину чак и мој дјед и једног јутра крену да га тражи.

Тек у доста удаљеном засеоку Мрачају дјед сазнаде од једног старог сељака да се код њега унајмио неки дјечак да му чува јагањце.

– Шта кажеш, унајмио се! – зину дјед. – Шта он зна шта је то најам, јадна му мајка.

– И још како зна! – кликну онај сељак, Икетин газда. – Да само знаш како се вјешто погађао за плату.

– Е, то ти вјерујем – рече дјед. – Знам ја свог Икету.

– Ама, не зове се он Икета – рече стари сељак. – Он је мени казао друго име.

– Какво друго? – зачуди се дјед.

– Бранко. Бранко Париповић.

– Аух, побогу! Па то ће онда бити неки другидјечак. Дај да причекам док дотјера јагањце кући, па да га видим како изгледа.

Вири дјед из старчеве куће, кад, ево га, иду јагањци, а за њима Икета, главом и брадом.

– Он је! – весело каже дјед.

Кад Икета стиже у двориште, из куће изиђе онај старац, а за њим дјед. Икан се само укочи и зину.

– Познајеш ли ти овога човјека? – упита га старац.

Икета збуњено занијека главом:

– Не, не познајем.

– Баш не знаш? – опет ће чича.

Опонашајући говор одраслих људи, Икета оштро одговори:

– Никад у свом вијеку нисам видио овога кривоног старкелаћа.

– Шта, зар ја старкелаћ, и то још кривоног! – викну дјед. – То ми још нико досад није рекао! У мене су ноге праве и равен као у чапље, ево, погледајте.

Дјед чак и задуже широке ногавице на својим чакширама и окрену се домаћину, а овај озбиљно потврди:

– Фине ноге, као два штапа. Шта се ти, Бранко, ругаш?

– Ама, какав Бранко! – викну дјед. – Он се зове Икета. Илија, Иле, Ицан, Икетаћ, Илијан, Илијетина, Иле–Пиле. Је л` тако, кажи.

– Јок, стари. Ја сам Бранко и остајем Бранко.

– Добро, кад си Бранко, ја ћу онда све твоје ствари из куће дати твоје млађем брату – мирно рече дјед. – Даћу му и једну њиву, па ливаду, па коња, па воћњаке...

– Е, док је мене жива, то неће добити онај кмекљивац и крокодил! – писну Икета. – Ја ћу њему показати! Зар ја да ринтам по најму, а он да се шири по мојој кући? Неће тога бити док сам год ја жив и мртав!

– Добро. Онда идемо заједно да уредимо ствар – смирено рече дјед. – Хајде, поздрави се с газдом.

Пољуби се икета с газдом и домаћицом, чак и заплакаше. Домаћин даде један нов новцат дјечји кожух и рече:

– Ово си душо, зарадио за ова три дана и нек ти је са срећом.

– Па наврати опет кад те пут нанесе – рече домаћица. – Увијек ће се за тебе наћи мјеста.

– Види ти, види, како су они тебе завољели – чуди се дјед.

– Ко не би волио овако злато? – гргуће Икета, поносан као голуб гаћан.

Код куће дочекаше Икету радосно и са сузама.

– Гдје си ти, неваљалче? Поцркасмо од страха за тобом.

Икета испод ока мјери братову колијевку и гунђа:

– Изродли сте ви себи неваљалаца колико волиш, видим ја.

Кад је видио малишана како слатко сиса, Икета, који још није био прежалио мамино млијеко, само завидљиво пухну:

– Само ти цуцлај и ждркалај, а Икета може и сува хљеба, кукавац кукавни и сиротан сироти.

– А шта ти је то сиротан сироти? – питам га ја, а он одговара као из пушке:

– То ти је исто као и Сурко суви, онај цигански коњ, твој брат.

Међутим, Икета никако да се навикне на брата. Већ су га двапут ухватили како је упртио малог у наручје и понио га кроз кукурузе према потоку.

– Овамо дијете! Куд си то пошао с њим?

– Да га бацим у живицу, нека га лисица однесе – отворено је признавао Икета и крвнички колутао очима.

Убрзо један необичан догађај измири Икету с братом.

Ево како се то одиграло

Једног тмурног вјетровитог дана, стриц Ницо натовари на лијеђа дјечју колијевку и пође код попа да дјете крсте и да му даду име. Кад је читав тај посао био готов, стриц Ницо сврати у сеоску крчму да почасту кума и остале познанике.

– Дедер, браћо, само ви пијте. Ја частим за најмлађег Ћопића.

Запише се они тако у крчми, а негдје већ касно поподне, ево ти стрица Нице кући. Посрће, пијан, друмом, пјева да се све ори, а од колијевке и дјетета ни трага ни гласа, заборавио их у крчми.

– Гдје ти је Тодор, гром те убио? – запрепашћено повика дјед.
 – Који Тодор, побогу?
 – Мој брат! – врисну изненада Икета и спопаде сјекиру. – Овамо мог милог и драгог брата, јер си сад погинуо.
 – Хајд, хајд – помирљиво ће стриц одмичући сјекиру од главе. – Мали је у крчми, с људима.
 – Ама, шта ради у крчми? – упрепасти се дјед.
 – Шта ће радити? Пије као и остале делије.
 – Зар дијете од пола мјесеца пије, ђаволи те дерали? – виче дјед, а Икета додаје:
 – Није он Веја па да већ пије.
 На сву нашу срећу, ето ти друмом бабе Јеке. Сва се погнула под пуном колијевком и још издалека виче:
 – Ништа се не бојте, ево момка са мном. Нашла сам га у крчми. Лежи он мирно, а око њега се шуња онај мој ћорави мачак.
 Од пусте радости Икета поскочи увис, подврисну и стрпа се на колијевку вичући:
 – Гдје си, Тодоре, мој буразеру, делијо, људино! Одсад ћу ја тебе чувати да знаш.
 Од тога дана, чим није у школи, Икета поваздан вуче и носа брата Тодора као мачка маче. Тепа му, прича и пријети: – Само док ти мени одрастеш, ми ћемо ухватити Бранка и жива га одрати, коња једног без репа.
 Једном је чак, онако кришом, донио Тодора и у школу и сакрио га под клупу. Учитељица нам је управо причала нешто о кози кад се мали јави испод клупе баш као неко јаре:
 – Ме–хе!
 Разумије се, било је грдне цике и смијурије, а Икета је једва увјерио учитељицу да је то његов рођени брат, а не нечије туђе дијете које је уз пут украо.

XXVIII

Испадаше се јесење кише, настаде суво и хладно вријеме, а онда ујутру поче освитати мраз и прекрасно иње по дрвећу.
 – Ево нам зиме – каже дјед.
 Икета већ прави саонице, а ја, умјесто њега, пишем лекције из рачуна.
 Једне веома хладне вечери дјед гледа нашу стару крмачу како по дворишту купи сламке и озбиљно каже:
 – Ноћас ће пасти снијег.
 – Откуда знаш? – весело прискачемо Икета и ја.
 – Казала ми крмача. Чим она купи сламу, ето снијега.
 Икета задивљено гледа крмачу и чуди се.

– Ко би рекао да је она тако паметна. Бранко се није сјетио да ће снијег, а она јест. Знао сам ја да је она двапут бистрија од њега. Чак је и љепша.

– А ако она слаже, па сјутра не буде снега, шта ћемо онда? – зачикавам га ја.

– Онда ћу је тако измлатити да јој више неће падати на ум да лаже – грози се Икета и вуче крмачу за уво. – Је ли де да не лажеш? Ја сам већ начинио саонице.

Рано ујутру ми трк на прозор, кад тамо, све чисто и бијело докле ти поглед стиже. Легла сњежна тишина на читав крај, оборило дрвеће снијегом окићене гране, а тек ту и тамо залепршају врабац или сјеница и оборе прхку завјесицу снијега.

– Ура, живјела мудра крмача! – кликну Икета.

Он отрча у свињац и трипут се пољуби с крмачом, а тек онда одмагли да испроба своје саонице.

С доласком зиме и снијега по селу заређаше прела, дуге вечерње сједаљке с игром, шалама и причама. На прела је јурило старо и младо, па су се чак и дјечурлија отимала или кришом ошла по прелима.

Отићи негдје на прело, није то било баш тако једноставно. Понекад је ваљало више од сата газити дубок снијег, прелазити поток, пробијати се кроз кланац или се пењати уз брдо док не стигнеш до куће у којој се одржава прело. Некад би те у путу и мећава ухватила, грунула би сњежна бура, па би се све око човјека заковитлало и смрачило. Онда би само искусни стари људи знали да нађу пут.

Икету и мене пуштали су на прело само у оближње комшијске куће. Мало подаље нису дали, а већ у други заселак, то нису хтели ни да чују.

– Ви сте још дјеца, а студен је јака, снијег висок, а вукови близу.

Заиста, већ с вечери, особито у ведре ледене ноћи, јасно би се чуло с околних шумовитих брегова оштро и гласно вучје завијање: аууу – ваууу! Од тога се људима коса дизала увис, а сеоски пси, наkostenе длаке, завлачили су се у своје кућице или би трчали кућном прагу и гребли шапама по вратима да им се отвори.

За ведрих вечери чуло се, такођер, и продорно и крто лајање лисице: ав–ав–ав!

– Лаје на мјесец, мисли да је то погача – мудро тврди Икета. – Лајао бих и ја само да знам да ће ми он пасти у крило.

– Даћу те лисици – пријети Икета свом брату Тодору, а малишан га гледа зачуђено и глупаво.

– Заиста имам паметне стричеве – мислим ја у себи. – Ето среће, да их покупи каква лисица или бар неки крокодил. Баш је штета што код нас нема крокодила.

Једном дјед и мама ухватише Икету и мене како се обноћ, враћајући се с прела, кришом увлачимо у наш заједнички кревет. (Откад је добио брата, Икета се преселио код мене у кревет).

– Ха, чекајте ви скитнице једне, одузећемо ми вама увече обућу па више нећете имати у чем да прелате – запријети нам дјед.

Што рекоше, то и учинише. Свако вече узели би Икетине и моје опанке и чарапе и склонили их дубоко испод дједова кревета. За сваки случај дјед би одузео и Икетине дебеле конопљане гаће и сакрио их под своју сламарицу.

– Та неће, ваљда, без гаћа на прело, биће га срамота – говорио је дјед.

Оних првих дана, кад се Икета доселио код мене у кревет, било нам је врло занимљиво да заједно спавамо. Лежали смо суножице, то јест: његова глава била је окренута мојим ногама, а моја његовим. Тако нам је било комотније.

Ноћу, кад би се Икета у сну ритнуо, звекнуо би ме петом право у браду, а ја, онако престрашен, држ за његову ногу па бих га жестоко угризао за прсте.

– Ајој, змија! – дрекнуо би он и скочио на ноге, скочио бих и ја па бисмо се пограбили за уши, за вратове, за косу, за шта би већ прије стигли и онда би настало цимање, чупање и завртање главе уз помамну дреку:

– Аха, ухватио сам га! – вриштао сам ја.

– Охо, ево га у шакама! – кличе Икета. – Држ га, рођо, ево га бијесна!

Од наше битке и дерачине узбудила би се читава кућа и тек онда је настајала права битка машицама, опасачима, јастуцима, гаћама, рукама и ногама. Једном је неко у мраку пограбио и нашег мачка и њиме распалио Икету по туру. Сва срећа што су на њему биле дебеле гаће, за које се мачак грчевито ухватио па није стигао да га ваљано огребе.

Било је то тако првих дана, а касније се Икета и ја навикосмо на заједничко спавање па смо се у мраку, под покривачем, вјечито нешто договарали и шуровали.

Лежимо тако и договарамо се како бисмо се некако извукли на прело. У оближњем засеоку вечерас је велико прело, биће тамо и Славко Арапин. Морамо и ми тамо стићи па како било да било.

– Ми ћемо се некако искрасти кад сви у кући заспу – кажем ја. – Нећемо само обуће извући, дјед има лак сан.

– И без обуће се може – вели Икета.

– Како то?

– Лако – вели он. – Ја сам то овако смислио: ја ћу најприје трчати бос по снијегу и тебе носити на леђима, а кад ми ноге добро озебу, ти ћеш сјახати, а ја узјახати на твоја леђа па ти трчи док не озебеш. Тако ћемо, све на смјену, јახати и трчати док не стигнемо на прело. Је ли де да сам то добро смислио?

– А шта ћеш за гаће? Дјед их је сакрио.

– Обући ћу оне велике чакшире које сам донио од Цигана. Ено их у кухињи, на ексеру.

Кад сви у кући поспаше, а ми полагацко, миц–миц – извукосмо се напоље. Натоварих се Икети на леђа, чврсто га обгрлих око врата, а он се даде у трк попут неког ждребета. Све је добро ишло док он у својој јурњави не налети под једну лијеску погнуту под теретом снијега. Промаче он испод повијених грана, а ја – љус! – треснух свом снагом у читаву љесу снијега и грања, па се у страху дохватих објема рукама за љескову крошњу и остадох висећи.

– Ајој, погибох!

Икета је био пројурио још неколико корака даље па се и сам завалио у снијег. Кад зачу моју вику, он се диже и зовну.

– Еј, куд ти сјаха, а? Гдје си?

– Ево ме на лијесци, ђаво те појео!

– Шта ћеш на њој, зими нема љешника?

– Запео па остао.

Некако се опет уредисмо и отресосмо, па онда Икета појаха мене и ја потрчах уском пртином све до завијутка пута. Ту, на самој окуци, вјетар је био намео доста снијега, и ја се спотакох баш на томе мјесту, прућих се потрбушке, а грешни Икета – фуф! – полетје главачке с мојих леђа и попут рибе зарони у дубоки снијежни нанос.

Кад сам поново скочио на ноге, спазих како из снијега вире само Икетине широке чакшире. Брзо их пограбих и извукох, кад тамо – Икете нема у чакширама.

– Еј, гдје си ти, јави се!

Нема одговора. Онда ја клекнух и почех рукама да ровим прхак снијег. Најприје напипах једну голу ногу, а затим другу и снажно их повукох. Охо, ево за ногама и мог Икете, гологузог и запрашеног снијегом.

– Икета, јеси ли ти то?

– Нисам ја, него свети Кандрбанцило, заштитник магаради.

– Па јеси ли жив?

– Још само малчице. Дај брзо чакшире и сагни се да појашем.

Опет настаде трка пртином, падање и котрљање, све док не стигосмо до куће у којој се прелило. Ту нас још појури будан Зељов и дохвати јахача Икету за тур. Бјежећи од њега, ми главачке упадосмо у кућу и сручисмо се међу прелције.

– Дobar вече! Иду јахач и парипче!

Прелције се просто поизврташе на леђа од изненађења и смијурије. Додоше нам мјесто близу фуруне и још нас почестише врућим млијеком да се мало загријемо.

– Е, ово су праве прелције! – грмну из ћошка Ђурађ Карабардаковић. – Тако сам ја некад радио, док сам био дјете. А једном сам чак и очева коња украо и на њему одјахао чак у друго село, међу прелције.

Икета и ја само се загледасмо. Како се само ми не сјетисмо наших коња? Ено их, оба, леже докони у штали.

Како смо дошли, тако се и вратисмо, све трком, почесто падајући и ваљајући се по снијегу.

Ех, какви су то дивни дани били. Послије толико година, кад се зими накашљем, ја сам себи кажем:

– Неваљалче један, то ти је успомена на твоје босоноге прелцијске ноћи. Кашљи само, кашљи, оно су била бесмртна времена, која се никад не понављају. Никада, лупежу један, птицо ноћна!

XXIX

Како ли је само прекрасно било оно јутро кад је освануо први снијег. С каквом ли смо радошћу пожурили у школу!

Најприје се од Рашетине куће, кроз чист зимски ваздух, зачуо звонак поклич:

– Ето га бијесна!

– Држ, не дај, куме, ето га међу ноге! – спремно је дочекао Икета јуришајући из нашег дворишта и дижући читав облак сњежног праха.

– Овамо га појури, стриче Икета! – дерњале су се Рашете. – Код нас је пао снијег.

– Охо–хо, држ га за реп док ја не дођем! – одвраћао је Икан као да гони самог ђавола.

С Рашетином колоном састадосмо се при самом улазу у један велики гај, који је био познат по томе што су кроза њ, зими, пролазиле лисице, чак и вуци, из једне велике шуме у другу. Туда им је био најкраћи пут.

– Хајде сад, момци, да видимо шта је све ноћас прошло кроз гај – позва нас најстарији Рашета, Давид.

– Како ћемо знати шта је прошло? – чуди се Икета.

– Треба читати трагове – објасни Давид. – Хајде да видимо ове најбројније. Ево га, ту су прошла два зеца, велики и мали.

– Ево, и овуда је прошао зец – рече Икета показујући један траг.

– Е, вараш се – рече Давид. – То је псећи траг, сигурно од црквењакове кује.

– А шта је ово? – питам ја буљећи у један ситан траг.

– Е, то је од лисице.

– Гле, гле, а овдје је прошло бар пет лисица – повика Икета водећи нас до једног трага који се од оближње куће спуштао право на друм.

– Их, па то су прошле црквењакове овце, отишле на појило – објасни Давид.

– Па тај црквењак само шара трагове по снијегу! – повика Икета. – Још ћемо наићи и на траг светога Кандрбанцила.

Дубоко у гају, Икета се загледа у један јасан траг и викну:

– Погледајте, колики је пас овуда прошао!

Давид осмотри траг и озбиљно рече:

– Заиста личи на псећи, али то је, драги моји, вучји траг.

Икета одскочи од онога трага као да је стајао на врелој пећи па викну:

– Куд баш ја да се први сретнем с вуком, далеко му кућа. Држ, не дај, куме, ето га бијесна!

На тај његов узвик, помоли се из дубине гаја црквењак. Гони пред собом натоварена коња па ће ти рећи Икети:

– Вичи ти само, имаш и зашто. Ноћас је вук наишао крај моје куће и оглодао ми сикиру.

Икета се избечи као да је видио самог ђавола.

– Оглодао сикиру! Ма шта кажеш?

– Жива, живцата истина. У њега су зуби као турпија па све струже и мрви гвожђе као ти препечену кукурузну кору.

Повјеровао Икета у црквењакову причу па у школи, кад је одговарао лекцију о вуку, он исприча учитељици како вук глође сјекире. У разреду настаде смијурија, а мој Икета, кад видје да је насамарен, украде с дрвљаника црквењакову сјекиру па узе троугласту челичну турпију и на оштрици сјекире начини дубоке зубе као на тестери.

Сутрадан се црквењак дере и кука да му је неко упропастио сјекиру, а Икета му само мудро добацује:

– Оглодао вук, шта се чудиш. Пробао да начини тестеру.

– Који то вук тестере глође? – галами црквењак. – Од какве си будале то чуо?

– Од тебе лично. Ево Рашета, нека ми буду свједоци.

– Тако је, то си нам неки дан причао! – гракнуше Рашете. – Склањај сјекиру, ето га бијесна!

Задесила се ту и наша учитељица, па кад је чула шта је причао црквењак, она га укори:

– Како си дјечи могао измишљати такве ствари? Умало нисам истукла свога паметног Икету.

Црквењак гледа крвнички Икету па онда своју сјекиру и гунђа:

– Није је глодао вук, али бих се заклео да је Икета. Оне вечери, кад је била ишчезла, Икета је овуда пролазио.

Убрзо се црквењаку пружица прилика да се освети Икети.

Славко Арапин понекад је ловио голубове, а његов отац продавао их је у вароши и Славку куповао одјећу. Најбоља мјеста за лов били су црквени торњеви, на којима су голубови спавали. Зато се у лов ишло само ноћу кад нема мјесечине.

Једном се Славко договори с Икетом да иду ловити на звонику наше цркве. Требало им је само да набаве кључ од црквених врата кроз која се улазило на звоник.

Кључ се могао кришом набавити од црквењакова синовца, Маркеле Штакора, једног преиспољног неваљалца, каквог је ваљало свијећом тражити. Била је то подмукла, гарава и носата лопужа из другог разреда, која је вјечито луњала око сеоских живица и ловила врапце и друге ситне птице.

Икета и Славко обећају Маркели да ће га повести са собом у лов и још му дати капу љешника да им донесе кључ од цркве. Штакор на то спремно пристане.

Опрезни црквењак опазио је кад му је синовац смотао кључ и одмах се досјетио да ће ту бити лова на голубове. Био је зато на опрези па чим је сљедеће ноћи видио како се Штакор искрада из куће, он крену назорице за њим говорећи у себи:

– Заклео бих се да је овдје умешао своје прсте онај глодач сикира, Икета Њопић.

Не слутећи ништа, наша три ноћна ловца, Икета, Славко и Штакор, увуљаше се у цркву и пођоше кроз мрак уз стрме степенице звоника. Црквењак уплови за њима као сјенка.

– По голубове сте пошли, је ли? – шапутао је он у себи. – Сад ћу вам ја дати голубове.

Дјечаци су се већ били попели до самог звона и почели пипати околу гдје леже голубови, кад вјешти звонар, одоздо с црквеног хора, потегну за конопац, звоно се заљуља и удари о звечку једним громовитим:

– Бам!

То једно једино »бам« тресну и јекну тако страховито да наше три делије само поскочише и попадале један преко другог, а читаво јато преплашених голубова суну с легала и залепрша по мраку ударајући дјечаке по главама:

– Бјеж, изгибосмо! – викну Икета.

Он се први дочепа степеница и срондачи се низ њих на црквени хор. За њим се смандрљаше Арапин и Штакор.

– Ма ко то заљуља звоно? – љутито викну Икета.

– Бог! – мукло јекну из једног ћошка на хору. – Ја сам драги бог и казнићу вас тројицу крадљиваца!

Икета само престрашено поскочи према степеницама којима се силазило с хора.

– Бјеж овамо, ето бога!

Али онај »бог« из мрака показа се бржи па допаде до степеница прије дјечака, пограби првога у мраку и дрекну:

– Аха, Икета, допао си ми шака!

Осветољубиви црквењак набаци кожух на главу свог заробљеника да се не чује дрека, а онда га стаде млатити коњским уларом.

– Охо–хо, како ти се допада улар, комшијо Икане? Понио сам га специјално због тебе. Охо, боли ли, глодачу сикира, а?

Тек пошто се уморио од батињања, црквењак скиде кожух са заробљеникове главе, а онда се тек зачу дрека измлаћеног дјечака:

– Ово је Маркела, није Икета!

– Па што се трпаш на Икетино мјесто, ђаво те однио? Појео си дуплу порцију буботака које сам намјенио за Икана – повика црквењак. Сад ћеш добити и своју порцију, само док се кући вратимо, а ти се послије обрачунај с Икетом. Врати му поштено његово, а додај му и који буботак приде.

Од тога дана Маркела Штакор, лукаво и неуморно, постављао је Икети засједе у ономе гају кроз који се пролазило у школу. Попео би се на дрво и одозго скакао право пред Икету с уларом у руци. Сакривао се иза жбуна и отуда набацивао улар Икети око врата. Остављао би насред пртине крупну црвену јабуку, а кад би се Икан сагнуо да је узме, добио би по туру такав ударац уларом да је скакао увис као да га испаљују из топа.

– Охо–хо, још један буботак који ти враћам! – цичао је Штакор.

– Буботак се даје шаком! – дерњао се Икета. – Ово не важи.

– Само ти носи и чеши се! – кезио се Штакор. – Још си ти мени дужан.

– А колико побогу? – викао је Икета. – Зар још није готово?

– Не знам ни ја, слаб сам нешто у рачуну – церекао се Штакор. – Стричеве буботке некако ћу ти и вратити, а оно моје приде, онај додатак, отегнуће се и до нове године.

Додијале Икети ове бескрајне засједе па се договорио с Рашетама да га некако заштите.

Објесне Рашете једва дочекаше да мало пропусте кроз руке неваљалца Штакора. Пођу они, дакле, назорице за Икетом, кад, на самом улазу у гај, искочи Маркела Штакор иза једног жбуна па набаци улар на Икетин врат и снажно повуче. Изненађен Икан посрну и прући се у снијег, а затим викну:

– Ето га бијесна! Држите га, рођени рођаци!

– Не дај се, Икета, јабуко! – заурлаше иза окуке Рашете. – Ето га бијесна, навали, народе!

Све претичући један другога, Рашете се сјурише на изненађеног Штакора. Један му туца носом у снијег, други му веже руке уларом, трећи заврће уво, четврти скида опанке с ногу, пети гура снијег у њедра, а шести у гаће.

– Туц – туц! – виче први.

– Вежи, стежи! – кличе други.

– Заврни, одврни, цију–вију! – слади се трећи.

– Скини, скини, па окини! – дере се четврти.

– Трпај, трпај! – пуше пети.

– Гурај, фурај! – шишти шести.

Седми Рашета који није мога ни да се пробије до ухваћеног Штакора, спопаде Икету за оба ува и поче да их уврће.

– Не љути се, рођаче, кад већ не могу до Штакора, бар да на теби малчице загријем руке.

Послије проласка кроз Рашетине руке, лопужа Штакор попут свјетлаца здимио је према својој кући, упао у двориште и раздрао се:

– Туц–муц, држите земљу да се на окреће! Цију – вију, браћа бију, леђа грију, ију–ију!

А дотле, доље у гају, орио се побједнички поклич браће Рашета:

– Ето га бијесна!

Одмах за њима стизало је и Икетино злурадо њакање:

– Навали, кумашине, живјела ту кубура!

XXX

Да ли због оне макљаже или због чега другог, тек ми чујемо да се наш неваљалац Маркела Штакор озбиљно разболио.

– Шта да радимо? – пита нас најстарији Рашета. – Требало би му однијети каквих понуда, он је ипак наш друг.

Сви се одмах сложише да пођемо у посјети Штакору. Бар да видимо како изгледа Штакор кад је болестан. Пристадосмо и ја и Икета.

У недјељу ујутру ево нас право црквењаковој кући. Неко нас опази још на улазу у двориште и повика:

– Охо–хо, ево Рашета!

Кад болесник зачу ко му долази, он брзо скочи из постеље и завуче се под кревет кукајући:

– Готов сам, сад ће бити макљаже!

С великом лармом нагурасмо се у собу, кад тамо кревет празан.

– Еј, гдје вам је болесник?

– Немојте ме, браћо, ја сам већ мртав мртвацијат! – закука испод кревета Маркела.

– Излази, не бој се, носимо ти понуде! – повика Давид Рашета. – Ево, да видиш.

На једну ниску клупу Рашете узеше ређати шта су сва донијели: јабуке, орахе, кестење, љешнике, суве шљиве. Кад то спази наш Икета, он се пружи по поду и повика:

– Ајме мени, красних ли понуда! И ја сам се одмах разболио, частите ме.

– Е, нећеш, вала, Икетићу! – викну испод кревета болесник па брже–боље искочи напоље и поклопи ону клупу с даровима. – Главу дајем, дарове на дајем!

– Шалим се, шалим – рече Икета, па и он извади из џепа велику јабуку и пружи је Маркели. – Ево, па да ми се засладиш.

Штакорово лице се разведри и он се од срца насмија.

– Сад ми је лакше кад видим да сте мислили на мене.

Одатле одосмо и до бабе Јеке да је замолимо нек и она обиђе и мало полијечи нашег Маркелу.

Неколико дана касније чули смо врло непријатне вијести.

Сеоски кнез опет се вуљао око баба–Јекине куће, загледао наслагана дрва и поново је ишао код жандара да тужака. Овај пут оптуживао је и школску дјецу. Баба их, вели, наговорила да краду дрва по кнежевој шуми и да њој доносе.

У читаву ту гужву умијешао се и сам командир жандармеријске станице Вукајло Дужиреп, један бркат и чулав главоња.

– Аха, може то бити, сва су дјеца рођени лопови, само кад им се за то прилика укаже.

– Тако и ја мислим – рече кнез. – А кад нас двојица нешто мислимо, онда је то жива живцата истина.

– Лијепо ћемо ми дјецу овамо дотјерати и притворити у наш подрум, у мрак, па ће они зачас признати све шта су радили – рече командир. – А баба–Јеки одмах ћемо одузети сва дрва, а њу у варош, у прави правцати затвор, међу разбојнике и коњокрадице.

– Тако, тако, у бувару с њом! – повика кнез.

Грдно се забринусмо ми, баба–Јекини дјечаци, и сви се састадосмо у једном шумарку близу Рашетине куће да се договоримо шта ћемо радити.

– Најприје ћемо сакрити сва дрва која смо довукли бабиној кући. Зар да наша дрва ложи онај кривоноги кнез?

Пред саму ноћ, заједно с Вејом, одјурисмо бабиној кући. Стара Јека одведе нас иза куће, у своју башту, и тамо нам показа, иза неких густих купина, један добро скривен, дубок трап, укопан у земљу.

– Ево овдје се мој покојни муж, чича Ђурајица, крио за вријеме свјетског рата да га Швабо не би одвео у војску. Ту могу стати сва наша дрва.

Одмах се дадосмо на посао и за један сат све, и посљедње дрвце, било је пренесено и сложено у мрачан сув трап. Затим одозго пажљиво затворисмо капак, набацисмо неку травуљину и поврх ње огромну коњску лубању, која се стравично кезила својим дугим бијелим зубима.

– Ни у по бијела дана овуда ти нико неће смјети проћи – рече Давид. – Гле само како се ово коњче издрекелачило својим големим очурадама, прави коњски командир жандармерије.

Да би призор био још страшнији, ми међу коњске зубе стависмо комад неке старе кабанице. Тако се чинило као да је туда неко наишао, а коњче га брже–боље цап за огртач.

– А шта ћемо за бабу Јеку, како ћемо њу сакрити? – забрину се Веја.

– А шта ћемо с вама? – сјети се баба. – Вас ће у жандармеријски подрум, и то по овој зими. Видите ли, опет се спрема снијег и мећава.

Одједном се Јоја Парип нешто присјети и весело поскочи.

– Ха, сад знам шта ћемо: идемо у Кланац прича, код млинара Дундурија. Он ће нас једва дочекати у овој зимској пустоши, досадно му је самима.

Договорисмо се да већ сутра навече селимо баба–Јеку у Кланац прича. И ми ћемо заједно с њом.

Наша учитељица баш је, дан раније, отишла због новогодишњих празника код својих родитеља. Није, дакле, било никог ко би нас заштитио, а на то је баш и рачунао онај неваљалац кнез.

Читав следећи дан проведосмо у страху да се изненада не појаве жандари. На сву нашу срећу, они не дођоше, јер су имали посла у сусједном селу.

Кад је већ пао сутон, ми кренусмо од својих кућа, добро одјевени. Својима смо казали да идемо код послужитеља Ђурђа крунити кукурузе.

XXXI

Тек је прошло подне, а небо се тако наоблачило и нека чудна тама притиснула читав крај као да већ пада ноћ.

– Велика се мећава спрема – гунђа мој дјед и савјетује Икету и мене: – Зашто баш вечерас морате ићи код Ђурђа, ухватиће вас невријеме па се нећете моћи вратити.

Дан споро тече, облаци се све ниже спуштају и све су дебљи и црњи. Дошуњао се до наше куће Давид Рашета и шапатам зове нас двојицу вирећи иза плота.

– Хајде, полазимо раније, јер снијег само што није почео. Може нас у путу ухватити ноћ и сњежна вијавица па ћено тешко наћи пут до Дундуријева млина.

– Добро је, снијег ће прекрити баба–Јекин трап, а завијаће и наш траг па се неће знати куда смо отишли – досјети се Икета.

Сви смо стигли баба–Јекиној кући а да нас нико опазио није у оној сивој сумаглици. Давид Рашета одмах преузе команду.

– Баба–Јеко, дај своје ствари које ћемо носити.

Седам Рашета потоварише на себе сву бабину постељину, одјећу, обућу и суђе. Мени утрапише млађег мачка, а Икети старијег, Јоја и Славко узеше сепете и врећице с љековитим травама, а Веја пође уз бабу као лична пратња. Остатак ствари бака закључа у кућу.

– Сад нека нас тражи онај смрдљивко кнез и његови жандари.

Спустисмо је једним путељком све до рјечице па онда све уз воду према Кланцу прича.

Ја сам свога мачка стрпао у школски торбак, тако учини и Икета. Из наших торбака вириле су само двије крупне мачје главуце. Чинило се да оба мачора спокојно дријемају.

Тек што се дохватисмо великог кланца, поче да снијежи. Најприје су то биле ситне немирне пахуљице, које су се све више згушњавале и ројиле. Оне брзо сакрише околна брда, затим врхове кланца, па удаљеније дрвеће и најзад смо могли да видимо испред себе свега на три–четири метра.

– Добро је што раније пођосмо – рече Давид. – Некако ћемо изгурати до старчева млина.

Виско поврх наше стазе отегнуто захуја вјетар. Баба погледа увис и рече:

– Долази сњежна бура. Пожурите дјецо.

Кад би старица посрнула, Веја би је чврсто ухватила испод руке и одржала да не падне.

– Држ се, бако, рукама за вјетар! – говорила је у шали.

На крају мећава тако загусти као да се читаво небо осипа и у пахуљицама спушта до саме земље. Понекад би се око наших бјегунаца све завртило и заковитлало уз фијук вјетра, тако да се није видјело ни на корак напријед.

– И–их, одавна није било овакве мећаве – рече баба Јека. – Како ли је тек изван кланца, гдје је вјетру широм отворен пут!

Одједном, уз хујање буре високо у кланцу, један од Рашета снажно се продера:

– Ето га бијесна!

Тај борбени поклич спремно прихвати читава дружина заједно с баба–Јеком:

– Ето га бијесна!

– Држ га за реп, рођени куме, не дај му низ брдо! – гракну Икета.

То нас охрабри и развесели, а кад још кроз сњежну вијавицу зачусмо хуку и бријање Дундуријева млина, снага нам се понови врати.

– Аха, ето га бијесна!

– Држ га, куме и рођаче!

Одједном се из правца млина заори снажан глас:

– Овамо, Рашете, јунаци! Познао сам ваш поклич.

– Аха, ево Дундурија! – весело повикасмо сви ми и појурисмо према млину. За нама је полако кренула и баба Јека, праћена Вејом.

Дундурије нас дочека на заравни пред млином. Онако чупав, сав засут снијегом и брашном, он је личио на неког прастарог зимског дива.

– Охо–хо, ето менигостију! – повика он весело. – А ја баш јутрос, пред зору, сањам да су ми дошли гости, па сам, ево, и јагње испекао. Знам ја да мене сан никад не превари.

Кад се из мећаве појави и баба Јека с Вејом, Дундурије још веселије гракну.

– И сватове сам ја сањао, а сад, ево, видим и младу. Сјећаш ли се, баба–Јеко, како си ми, још давно, обећала да ћеш ми једном доћи и остати код мене као моја домаћица?

– Али, стари враже, зар то није била шала? – викну баба.

– Каква шала! Баш ми треба домаћица, јер ме одавна мрзи да перем суђе и чарапе крпим, а већ ми је и жице понестало.

– Какве жице? – зачуди се баба.

– Па за крпљење. Ја чарапе и капу само жицом крпим, јер су ми прсти предебели и претврди за обичан конац.

– Па шта да радимо, онда? – хукну баба. – Ја сам свакако у бјекству. Траже ме жандарми и кнез Тртоња. Хоће и мене и дјечаке у затвор.

Тек сад се стари млинар сасвим разгоропади.

– Тртоња, велиш? Зар је тај магарац још увијек у селу кнез? Ехе, одавна ја њега нисам пропустио кроз шаке, зато се он тако обезобразио. Има да га треснем у један дубок вир па нек тамо прави друштво клену, најглупљој риби у потоку.

Кад се добро изгаламио, Дундурије нас поведе у млин па се сви нагурасмо у његову повелику собу. Фуруна је била заложена, иза ње је дријемао његов славни мачак Андурије.

– Баба–Јеко, постављај софру, ти си одсад у овој кући домаћица – повика Дундурије.

Ево ти убрзо и софре, и печена јагњета, па славне Дундуријеве погаче, велике као млински точак.

– Навалите, дјецо, па да запамтите кад сте били на Дундуријевој свадби.

– Шта, а мене и не помињеш? – викну баба Јека.

– Добро де, нека ти буде: на Дундуријевој и баба–Јекиној свадби. Их, што ће да врисне онај дрекавац Тртоња кад за ово чује.

Послије ручка ми се дадосмо на посао да себи спремимо лежај. Из оближњег Дундуријевог пласта навукосмо доста сијена и простријесмо по

читавај његовој соби. Било га је за пола метра дебљине. Одозго лијепо распростремо баба–Јекике чаршаве и покриваче, дивота једна.

– Ево, има мјеста за чету војске.

Радимо ми тако, а напољу вјетар фијуче, густа мећава врти се у круг, а снијег, расте ли, расте.

– Богме, дјецо, да не дођосте на вријеме, сад се више не бисте могли пробити – рече Дундурије. – Сад вам је снијег већ до рамена.

Те вечери слатко смо заспали уз брујање млинског жрвња и пљускање воде. Ни на крај нам памети није било да ће се наши родитељи бринути што нас те вечери нема да се вратимо кући.

XXXII

Оне вечери кад је почела мећава, наши се нису били баш превише забринули за нас. Рачунали су да ће нас опрезни послужитељ Ђурађ уставити да ноћимо код њега. Нико није ни у сну помишљао да смо ми по таквом времену одмаглили у Кланац, код млинара Дундурија.

Сутрадан освану дан с врло дубоким снијегом. Најснажнији сељаци једва су пробијали пртину да дођу до извора или до првог комшије.

И даље је помало снијежило, у ситним лаким пахуљицама.

Тек негдје око подне, ко би га знао како и којим путем, пуче по селу глас:

– Нестало дјечака! Ишчезле све Рашете, па Бранко, Икета, Јоја Парип, Славко Арапин.

За њом стиже друга вијест:

– Нестало и бабе Јеке! Сва јој кућа опљачкана, све однесено, чак и оба њезина мачка!

– Нико други, него некекви разбојници! – хукну Ђурађ Карабардаковић.

– Сазнали да јадна бака живи сама па је млатнули и опљачкали.

– А зашто су је одвели са собом? – питају људи.

– Е, то не знам. Једино ако се удала за каквог тамо старчекаћа. Досадила јој зима па...

– А шта је с дјечацима, људи моји? Ето, рекли да иду код Ђурђа, па заждали враг зна куд.

Стари Вук Рашета први се досјетио да су у све то умијешани жандарски прсти.

– Нешто су се превише пропитивали и за дјечаке и за бабу Јеку па их устрашили и ето ти сад, иди па их тражи.

– За све је крив кнез Тртоња – викао је стари Ђурађ. – Десет је пута долазио код мене да се пропитује ко баби Јеки носи дрва. И жандармима је пријетио, сјећам се. Доћи ће жандарми, каже, и свију вас позатварати.

Наше маме удариле све од реда у кукњаву:

– Можда је јадну дјецу замео снијег. Пошли да се сакрију од жандара па настрадали у међави.

– А, то се неће десити мом Давиду – тврдио је стари ћић Вук. – Јак је он, и дјечаци сложни. Они су се негдје већ склонили, не бојим се за њих.

– А можда су их, негдје уз пут, покупили жандари па с њима у свој подрум, баш уочи ове међаве – рече неко.

Узбуни се тако читаво село и крену у потрагу, али од бјегунаца ни трага ни гласа.

– Најприје ће нам платити кнез, а онда ћемо даље – одлучише сељаци па, предвођени ћићом Вуком, сви се сјурише кнежевој кући. Спопадоше Тртоњу за врат.

– Гдје су наша дјеца, казуј!

– Шта ја знам? Нешто су се жандари за њих пропитивали због дрва из моје шуме. Крао неко дрва и носио баби Јеки – замуцкивао је кнез, блијед од страха.

– А ко је досад у нашем поштенем селу бранио старим женама да по шуми купе суво грање, срам те било? – повикаше сељанке и распалише по кнезу преслицама, варјачама, оклагјама и машицама. – Ти нам више нећеш бити кнез.

Кад сеоске баке, стрине, ујне, куме, маме и прије пресуде неком да не може бити кнез, онда ту више не помаже чак ни његово величанство краљ, па макар имао и веће бркове него што су они које смо му нацртали ја и Икета.

За трен ока кроза село је прострујала весела вијест:

– Жене обориле сеоског кнеза!

– Послије те вијести стиже још радоснији глас:

– Жене извикале за кнеза Ђурађа Карабардаковића!

Трећа вијест узбуни читаво село:

– Идемо на жандармеријску касарну, тражити нашу дјецу!

Попадоше људи виле, сјекире, нацаке, штапове, мотике, куке и косе и све се то упуту према касарни пробијајући се кроз виско снијег. Насукаше се у пространо касарнско двориште и загаламише:

– Дјецу нашу овамо, јер ће бити мртвих глава!

У касарни настаде грдна узбуна, почеше шкљоцати затварачи пушака, али се сељаци не дадоше застрашити.

– Шта је с нашим дјечацима, казујте! Неће вам пушке ништа помоћи.

Изиђе командир из своје канцеларије па се поведе дуг разговор између њега и сељака, који су тражили ону двојицу жандара који су се спремали да хапсе дјечаке и баба–Јеку.

– Нема их, отишли су још прије ове међаве и још се нису вратили.

– А ви им онда лијепо кажите да више не свраћају у наше село због дјечака и бабе Јеке, јер ће бити батина – рекоше сељаци. – Ми гарантујемо главом да су наши дјечаци право цвијеће, а да је баба Јека честита и добра старица.

– Добро, добро, све ће бити у реду – обећа им уплашени командир.

Још њихов разговор није био ни завршен кад ево ти оне двојице жандара. Промрзли, шмрцави и згужвани, они испричаше како су у сусједном селу, у некој шуми, чекали у засједи једног чобанина који је ловио вјeverице.

– Па дочекасте ли га? – упита их командир.

– Јесмо, врага! Дочекасмо међаву, а кад смо пошли да се склонимо у селу, залутасмо у шуми. На једвите јаде набасамо на неку пусту колибу и ту се склонимо. Живи смо се посмрзавали, па ето.

– То вам и треба кад по селу јурите школску дјецу и јадне старе жене – рече командир.

– Не би нам то ни на ум пало да се није на нас напопастио кнез Тртоња: затворите их, па затворите!

– Е, сад вам тај више неће досађивати – рекоше сељаци. – Њега смо смијенили, а за новог кнеза изабрали Ђурђа Карабардаковића.

– Не признајем Ђурђа, доље Ђурађ! – закријешти с друма нечји познат глас.

Сви се зачуђено окренуше. Са друма је витлао штапом кнез Тртоња и дерао се:

– Ја сам и даље кнез. Мене признају господа жандари.

– Шта ти ми можемо помоћи кад те твоје рођено село неће? – рече командир.

– Баш је мене брига шта село мисли! – вречао је кнез.

– Е, сад ћемо видјети је ли те брига! – повикаше сељаци па пограбише кнеза за врат, добро га уваљаше у снијег и отиснуше га низ једну голу падину. Тртоња се котрљао као велика сњевна грудва, која је све више и више расла. Кад стиже у подножје падине, грудва поскочи увис, полетје кроз ваздух и тресну на друм као граната. Распршта се на све стране, а из ње испаде кнез Тртоња, жив и здрав, па истог трена зажди да бјежи друмом.

– Аха, држете га, ето га бијесна! – повика ћић Вук и весело завитла својим нацаком.

– Е, господо, да ли сад важи ваше обећање да нам више нећете дирати дјецу? – упита, пред свима, нови кнез, Ђурађ Карабардаковић.

– Важи, дабоме – свечано обећа командир, забринуто мјерећи сељачку гомилу, наоружану као да ће у ратни поход.

– Добро, онда ми идемо да тражимо наше мале бјегунце – рече кнез Ђурађ и његова сељачка ордија поче да се распоређује ко ће на коју страну у потрагу.

XXXIII

И док тако за нама траје трка и потјера, док нас траже, жале и чекају, ми се лепо улогорили у Дундуријеву млину па се частимо, веселимо и слушамо млинареве приче.

– Само ви тако, дјецо, играјте и пјевајте да добро запамтите кад се оженио чича Дундурије.

Под командом бабе Јеке уз грдну вику и смијурију, ми навалисмо да чистимо Дундуријеву собу и читав млин, од пода то тавана.

– Еј, шта ви то радите? – развика се чичекања. – Та већ сам ја то једном чистио.

– Кад, кад? – заклоца баба Јеке и строго га погледа као жандар коњокрадицу.

– Па, овај, како да кажем... било је то прије тридесетак–четрдесет година, кад сам једном у својој соби изгубио нову новцату шубару па сам све пречистио и претражио не бих ли је пронашао.

– И нађе ли је? – упита радознано Веја.

– Нађох, душо, и те како.

– А гдје је била?

– На мојој глави, душо. Ја таман дигнем руку да се почешем, а кад тамо – на мојој глави овчија вуна. Охо–хо, шта је то, кажем ја. Да се нисам, којом невољом, претворио у какву овчицу? Дај да погледам. Одем до једног вира, кад у води, видим, бечи се на мене моја рођена глава и на глави моја нова шубара.

– А ти брже скок у воду и зграбиш је да се не би поквасила? – добаци мудро Јоја Парип.

– Управ тако, душо. Скочим главачке у вир – бућ! – па се пограбим за главу и уловим своју шубару. – Пипам је послвије на обали, потпуно мокра. Била је, значи, заиста на оној мојој глави која ме је гледала из воде.

Смијемо се ми као луди чичиим доживљајима, а тек, низ година касније, ја сам се досјетио да је то стари причао само због тога да нас развесели. Није он био баш тако недосјетљив и глуп.

Кад смо узели да прашимо млинарев дебели зимски гуњ, Дундурије се опет побуни.

– Па већ сам га испрашио, шта вам је?

– Кад, кад? – опет заклоца баба Јека.

– Па нешто прије онога прошлог рата, кад сам се на вашару тукао с једно десетак џамбаса, коњских трговаца. Спопали они мотке, тољаге и штапове па су ми честито испрашили мој дебели гуњ. Дигла се иза њега таква прашина од брашна и пепела да су дојурили чак и варошки ватрогасци мислећи да је избио неки пожар.

– А зар ти никог ниси испрашио? – оте се Славку Арапину.

– Еце, хе, како да нисам! – весело гракну старина. – Сподбио сам у шаке неку подебелу соху па сам око себе тако размахивао и макљао све с реда да сам измлатио не само оне џамбасе него и три–четири зајевала који су гледали битку, па још приде и једно блесаво коњче.

– А зашто коњче? – зину Икета

– Зато што ме је гледало попријекло као да сам ја не знам ти какав разбојник.

Чистећи и претресајући млинареву кућу, напипасмо у његовој старој сламарици неку брадву.

– Шта је ово, чича Дундурије?

– Аха, баш добро што је нађосте! – кликну он. – Загубио сам је прије двадесетак година па сам све оптуживао кнеза Тртоњу да ми је он украо. Тукао сам га десетак пута због те крађе, а и сад ћу га још једном пропустити кроз шаке.

– А зашто сад? – зачуђено питам ја.

– Зато што је није украо, него је толико година остала у сламарици и жуљила ми леђа.

Штокуд по млину пронађосмо још доста загубљених ствари: ексера, ножева, пушчаних метака, једне грабље без дршке, бритву.

– Ехе, зато се ја већ четрдесет година не бријем што сам ову бритву изгубио – сјетно рече старац па завитла бритву у вир. – Ето, нека се опет изгуби па ако је нађем послије нових четрдесет година, можда ћу се ипак предомислити и обријати се.

– А како би ипак било да се ми сакријемо горе у Мачкову пећину? – забринуту рече Славко Арапин. – Тамо нас жандари не би баш тако лако пронашли.

– Мачкова пећина је најбоља за љетна логоровања, тамо ћу вас једном повести – обећа чича. – А сад би добро било да се ви ноћас добро испавате па ћемо сјутра заједно у село.

– Шта, зар тако рано? – забринусмо се ми.

– Е, сутра је код цркве сабор, слећи ће се тамо читаво село, па да онда видите те жандаре и тога кнеза хоће ли се усудити да вас дирају. Растргаће их народ ако ја рекнем само једну ријеч.

Сутрадан се лијепо умисмо на потоку па послије доброг доручка кренусмо низ кланац, у село. Напријед је ишао Дундурије правећи нам пртину, за њим је корачала баба Јека, а за бабом наша дружина. Нама су из високог снијега вириле само капе и Вејина марама.

Готово неопaziце стигосмо на зараван пред сеоском црквом и тек ту нас опазеше наши укућани. Како нам се ни у сну нису надали, они се, пресрећни, стрпаше на нас да нас грле, љубе и питају гдје смо досад били и гдје смо се крили.

Ево ти пред нас и нашег послужитеља Ђурађа Карабардаковића. Он ти нас, редом, изгрли, изљуби, а онда важно рече:

– Дјецо, изабран сам за сеоског кнеза и одсада, док је мене жива, нико вас не смије ни пипнути.

– Аха, у твоју част има сада да се испале три–четири црквене прангије! – викну Дундурије. – Овамо, дјецо, да ми помогнете.

Ми јурнусмо трком у црквени магацин, донесосмо отуд прангије, барут и осталу убојну спрему и почесмо помагати Дундурију у пуњењу црквених топова.

– Ха, само навалите, момци!

Кад прангије једна за другом загрмјеше отресајући снијег са грана, Дундурије весело повика:

– Дјечаци, досад сте били само обична школска дјеца, а од сад сте јуначине, које руше неваљале кнежеве, и уче памети тупаву господу жандаре. Живјели!

– Живио, живио! – углас повикаше браћа рашете. – Ето га бијесна!

– Држ, не дај, кумашине! – дочека Икета. – Ето га, рођо, распали вилама, живјела ти кубура и кубурин реп!

И тако поче и настави се наше славно друговање с млинаром Дундуријем, које заслужује да се исприча у каквој новој књизи и да се том приликом, сложено и гласно, подвикне тако да се уплаше све вране с околних ораха:

– Живјели ми, делије и људине, заједно с Икетом и његовим гаћама!. Навали, рођаче и куме, размахни вилама, живјела ти баба и бабин зуб! Ето га бијесна!